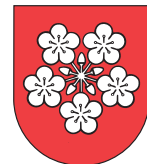

Lier kommune

Handlingsprogram 2013-2016

Vedtatt i kommunestyret 11.12.2012

Lier kommunes handlingsprogram 2013-2016 ble vedtatt i kommunestyret 11.12.2013.

Saksfremlegget til behandlingen besto av rådmannens beslutningsgrunnlag og virksomhetskatalog.

I dette dokumentet er rådmannens beslutningsgrunnlag oppdatert for kommunestyrets vedtak.

- Kommunestyrets vedtak er lagt inn i dokumentet
- Rammetabellene er justert for vedtaket
- Rammetabellene er justert for avsatt lønnsvekst
- Prislisten er oppdatert for endringer i rundskriv
- Virksomhetskatalogen er justert for de ovenfor nevnte forhold

Endringer i forhold til rådmannens beslutningsgrunnlag er markert med rød skrift

Lier kommune

SAKSFREMLEGG**Sak nr. 122**

Saksmappe nr: 2012/6321	Arkiv:	Saksbehandler: Hege Kristin Dalberg
-----------------------------------	--------	---

Til behandling i:

Saksnr	Utvalg	Møtedato
24/2012	Råd for eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevne	12.11.2012
93/2012	Planutvalget	13.11.2012
68/2012	Miljøutvalget	13.11.2012
67/2012	Tjenesteutvalget	14.11.2012
78/2012	Formannskapet	15.11.2012
88/2012	Formannskapet	22.11.2012
122/2012	Kommunestyret	11.12.2012

Handlingsprogram 2013-2016 - saksfremlegg**Kommunestyrets vedtak:****1. Økonomiske rammer**

1.1. De økonomiske rammer som fremgår av rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg legges til grunn for den økonomiske planleggingen i handlings-programperioden.

1.2. Rammer årsbudsjett 2013
Rammer for hvert utvalg og tjenesteområde fastsettes i samsvar med rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg.

1.3. Skatt
Den kommunale skatteøren fastsettes til den enhver tid gjeldende maksimalsatsen.

1.4. Låneopptak
Rammen for eksterne lån til investeringsformål i 2013 settes til kr 162,440 mill kr. Avdragstiden på nye lån settes til 25 år. Lånet tas opp som serielån.

Rammen for opptak av formidlingslån i Husbanken settes til kr 25 mill kr. Lånet tas opp som annuitetslån med 5 års avdragsfri periode, deretter nedbetaling over 20 år.

1.5. Likviditet
Innvilget driftskreditt på 100 mill kr. i Danske Bank (tidligere Fokus Bank) videreføres i 2013.
Likviditetssituasjonen anses som tilfredsstillende, men vurderes nærmere i årsrapporten for 2012.

1.6. Egenbetalinger, gebyrer og avgifter

Ordningene fastsettes slik de fremgår av ”Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger”.

1.7. Endringer i forhold til økonomiske rammer

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Skolen – digital kompetanse/PPT/regning	1000	1000	1000	1000
Ruspolitiske virkemidler	450	450	450	450
LHL – økt støtte	60	60	60	60
Frivillighetsentralen – transportstøtte	50	50	50	50
Lierhallen – økt bemanning	330	330	330	330
Prosjektfinansiering – egenandel	300	300	300	300
Vinterleir	185	185	185	185
Skolskyss – refusjon fra fylkeskommunen	-500	-500	-500	-500
Fellestjenester – salg av opplæring		-200	-200	-200
Økt aksjeutbytte	-3500	-2500	-2500	-2500
Sum	-625	175	175	175

Investeringsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Sum				

Ingen endring.

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker.
- 2.2. Strukturprosjektet gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet. Formannskapet trekkes aktivt inn som styringsgruppe gjennom eget arbeidsseminar.
- 2.3. Det igangsettes planarbeid for utbygging av gang- og sykkelveier iht vedtatt prioriteringsliste med særlig vekt på skoleveier. Kommunen inngår i forhandlinger med Fylkeskommunen/Statens Vegvesen om mulig forskuddtering. Egen gangveiforbindelse mellom Hennemtorget og Nordal skole inngår i arbeidet. Miljøutvalget er styringsgruppe.
- 2.4. Arbeidet med redusert sykefravær intensiveres ytterligere. Dette omfatter både tiltak mot sykefravær og økt refusjon ved sykdom. Det utarbeides en egen tiltakspakke med målsetning om at sykefraværet reduseres til 6 % innen 2015.
- 2.5. I forbindelse med romprogrammet for nytt sykehjem vurderes en egen rehabiliteringsavdeling med en helse- og velværepaviljong. Delfinansiering kan søkes fra Helsedirektoratet basert på konkrete planer. Det er også ønskelig med et bredere tilbud av tjenester på linje med Nøstehagen.

- 2.6. Rådmannen utarbeider en oversikt som viser hvilke tjenester kommunen leverer som ikke er lovpålagt. Oversikten utarbeides på virksomhetsnivå i løpet av 1. halvår 2013.
- 2.7. Arbeidet med å gjøre Lier til en miljøvennlig kommune videreutvikles. Ulike virkemidler kartlegges og det ses på alternativer til Miljøfyrtårn-sertifisering.
- 2.8. Det foretas en evaluering av samarbeidet med Hurum for IKT-tjenester med vekt på hvordan samarbeidet fungerer, om enheten leverer iht forventningene og om enheten innehar nødvendig kompetanse.
- 2.9. I forbindelse med en egen sak om bruk av avsatte investeringsmidler til boligpolitiske virkemidler vurderes ulike gjennkjøpsmuligheter (hjem-kjøp) som sikrer at utsatte grupper på sikt kan eie egen bolig (leie-til-eie).
- 2.10. Arbeidet med avklaring rundt drift av tekniske tjenester i samarbeid med Røyken og Hurum intensiveres. Saken må inneholde forslag til organisasjonsform. Det forutsettes avklaring i løpet av 1. halvår 2013.
- 2.11. Investeringer i maskiner og kjøretøy til Lier Drift holdes på et minimumsnivå til man har fått en avklaring mht fremtidig organisering av Lier Drift. Kirkens andel trekkes ut av potten.
- 2.12. Det avsettes en egen pott til prosjektfinansiering (i samarbeid med andre aktører. Mulige prosjekt kan være "Økt bruk av marka" i samarbeid med Statskog og Turistforeningen.
- 2.13. Som oppfølging av prosjektet "Hest som næring" bes landbrukskontoret i samarbeid med kulturkontoret å vurdere muligheten av opprettelsen av et eget privat sameie for etablering av en ride-/hundehall uten kommunalt bidrag.
- 2.14. Det etableres en egen, fast landbruksdag i skolen på linje med skogbruksdagen.
- 2.15. Ved styrking av innkjøpskompetansen fra 2014 forutsettes at kursvirksomhet til lokalt næringsliv betales av deltagerne til markedspris.
- 2.16. Årlig normalutbytte fra Lier Everk og Eidos Eiendomsutvikling forventes til kr 9,5 mill fra Everket og 1,0 mill fra Eidos. I og med at det ikke ble mottatt utbytte fra Eidos i 2012 forventes dobbelt utbytte utbetalt i 2013.
- 2.17. Arbeidet med kommunens informasjonsvirksomhet intensiveres. Rådmannen legger frem forslag til tiltak.
- 2.18. Tilbudet om vinterleir for Miljøverkstedet og Hundremetersskogen opprettholdes.
- 2.19. Det vurderes om P-feltet kan omreguleres til næringsformål og selges tidligere. Dersom formålet med boliger videreføres selges feltet (ca 80 tomter) så snart pukkverket flytter inn i bruddet.

3. Rådmannens mål for 2013

Kommunens virke innen tjenesteproduksjon, forvaltning og utvikling skal kjennetegnes ved:

- En åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon
- Fokus på klima og miljø
- Folkehelseperspektivet - fra reparasjon til forebygging

Kommunestyrets behandling:

Søren Falch Zapffe (H) fremmet følgende forslag på vegne av H,FRP,KRF,SP og V:

1. Økonomiske rammer

1.1. De økonomiske rammer som fremgår av rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg legges til grunn for den økonomiske planleggingen i handlings-programperioden.

1.2. Rammer årsbudsjett 2013

Rammer for hvert utvalg og tjenesteområde fastsettes i samsvar med rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg.

1.3. Skatt

Den kommunale skatteøren fastsettes til den enhver tid gjeldende maksimalsatsen.

1.4. Låneopptak

Rammen for eksterne lån til investeringsformål i 2013 settes til kr 162,440 mill kr. Avdragstiden på nye lån settes til 25 år. Lånet tas opp som serielån.

Rammen for opptak av formidlingslån i Husbanken settes til kr 25 mill kr. Lånet tas opp som annuitetslån med 5 års avdragsfri periode, deretter nedbetaling over 20 år.

1.5. Likviditet

Innvilget driftskreditt på 100 mill kr. i Danske Bank (tidligere Fokus Bank) videreføres i 2013.

Likviditetssituasjonen anses som tilfredsstillende, men vurderes nærmere i årsrapporten for 2012.

1.6. Egenbetalinger, gebyrer og avgifter

Ordningene fastsettes slik de fremgår av ”Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger”.

1.7. Endringer i forhold til økonomiske rammer

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Skolen – digital kompetanse/PPT/regning	1000	1000	1000	1000
Ruspolitiske virkemidler	450	450	450	450
LHL – økt støtte	60	60	60	60
Frivillighetssentralen – transportstøtte	50	50	50	50
Lierhallen – økt bemanning	330	330	330	330
Prosjektfinansiering – egenandel	300	300	300	300
Vinterleir	185	185	185	185
Skolskyss – refusjon fra fylkeskommunen	-500	-500	-500	-500
Fellestjenester – salg av opplæring		-200	-200	-200
Økt aksjeutbytte	-3500	-2500	-2500	-2500
Sum	-625	175	175	175

Investeringsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Sum				

Ingen endring.

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker.
- 2.2. Strukturprosjektet gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet. Formannskapet trekkes aktivt inn som styringsgruppe gjennom eget arbeidsseminar.
- 2.3. Det igangsettes planarbeid for utbygging av gang- og sykkelveier iht vedtatt prioriteringsliste med særlig vekt på skoleveier. Kommunen inngår i forhandlinger med Fylkeskommunen/Statens Vegvesen om mulig forskuddtering. Egen gangveiforbindelse mellom Hennemtorget og Nordal skole inngår i arbeidet. Miljøutvalget er styringsgruppe.
- 2.4. Arbeidet med redusert sykefravær intensiveres ytterligere. Dette omfatter både tiltak mot sykefravær og økt refusjon ved sykdom. Det utarbeides en egen tiltakspakke med målsetning om at sykefraværet reduseres til 6 % innen 2015.
- 2.5. I forbindelse med romprogrammet for nytt sykehjem vurderes en egen rehabiliteringsavdeling med en helse- og velværepaviljong. Delfinansiering kan søkes fra Helsedirektoratet basert på konkrete planer. Det er også ønskelig med et bredere tilbud av tjenester på linje med Nøstehagen.
- 2.6. Rådmannen utarbeider en oversikt som viser hvilke tjenester kommunen leverer som ikke er lovpålagt. Oversikten utarbeides på virksomhetsnivå i løpet av 1. halvår 2013.

- 2.7. Arbeidet med å gjøre Lier til en miljøvennlig kommune videreutvikles. Ulike virkemidler kartlegges og det ses på alternativer til Miljøfyrtårn-sertifisering.
- 2.8. Det foretas en evaluering av samarbeidet med Hurum for IKT-tjenester med vekt på hvordan samarbeidet fungerer, om enheten leverer iht forventningene og om enheten innehar nødvendig kompetanse.
- 2.9. I forbindelse med en egen sak om bruk av avsatte investeringsmidler til boligpolitiske virkemidler vurderes ulike gjennkjøpsmuligheter (hjem-kjøp) som sikrer at utsatte grupper på sikt kan eie egen bolig (leie-til-eie).
- 2.10. Arbeidet med avklaring rundt drift av tekniske tjenester i samarbeid med Røyken og Hurum intensiveres. Saken må inneholde forslag til organisasjonsform. Det forutsettes avklaring i løpet av 1. halvår 2013.
- 2.11. Investeringer i maskiner og kjøretøy til Lier Drift holdes på et minimumsnivå til man har fått en avklaring mht fremtidig organisering av Lier Drift. Kirkens andel trekkes ut av potten.
- 2.12. Det avsettes en egen pott til prosjektfinansiering (i samarbeid med andre aktører. Mulige prosjekt kan være "Økt bruk av marka" i samarbeid med Statskog og Turistforeningen.
- 2.13. Som oppfølging av prosjektet "Hest som næring" bes landbrukskontoret i samarbeid med kulturkontoret å vurdere muligheten av opprettelsen av et eget privat sameie for etablering av en ride-/hundehall uten kommunalt bidrag.
- 2.14. Det etableres en egen, fast landbruksdag i skolen på linje med skogbruksdagen.
- 2.15. Ved styrking av innkjøpskompetansen fra 2014 forutsettes at kursvirksomhet til lokalt næringsliv betales av deltagerne til markedspris.
- 2.16. Årlig normalutbytte fra Lier Everk og Eidos Eiendomsutvikling forventes til kr 9,5 mill fra Everket og 1,0 mill fra Eidos. I og med at det ikke ble mottatt utbytte fra Eidos i 2012 forventes dobbelt utbytte utbetalt i 2013.
- 2.17. Arbeidet med kommunens informasjonsvirksomhet intensiveres. Rådmannen legger frem forslag til tiltak.
- 2.18. Tilbudet om vinterleir for Miljøverkstedet og Hundremetersskogen opprettholdes.
- 2.19. Det vurderes om P-feltet kan omreguleres til næringsformål og selges tidligere. Dersom formålet med boliger videreføres selges feltet (ca 80 tomter) så snart pukkverket flytter inn i bruddet.

3. Rådmannens mål for 2013

Kommunens virke innen tjenesteproduksjon, forvaltning og utvikling skal kjennetegnes ved:

- En åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon
- Fokus på klima og miljø
- Folkehelseperspektivet - fra reparasjon til forebygging

Tonje Evju (AP) fremmet slikt forslag:

1. Økonomiske rammer

1.1. De økonomiske rammer som fremgår av rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg legges til grunn for den økonomiske planleggingen i handlings-programperioden.

1.2. Rammer årsbudsjett 2013

Rammer for hvert utvalg og tjenesteområde fastsettes i samsvar med rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg.

1.3. Skatt

Den kommunale skatteøren fastsettes til den enhver tid gjeldende maksimalsatsen.

1.4. Låneopptak

Rammen for eksterne lån til investeringsformål i 2013 settes til kr 162,440 mill kr. Avdragstiden på nye lån settes til 25 år. Lånet tas opp som serielån.

Rammen for opptak av formidlingslån i Husbanken settes til kr 25 mill kr. Lånet tas opp som annuitetslån med 5 års avdragsfri periode, deretter nedbetaling over 20 år.

1.5. Likviditet

Innvilget driftskreditt på 100 mill kr. i Danske Bank (tidligere Fokus Bank) videreføres i 2013.

Likviditetssituasjonen anses som tilfredsstillende, men vurderes nærmere i årsrapporten for 2012.

1.6. Egenbetalinger, gebyrer og avgifter

Ordningene fastsettes slik de fremgår av "Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger".

1.7. Endringer i forhold til økonomiske rammer

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Reversere kutt i omsorgssektoren	4 250	4 250	4 250	4 250
Reversert kutt i skolen	2 900	4 000	4 000	4 000
Nær ledelse. ref. sammenslåing *	500	500	500	500
Avsetning til disp.fond.		(400)	(400)	(400)
Renter				
Avdrag				
<u>SUM</u>	<u>7 650</u>	<u>8 750</u>	<u>8 750</u>	<u>8 750</u>
Økt refusjoner	-3 000	-4 000	-4 000	-4000
Sammenslåing virksomhet, reduksjon. leder *	-750	-750	-750	-750
Nordal skole avvikes	-900	-2 400	- 2 400	- 2 400
Økt skatteinngang	-3 000	-2 000	-2 000	-2 000
<u>SUM</u>	<u>7650</u>	<u>9 150</u>	<u>9 150</u>	<u>9 150</u>

Investeringsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Sum				

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker.
- 2.2. Strukturprosjektet gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet med foreslåtte nedjusteringer for 2013. Det henvises til vedlegg hvor alternative og nye muligheter for innsparing inntjening beskrives.
- 2.3. Et likeverdig tilbud til alle barn i kommunens skoler er en grunnleggende forutsetning. For planperioden 2013 – 2016 må dette beskrives og de økonomiske konsekvensene synliggjøres med utgangspunkt i gjeldende skolestruktur sammenlignet med en «driftsoptimal» skolestruktur.
- 2.4. Vi ønsker tempo og kvalitet i arbeidet med anvendelse av omsorgsteknologi! Rådmannen anmodes om å ta kontakt med Lier Everk AS med sikte på å vurdere mulighetene for et utviklingssamarbeid og avklare forutsetningene for det.
- 2.5. Det kartlegges og utredes hvordan biblioteket gradvis eller helt kan få lokaler på gateplan.
- 2.6. Optimal effekt av kommunens eierskap i selskaper forutsetter at samordning, samarbeid og evt. fusjon vurderes. Økonomisk og praktisk ansvarsdeling i kommunens selskaper utredes. Rådmannen tildeles en tydelig rolle i eierstøtte ved at det etableres en funksjon som ivaretar eierskapsoppfølgingen i rådmannens stab.

- 2.7. Rådmannen bes legge fram en sak for fastsetting av mandat med sikte på å utrede samordning og utvikling av bolig- og eiendomsforvaltningen, basert på ovennevnte punkter.
- 2.8. Frogner sykehjem realiseres gjennom overdragelse til Lier boligselskap AS med sikte på et tilbud til vanskeligstilte, evt. omsorgsboliger. Ytterligere vurdering og mulige kriterier fastsettes i kommunens boligpolitiske handlingsplan.
- 2.9. Rådmannen redegjør for utvikling av selvbetjeningsløsninger i tråd med KS eKommune 2012 anbefalinger innenfor alle tjenesteområder senest mai 2013. Planen skal inneholde et beslutningsgrunnlag som viser investeringer, gevinstpotensial og en gevinstrealiseringsplan. Rådmannen gjennomfører en prosess for outsourcing av IKT-driftstjenester.
- 2.10. Det etableres kriterier for prioritering av trafikksikkerhetstiltak slik at prioriteringen ikke lenger styres av hvem som bor hvor og dermed har spesiell kunnskap om enkelttiltak.

3. Rådmannens mål for 2013

Kommunens virke innen tjenesteproduksjon, forvaltning og utvikling skal kjennetegnes ved:

- En åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon
- Fokus på klima og miljø
- Folkehelseperspektivet - fra reparasjon til forebygging

Ninnie Bjørnland (SV) fremmet slikt forslag:

1. Økonomiske rammer

- 1.1. De økonomiske rammer som fremgår av rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg legges til grunn for den økonomiske planleggingen i handlings-programperioden, med endringer som fremkommer under.
- 1.2. Rammer årsbudsjett 2013
Rammer for hvert utvalg og tjenesteområde fastsettes i samsvar med rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg.
- 1.3. Skatt
Den kommunale skatteøren fastsettes til den enhver tid gjeldende maksimalsatsen.
- 1.4. Eiendomsskatt: Det innføres eiendomsskatt på bolig- og fritidseiendommer i hele kommunen. Rådmannen iverksetter dette i 2013, og legger frem sak om hvordan økonomisk svake grupper kan skjermes. Endringer som følge av inntekt av eiendomsskatten fremgår av drifts- og investeringsbudsjettet under.
- 1.5. Låneopptak
Rammen for eksterne lån til investeringsformål i 2013 settes til kr 162,440 mill kr. Avdragstiden på nye lån settes til 25 år. Lånet tas opp som serielån.

Rammen for opptak av formidlingslån i Husbanken settes til kr 25 mill kr. Lånet tas opp som

annuitetslån med 5 års avdragsfri periode, deretter nedbetaling over 20 år.

1.6. Likviditet

Innvilget driftskreditt på 100 mill kr. i Danske Bank (tidligere Fokus Bank) videreføres i 2013.

1.6.1.1. Likviditetssituasjonen anses som tilfredsstillende, men vurderes nærmere i årsrapporten for 2012.

1.7. Egenbetalinger, gebyrer og avgifter

Ordningene fastsettes slik de fremgår av ”Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger”.

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Inntekter Eiendomsskatt	-10 000	-25 000	-25 000	-25 000
Boveileder	750	750	750	750
Bekjempelse av barnefattigdom	500	500	500	500
Barne- og ungdomsidrett, tilskudd lag	500	500	500	500
Hovedbiblioteket	500	500	500	500
Flytting hovedbibliotek, prosjekt for utredning	200			
Miljøterapeutiske tiltak grunnskole	650	650	650	650
Måloppnåelse boligsosial handlingsplan, botilskudd	500	500	500	500
Rockeverksted økt drift	500	500	500	500
Reduksjon behov for omstilling	900	5 100	16 100	16 100
Overf.til investering (Fra endring inv)	5 000	16 000	5 000	5 000
Sum	0	0	0	0

Investeringsbudsjettet

1000 kr.	2013	2014	2015	2016
Måloppnåelse boligsosial handlingsplan, investering eiendom	4 500	4 500	4 500	4 500
Oppgradering av Hegg gamle skole		11 000		
Div utstyr LMV (Rockeverkstedet)	500	500	500	500
Overf.til investering (Fra endring inv)	-5 000	-16 000	-5 000	-5 000
Sum	0	0	0	0

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker.
- 2.2. Strukturprosjektet gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet, men nedjusteres mot inntekt eiendomsskatt, se driftsbudsjettet
- 2.3. Rådmannen vurderer i hvilken grad innføring av eiendomsskatt på næringseiendom vil påvirke Liers næringsliv og estimerer mulig skatteinntekt
- 2.4. For å oppnå målene i boligsosial handlingsplan avsattes kr 5 mill for nødvendig leietilskudd og investeringer
- 2.5. Oppgradering av Hegg gamle skole med i alt 11 mill i 2014
- 2.6. Boveileder for å støtte boevne kr 750 000 pr år i HP-perioden
- 2.7. Til bekjempelse av barnefattigdom er avsatt kr 500 000 pr år i HP-perioden. Midlene skal brukes til utstyr og aktivitet for fattige barn. Rådmannen bes utarbeide en plan som sikrer dette.
- 2.8. Barne- og ungdomsidretten gis tilskudd på kr 500 000 pr år i HP-perioden. Rådmannen utarbeider fordelingsnøkkel.
- 2.9. Hovedbiblioteket gis kr 500 000 pr år i HP – perioden for å oppfylle intensjonen i ny biblioteklov. Det sikres fortsatt bokutlån i eksisterende filialer.
- 2.10. Det settes av kr 200 000 til prosjektmidler i 2013 for å utrede flytting av hovedbiblioteket i Lierbyen til gateplan i egne eller andre leide lokaler
- 2.11. Styrking av miljøterapeutiske tiltak i grunnskolen kr 650 000 pr år i HP-perioden
- 2.12. Stimulering av økologisk landbruk: Kommunens innkjøpsordning skal fortsatt ha fokus på innkjøp av økologiske, lokale og rettferdige produkter
- 2.13. Fortsatt arbeid med å sikre at FNs barnekonvensjon følges i praktiske avgjørelser og forvaltningspraksis. I alle saker som berører barn og unges levekår skal det være et eget punkt i saksfremlegget som belyser konsekvenser for barn og unge
- 2.14. Kommunen fører en aktiv integreringspolitikk. Kvalifiserte innvandrere innkalles til jobbsøkerintervju på lik linje med andre søkere. Andel innvandrere ansatt i kommunen skal gjenspeile andelen innvandrere bosatt i kommunen. Avvik rapporteres i tertialrapporten
- 2.15. Rådmannen legger frem en strategi for å øke antall lærlinger i kommunale virksomheter, jf beslutningsgrunnlaget til HP

- 2.16. Kommunen viderefører arbeidet med å bidra til at utbyggingen av Lierstranda gjennomføres med et positivt klimaregnskap.
- 2.17. Kommunen utvikler en strategi for vedlikehold av kommunens bygningsmasse for å redusere behovet for nyinvesteringer
- 2.18. Styrke kommunalt tilsyn med forurensningskilder og styrke arbeidet med klima- og energisaker
- 2.19. Fremtidige fjernvarmeanlegg skal ha avfall eller utslippsfrie energikilder som primær energikilde
- 2.20. Kommunen sørger for nødvendig trafikksikring samt gang – og sykkelveier for alle skoleveier i kommune
- 2.21. Skoleskysst: Alle barn skal ha sitteplass og sikres med belte i skolebuss
- 2.22. Styrke to-språklig fagopplæring i grunnskolen for å sikre innlæring av kunnskap
- 2.23. Kommunen skal arbeide for bedret kollektivtilbud både langs øst – og vestsiden
- 2.24. Alle nye boligprosjekter med mer enn 10 boligheter skal ha deler av boligmassen som rimelige boliger til unge i etableringsfasen

3. Rådmannens mål for 2013

Kommunens virke innen tjenesteproduksjon, forvaltning og utvikling skal kjennetegnes ved:

- En åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon
- Fokus på klima og miljø
- Folkehelseperspektivet - fra reparasjon til forebygging

Votering:

Forslag fra SV fremmet av Ninnie Bjørnland ble votert over først og falt med 2 stemmer (SV) mot 47 stemmer (20H,16AP,5FRP,2KRF,2SP,2V).

Forslag fra AP fremmet av Tonje Evju falt med 16 stemmer (AP) mot 33 stemmer (20H,5FRP,2KRF,2SP,2SV,2V).

Fellesforslag fremmet av Søren Falch Zapffe ble vedtatt med 31 stemmer (20H,5FRP,2KRF,2SP,2V) mot 18 stemmer (16AP,2SV).

Verbalforslag som ikke har oppnådd flertall ved votering, samles i en melding og oversendes formannskapet.

Formannskapetets innstilling til kommunestyret:

Rådmannens beslutningsgrunnlag legges ut til offentlig ettersyn.

Formannskapetets behandling:

Et omforenet forslag om å legge rådmannens beslutningsgrunnlag ut til offentlig ettersyn ble vedtatt enstemmig.

Formannskapetets vedtak:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013 – 2016 tas til orientering.

Formannskapetets behandling:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013 – 2016 ble tatt til orientering.

Tjenesteutvalgets vedtak:

Handlingsprogram for 2013 – 2016 ble tatt til orientering.

Tjenesteutvalgets behandling:

Handlingsprogram for 2013 – 2016 ble tatt til orientering.

Miljøutvalgets vedtak:

Handlingsprogram 2013-2016 ble tatt til orientering.

Miljøutvalgets behandling:

Handlingsprogram 2013-2016 ble tatt til orientering.

Planutvalgets vedtak:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013 – 2016 tas til orientering.

Planutvalgets behandling:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013 – 2016 ble tatt til orientering.

Råd for eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevnes vedtak:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013-2016 tas til orientering med følgende merknad:

Rådet uttrykker tilfredshet med følgende:

Kr. 20.000,- i økt til skudd til kurs/opplæring for Rådet.

At rådmannen vurderer å etablere frisklivssentral ved LHL Drammen-Lier.

Råd for eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevnes behandling:

Rådmannens beslutningsgrunnlag til HP 2013-2016 ble diskutert og tatt til orientering med følgende merknad:

«Rådet uttrykker tilfredshet med følgende:

Kr. 20.000,- i økt til skudd til kurs/opplæring for Rådet.

At rådmannen vurderer å etablere frisklivssentral ved LHL Drammen-Lier.»

Rådmannens saksutredning:

Dokumentene sendes i egen forsendelse.

Vedlegg:

-Handlingsprogram 2013-2016 Rådmannens beslutningsgrunnlag

-Virksomhetskatalog

Utredning:

Kommunestyret skal en gang i året vedta en økonomiplan som skal omfatte minst de neste fireårene. Planen skal gi en oversikt over kommunens inntekter, utgifter og prioriterte oppgaver og skal omfatte hele kommunens virksomhet.

Rådmannen legger frem beslutningsgrunnlaget for formannskapet – slik praksis også har vært tidligere.

Følgende fremdriftsplan er lagt til grunn:

- Handlingsprogrammet ferdig fra administrasjonen 06.nov
- Hovedutvalgsbehandling 13-15. nov
- Formannskapet innstiller 22.nov
- Dokumentene i HP 2013 - 2016 legges ut til offentlig gjennomsyn 23.nov
- Kommunestyrets behandling 11.des

Det er formannskapet som legger forslag til handlingsprogram ut til offentlig ettersyn. Rådmannen fremmer derfor ikke formelt forslag til vedtak i saken.

Innholdsfortegnelse	Side
Rådmannens innledning	2
1 Sammendrag	4
2 Kommuneplan og prioriterte mål for perioden	8
3 Utviklingstrender i samfunn og kommune	9
4 Strategiske fokusområder	12
5.1 Samfunn	12
5.2 Tjenesteområder	20
Skole	20
Barnehage	27
Velferd - Omsorg	31
Velferd - Helse og sosial	40
Kultur	45
Infrastruktur - Bygg, Vann og avløp, Vei og Kjøkken	51
Plan og Samfunn	57
Fellestjenester, ledelse og politikk	62
5.3 Organisasjon og medarbeidere	65
5.4 Økonomi og investering	68
Vedlegg:	
1 Sentral budsjettering	89
2 Strukturprosjektet	90
3 Vedtatte investeringer HP 2012-2015 med endringer	92
4 Aktuelle Investeringsprosjekter som ikke er finansiert i rådmannens forslag:	94
5 Handlingsrommet	96
6 Oversikt over avgifter gebyrer og egenbetalinger	98
7 Gebyrgrunnlag vann og avløp	108
8 Kommunale tilskuddssatser for ikke-kommunale barnehager	109
9 Obligatoriske oversikter	110
10 Leserveiledning	112

Rådmannens innledning

Lier vokser i folketall, i perioder mer enn andre kommuner i regionen. Slik ser vi en antydning av utfordringene de kommende årene, til tross for at intensiteten helt sikkert vil variere. Vekst, flere oppgaver og forsterkede krav til kvalitet i tjenestene er hva dette handlingsprogrammet dreier seg om. Samtidig opplever vi en uro i den internasjonale økonomien som uansett vil påvirke rammevilkårene for kommunesektoren i vid forstand.

Vi er opptatt av å bidra til politisk handlekraft lokalt og anstrenger oss for å oppnå større forutsigbarhet for innbyggerne og for næringslivet. Det er krevende når forventningene til kommunens drift og investering i nye bygg overgår den økonomiske evnen. Dermed er det duket for prioritering; noe må velges og annet velges bort, - igjen...

Gjeldstynget, men sunn..?

Sykehjem og skolebygg er en nødvendighet, - og prisen for å bygge i gode tider blir bokstavelig talt høy. Uten nevneverdig egenkapital bidrar gjeldsbelastningen til at vi beveger oss ut av den økonomiske komfortsonen.

Når gjeldsøkningen kommer i tillegg til uvissheten rundt nasjonale reformer, generell kostnadsvekst og økende oppgavemengde er det nødvendig å vurdere helsetilstanden og sjansene for et godt liv for alvor.

Et stabilt lavt rentenivå er en av årsakene til at Lier kommune har klart seg så vidt godt i en ellers presset situasjon. Selv med et lønlig håp om at det fortsetter ennå en tid er det ikke vanskelig å forestille seg konsekvensene av en renteøkning isolert sett.

Den beste og enkleste veien er trolig den som allerede er beskrevet gjennom behandlingen av handlingsprogrammet, økonomiplanen og årsbudsjettet de foregående årene; nedbetale lånene hurtigere, dempe forbruket og sikre en buffer i form av akseptabelt driftsresultat.

«Hands on»-politikk

Samhandlingsreformen er blant de endringene som nærmest av seg selv tvinger frem debatten om tjenestene og avstedkommer valg. Det er ikke like «enkelt» på andre områder hvor folkevalgte ser behov og ønsker å ta initiativ, bundet som en er av en stor driftsøkonomi som er blitt til over tid. Det til tross for at det ofte finnes statlige føringer og stimuli, nettopp ment som normdannende lokalt.

I et forsøk på å møte de mange politiske oppspillene, ofte uttrykt gjennom enkeltsaker, har rådmannen denne gang bragt frem noen slike i handlingsprogrammet. Tematisk kan de være omforent, men synet på mål og bruk av virkemidler kan likevel godt være svært forskjellige. Derfor kommer ikke svaret i handlingsprogrammet, men temaene tas opp og i den grad det er økonomi forbundet med handling avsettes i varierende grad ressurser til å gjøre noe med dem.

Eksempler i dette handlingsprogrammet er utformingen av en boligpolitikk som holder over tid, transportspørsmål som blant annet ivaretar pendling og trafikksikkerhet, utvikling av fjordbyen Brakerøya – Lierstranda sammen med Drammen, - og ikke minst å møte og takle utfordringene knyttet til arbeidsmarked og rekruttering med tiltaksplasser og lærlinger.

Plan – varetekt uten rettergang og dom

14. mars 2011 sendte Lier kommune sin kommuneplan for perioden 2009 – 2020 til Miljøverndepartementet etter en utvidet og svært omfattende prosess der statens mange innsigelser hadde vært gjenstand for grundig behandling.

Kommuneplanen var etter kommunestyrets oppfatning fremtidsrettet, hadde tatt mål av seg til å møte utfordringene innen arealdisponering, transport og miljø, - og skulle takle befolkningsveksten. Kort sagt kommunens helt nødvendige grunnlag for å utvikle og planlegge så vel infrastruktur som tjenestetilbud de kommende årene.

Kommuneplanens profil er ikke bare Liers bidrag til jordvern og en aktiv boligpolitikk, men utgjør også en betydelig andel av innsatsfaktorene i samarbeidsprosjektet Buskerudbyen og for den saks skyld i plansamarbeidet med Drammen om fjordbyen Brakerøya - Lierstranda.

Fortsatt er det intet som tyder på at Miljøverndepartementet har tanke for å fatte en avgjørelse. I praksis betyr dette ytterligere tid «i varetekt», en tilsynelatende svært usikker «rettergang» med tilhørende «dom» i en fjern fremtid.

Det ble omtalt også ved fremleggelsen av handlingsprogrammet for ett år siden. Årsaken er i første rekke at Lier kommune på dette viset mangler en betydelig del av plangrunnlaget for handlingsprogrammet. Det er ikke umulig å planlegge for hva vi har, men tilnærmet umulig å gjøre det innenfor felt som vil ha en avgjørende effekt på kommunens fremtidige utvikling.

Kompetanse gir trygghet

Med en ny arbeidsgiverpolitisk plattform har kommunestyret gitt tydelige signaler om hvilke ambisjoner organisasjonen har for å rekruttere, ta vare på og utvikle sine medarbeidere.

Sykefraværet har vært for høyt i Lier over tid. De mange prosjektene og tiltakene for å øke nærværet har ikke gitt den ønskede virkningen sett under ett, men ført til svært gode resultater på enkelte av arbeidsplassene.

Erfaringene tilsier at høy grad av bevissthet, systematisk arbeid i et langsiktig perspektiv og god dialog mellom arbeidstakere og arbeidsgiver må til for å komme dit vi ønsker. Kommunestyret uttrykker et ønske og en vilje til å være en del av denne prosessen og har vektlagt betydningen av kompetanse som basis for trygghet blant både innbyggere og medarbeidere. Dette handlingsprogrammet bygger på en slik programklæring.

Hans-Petter Christensen
Rådmann

1 Sammendrag

Økonomi

I rådmannens forslag til handlingsprogram 2013-2016 er det lagt vekt på å nærme seg de økonomiske målene for «sunn» økonomi som er vedtatt i tidligere handlingsprogram. Med den store veksten i investeringer vil dette medføre reduksjoner på tjenesteområdene på 2-4 % utover i handlingsprogramperioden.

I beslutningsgrunnlaget er det en gjennomsnittlig driftsmargin på 1,7 % (ekskl. mva. refusjon fra investering), det bygges opp ett disposisjonsfond på 3 % av driftsinntektene og egenfinansiering av investeringene er på 7,5 %.

Kommunen er inne i siste år med strukturprosjektet og tjenesteområdenes rammer reduseres i henhold til vedtatt plan med 13 mill kr. Reduksjonen av ramme på tjenesteområdene er utfordrende, og det mangler tiltak for ca. 10 mill kr. fra tidligere års omstillingskrav. I beslutningsgrunnlaget er det en forutsetning at denne omstillingen håndteres. Med dette som bakgrunn har rådmannen valgt å kompensere tjenesteområdene for pris- og nødvendig aktivitetsvekst på 41 mill kr. Dette reduserer ikke kravet til omstilling, men gjør at kostnadsveksten ikke legger ytterligere press på tjenestene.

Det planlegges investeringer for 750 mill kr. i perioden, lånegjelden vil øke med 445 mill kr. og finanskostnadene øker med ca. 40 mill kr. Dette forutsetter tilpasninger i tjenestene fra 2014. I løpet av perioden må netto kostnadsnivå reduseres med ca. 35 mill kr, dette utgjør ca. 3,5 % av tjenesteområdenes rammer.

Befolkningsvekst

Lier opplever en sterkere befolkningsvekst enn tidligere. En naturlig framskrivning av befolkningen gir jevn vekst på rund 430 pr år i handlingsprogramperioden. Veksten kommer i aldersgruppene 16 – 66 år, og 67 -79 år.

Samfunn

Grønne Lier innebærer fokus på miljøprofilen med iverksettelse av klimahandlingsplanen, mer effektiv energibruk, lavutslippsprofil på lokale utbyggingsprosjekter, fjordbyplan med 0- visjon, samordnet areal- og transportpolitikk i Buskerudbyen, og utvikling av Lier til en helsefremmende kommune.

Boligbyggeprogrammet må vente på Miljøverndepartementets sluttbehandling av Kommuneplanen, og legges derfor ikke fram i dette handlingsprogrammet. Boligbyggingen de neste årene bør fortrinnsvis styres til kretser der det er god kapasitet i skolen.

I beslutningsgrunnlaget foreslås avsatt en årlig investeringsramme på 5 mill. kr til boligpolitiske tiltak. Boligpolitiske strategier planlegges lagt fram til politisk behandling innen utgangen av annet tertial 2013.

Rettighetene til barn og unge skal sikres ivaretatt gjennom tjenestene og planprosessene.

Trafikksikkerhetsarbeidet styrkes og årlig bevilgning foreslås økt til 1,5 mill. kr. Det foreslås å avsette 300 000 kr til å utrede pendlerparkering. Lier kommune avventer at bygging av ny RV 23 blir avklart i NTP, og Lierstranda blir frigitt når konseptvalgutredningen for ny godsterminal i Drammensområdet er ferdig. Gjennom samarbeidet i Buskerudbyen kan andre viktige samferdselstiltak i Lier søkes løst når Buskerudbypakke 2 blir utarbeidet.

I folkehelsearbeidet vil Lier dreie sin ressursbruk til mer helsefremmende og forebyggende innsats, blant annet ved å etablere en Frisklivssentral som gir bistand til å legge om til en sunnere livsstil med mer fysisk aktivitet og et sunnere kosthold.

Tjenestene

Skole

I beslutningsgrunnlaget foreslås blant annet:

- Innføring av valgfag i 9 trinn i samsvar med Kunnskapsdepartementets ”Strategi for ungdomstrinnet”.
- Innføring av en time ukentlig kulturskoletilbud for elever i 1-4 klasse i skole/sfo i henhold til bevilgning i statsbudsjettet.
- Innføring av Ny GIV-prosjekt med sikte på å øke antall elever som gjennomfører videregående skole.
- Satsing på fokusområdene Lesing, Fysisk aktivitet, Digitale ferdigheter og Klasseledelse.
- Budsjettjusteringer for å kompensere elevtallsvekst, utgifter til skoleskyss og endring i lærernes arbeidsavtale.
- Flatt kutt på 2,2 mill kr. i strukturprosjektet, noe som vil bety reduksjon av antall lærere i skolen.

Barnehage

Lier har full barnehagedekning – 94,5 % av barn i alderen 1 – 5 år hadde barnehageplass i 2011. Ettersom sektoren er basert på stykkprisfinansiering, kan overkapasitet gi store økonomiske utfordringer. Lier kommune jobber videre med å sikre at alle barnehagene fyller lovens krav til pedagogisk bemanning.

Det er etablert en åpen barnehage med tilbud til de som ikke har barnehageplass.

Omsorg, helse og sosial

I velferdsområdet som helhet – omsorg og helse- og sosial – har man følgende fokusområder:

- Folkehelseperspektivet - helsefremming og forebygging
- Samhandlingsreformen – spesielt innfasing av kommunens plikt til å ivareta behov for øyeblikkelig hjelp med døgnopphold
- Gode levekår for alle grupper av befolkningen
- Rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere
- Videreutvikling av kommunens velferdstjeneste

Omsorg

Omsorgssektoren har følgende visjon:

Omsorgstjenester med opplevd kvalitet over landsgjennomsnittet, til et kostnadsnivå blant de 10 laveste i landet.

Omsorgstjenestene er under stort press, med reduserte rammer. Ytterligere reduksjon i 2013 kan innebære reduksjon i innbyggernes tjenester. I beslutningsgrunnlaget fremmes blant annet følgende forslag:

- Det blir kompensert for kraftig økning i ressurskrevende tjenester.
- Hjemmetjenesten merker økt press som følge av samhandlingsreformen. Tjenesten styrkes med 3 årsverk.
- Frogner sykehjem har fått styrket rammen for økning fra 34 til 40 plasser.
- Flatt kutt i henhold til strukturprosjektet på 5,7 mill kr, et mål alle virksomhetene i fellesskap skal bidra til å nå.

Helse- og sosial

I beslutningsgrunnlaget foreslås budsjettendringer som innebærer at Barnevernstjenesten og sosialtjenesten i NAV får økt rammen til faktisk aktivitetsnivå.

Kultur

Fokusområder er nye barne- og ungdomstilbud, åpne og inkluderende møteplasser, Liers kulturarv og folkehelse. Som utfordringer beskrives mangel på gode arenaer for allmenn kulturaktivitet, innbyggernes økte forventninger til profesjonalitet, og Lierbyens svekkede posisjon.

I beslutningsgrunnlaget er det mindre budsjettendringer, men det foreslås 250.000 kr til å sikre opplæring av korpsmusikanter i Kulturskolen.

Infrastruktur

Fokusområder i teknisk sektor er å fornye infrastrukturen for vann og avløp (VA), vedlikeholdsplanlegging og helhetlig arealstrategi, redusere energiforbruket, medarbeidere med riktig kompetanse, effektivitet og ressursutnyttelse, trafikk og trafikksikkerhet. Kjøkken skal videreutvikle seniorsentrene og øke forbruket av økologiske matvarer.

I beslutningsgrunnlaget foreslås omfattende budsjettendringer som følge av prisøkninger og drift av nye bygg og anlegg. Det er ikke lagt inn korrigerende driftskostnad for nytt sykehjem og ny Hegg skole. For drift av bygningsmassen utenom arbeidstid foreslås en vaktordning frem til kl. 22.00 på hverdager, samt i helgene fra høsten 2013.

Plan og samfunn

Fokusområder:

- Næringsutvikling i jord- og skogbruk, samt jordvern, miljø og forurensing.
- Effektiv saksbehandling og internettbaserte løsninger for Planseksjonens arbeid, herunder oppdatert og brukervennlig digitalt kartverk.
- Skape gode nettverk og arenaer for interkommunalt samarbeid

I beslutningsgrunnlaget foreslås midler til plansamarbeidet med Drammen kommune om Lierstranda og Brakerøya, hvor Lier skal dekke 70 % av anslått kostnad på 8 mill kr. Det foreslås bevilget totalt 5,6 mill kr fordelt på 2013 og 2014. For øvrig er det bare mindre budsjettjusteringer.

Organisasjon og medarbeidere

Statlig styring og befolkningens forventninger til tjenestetilbud er sentrale utfordringer. Samhandling og koordinering av tjenestene blir et viktig utviklingsområde. Kommunens arbeidsgiverpolitiske plattform, vedtatt høsten 2012, skal være førende for videre satsing på organisasjon og medarbeidere. Det legges opp til en økning i antall lærlinger.

Fokusområdene er:

- Kompetente og engasjerte medarbeidere – bygge kultur
- Ledere som kan, tør og vil – fortsatt fokus på lederrollen
- Arbeidsglede og nærvær – målrettet samarbeid for å få ned fraværet
- Nyskaping - fleksibel organisasjonsstruktur, kjente kvalitetsstandarder, brukerdialog og medvirkning

2 Kommuneplan og prioriterte mål for perioden

Lier kommunes visjon

Grønne Lier – for alle innbyggere Landlig og livskraftig

Visjonen vår er både uttrykk for vårt særpreg i dag og det Liersamfunnet vi vil utvikle videre; som en landlig kommune, nær byen og med en livskraftig befolkning, landbruk og næringsliv.

Ut fra visjonen skal kommunens arbeid bygges på følgende grunntanker:

- Det gode liv for alle
- Natur og kultur som ressurs
- Langsiktig miljøutvikling

Overordnede målsetninger for handlingsprogramperioden

I handlingsprogrammet for 2013-2016 er følgende områder valgt ut som overordnede målsetninger:

- Åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon
- Klima og Miljø
- Folkehelseperspektivet - fra reparasjon til forebygging

Målsetningene legges til grunn for planleggingen innenfor hvert tjenesteområde.

3 Utviklingstrender samfunn og kommune

Befolkningsprognose

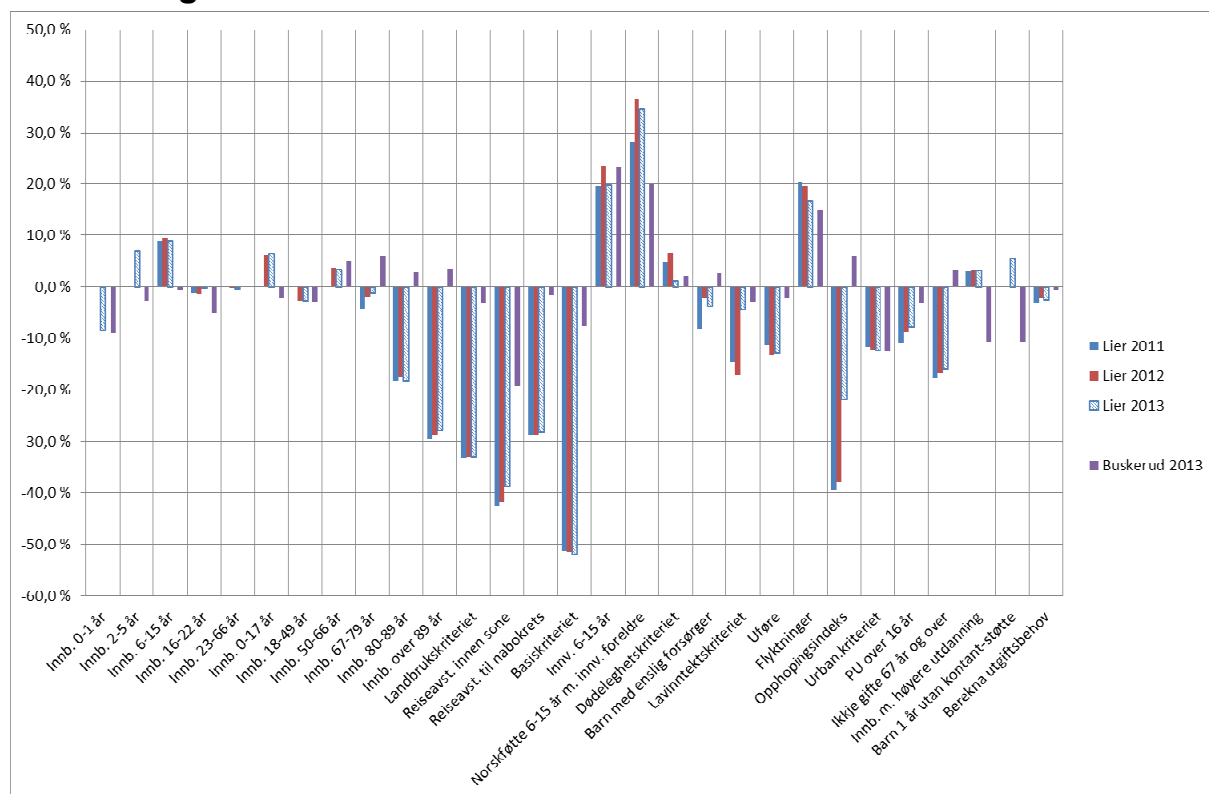
Tabellen under viser befolkningsprognosen som er lagt til grunn i handlingsprogrammet.

	2012	2013	2014	2015	2016
Antall 0-5 år	1 849	1 831	1 843	1 830	1 851
Antall 6-15 år	3 258	3 320	3 334	3 400	3 424
Antall 16-66 år	16 131	16 371	16 612	16 838	17 097
Antall 67-79 år	2 074	2 221	2 387	2 520	2 660
80-89 år	725	725	724	728	715
over 90 år	140	146	146	157	159
Totalt	24 177	24 614	25 046	25 473	25 906

SSB prognose (Middels nasjonal vekst) tall pr. 1.1

En naturlig framskrivning av befolkningen gir jevn vekst på rundt 430 pr. år (1,75 %) i handlingsprogramperioden. Veksten kommer i aldersgruppene 16 - 66 år og 67 - 79 år, mens det er små endringer i de øvrige aldersgruppene. Netto innflytting og boligbygging vil påvirke befolkningsveksten ut over den naturlige framskrivningen.

Behovs- og levekårsindikatorer

Indikatorene er hentet fra statsbudsjettets beregningsnøkler for kommunenes utgiftsbehov som legges til grunn for fordeling av rammeoverføringer fra staten. Landet=0, tall over 0 betyr høyere utgiftsbehov og tall under 0 betyr lavere utgiftsbehov. Endringer i kontantstøtteordningen gjør at det ikke er sammenlignbare kriterier for 2011 og 2012

Grafen over viser hvordan Lier og Buskerud ligger i forhold til landsgjennomsnittet når det gjelder behovs- og levekårsindikatorer. Totalt sett synker Liers utgiftsbehov i forhold til landsgjennomsnittet.

Grafen viser at Lier har noe lavere utgiftsbehov enn landet og Buskerud.

- Lier har mindre andel eldre og større andel barn i skolealder.
- Lier har høy andel innvandring/flyktninger.
- Lier har gode levekårsindikatorer (enslige forsørgere, fattige, uføre, og ugifte som er 67 år og eldre) i forhold til landsgjennomsnittet.

Sterk befolkningsvekst

- Befolkningsveksten første halvår 2012 var 305 personer, og pr 30.06.2012 hadde Lier en samlet befolkning på 24 482
- I 2011 økte befolkningen med 599 personer og i 2010 med 313
- I gjennomsnitt har Lier vokst med 240 personer pr år siden årtusenskiftet, i alt 2689 frem til utgangen av 2011
- Kommuneplan for Lier 2009–2020 åpner for økt boligbygging, og det kan føre til at gjennomsnittlig befolkningsvekst økes til rundt 400 personer årlig. Det gir økt behov for tjenester, særlig barnehage og skole

Flere innvandrere

- Fra 2006 har innvandringen fra utlandet vokst markant, og netto innvandring i Lier utgjør nå 60 - 75 % av nettoinnflyttingen totalt.
Særlig fra Øst-Europa har innvandringen vært stor, det er over 100 barn fra Øst-Europa i skolene i Lier dette skoleåret og ca. 60 i barnehagene
Hvis denne tendensen fortsetter gir det økt behov for tilbud i velkomstklasse og grunnleggende norskopplæring
- En annen stor gruppe kommer fra Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika. Mange av dem er flyktninger og asylsøkere. Denne gruppen trenger språkopplæring og hjelp til å finne seg til rette i samfunnet

Alderssammensetningen

Lier har en ung befolkning

- 25 % av totalbefolkningen er barn og unge under 18 år, mot ca. 23 % i Buskerud og landet utenom Oslo
- Andelen eldre i Lier over 80 år er under 4 % mot nærmere 5 % i Buskerud og landet utenom Oslo
- Andelen over 67 år i Lier er 12 % mot 13,5 % i Buskerud og landet utenom Oslo. Dette er imidlertid i ferd med å endre seg og befolkningsframskrivninger fra SSB viser at andelen barn og unge vil synke og andelen eldre øke også i Lier. Tendensen vil kunne motvirkes noe ved økt tilflytting

Antallet eldre øker

- Uavhengig av alderssammensetningen i befolkningen øker antallet eldre totalt.
- Fra 2013 øker gruppen mellom 67 og 79 år når de store etterkrigskullene begynner å nå 67års alder, og fra ca. 2018 blir det flere i gruppen over 80 år.
Det fører til økt behov for pleie- og omsorgstjenester. Særlig i årene etter 2018.

Flere med behov for barneverntjenester og flere som mottar sosialtjenester, men nedgang i 2011

- Andelen barn på barneverntiltak har økt fra 2007 til 2010, men er gått noe tilbake igjen i 2011
- I dag er 4,2 % av alle 0-17-åringer registrert med tiltak i barnevernet. Det er 1,1 % poeng lavere enn i Buskerud og 0,5 % poeng lavere enn i landet
- Antallet sosialhjelpsmottakere i Lier har økt fra 2007 til 2010, men har gått tilbake igjen i 2011
- Sosialhjelpsmottakere utgjør nå 3,5 % av befolkningen mellom 20 og 66 år. Det er 0,7 % poeng lavere enn i Buskerud og 0,6 % poeng lavere enn i landet

4 Strategiske fokusområder

Handlingsprogrammet har fire fokusområder:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

4.1 Samfunn

Grønne Lier

Kommunestyret har vedtatt ”Grønne Lier - for alle innbyggere” som visjon for kommunen. Liers grønne profil skal ivaretas ved at dyrket og dyrkbar mark skjermes mot nedbygging og ved at jordbrukets kulturlandskap bevares. Store natur- og kulturkvaliteter ønskes ivaretatt, til beste for befolkningen.

Utfordringer

- Iverksette vedtatt klimahandlingsplan både med tiltak i kommuneorganisasjonen og i samhandling med andre aktører.
- Sikre en mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging i kommunen
- Sikre lavutslippsprofil på lokale utbyggingsprosjekter gjennom regulering og byggesaksbehandling.
- Videreføre plansamarbeidet med Drammen kommune om Lierstranda og Brakerøya i et forprosjekt med utarbeidelse av en strategisk fjordbyplan, der 0-visjonen er en av premissene
- Videreføre samarbeidsprosjektet Buskerudbyen for å ivareta Liers interesser i en samordnet areal- og transportpolitikk
- Utvikle Lier som en helsefremmende kommune med de virkemidler og roller vi har

Kommuneplanen

Kommuneplanens arealdel for Lier 2009–2020 ble i mai 2011 oversendt Miljøverndepartementet for avgjørelse. Den foreligger ikke pr 30.10.2012. Særlig viktig er det å få avklart fjordbyen på Lierstranda.

- Kommuneplanen består av samfunnsdel med visjon, arealdel og tjenestedel
- Samfunnsdelen og tjenestedelen peker spesielt på hovedutfordringer knyttet til klima, miljø, og folkehelse
- Det legges føringer for hvordan Lier kommune skal nå nasjonale klima- og miljømål, og hva Lier kommune kan gjøre for å motvirke at sosiale ulikheter i befolkningen fører til ulik helse

- Arealdelen legger til rette for å opprettholde og utvikle skolekretsene, fortsatt næringsutvikling og ivaretagelse av dyrket mark
- Hovedsatsingsområdet er Lierstranda, der det skal gjennomføres miljøopprydding og gradvis transformasjon til bolig- og næringsformål med vekt på allmennhetens tilgang til strandsonen og sikring av naturområdene. Planleggingen skal ivareta en helhetlig areal-, transport og miljøløsning

Boligpolitikk

Når ny kommuneplan for Lier er godkjent i Miljøverndepartementet vil nytt boligbyggeprogram bli utarbeidet. Rådmannen legger derfor ikke frem forslag til boligbyggeprogram i dette handlingsprogrammet.

Boligbyggingen de neste årene bør fortrinnsvis styres til kretser der det er god kapasitet i skolen. Skolene i Høvik, Oddevall og Nordal kretser har god kapasitet, og det samme har Hennemmarka skole og Tranby ungdomsskole. Utbyggingen i Hasselbakken og på Engersand er i gang og vil gi ca. 400 nye boliger i nedslagsfeltet til Høvik skole. Det er også satt av utbyggingsområder i Oddevall og Nordal kretser.

Boligpolitiske virkemidler

Kommunens boligpolitikk er satt på dagsorden gjennom behandlingen av kommuneplanen, boligsosial handlingsplan og i forbindelse med forskjellige typer virkemidler for å ivareta innbyggere som ikke er i stand til å anskaffe bolig i et presset marked. Anvendelse av statlige økonomiske tiltak, hjemler i lovgivningen, avtaler og eierstrategi for Lier boligselskap AS inngår i dette.

Det avsettes en investeringsramme hvert år i perioden på 5 millioner kroner som ikke disponeres før det foreligger vedtak om boligpolitiske strategier innen utgangen av annet tertial 2013. Det er ikke avsatt driftsmidler til formålet. Dette vil bli vurdert og foreslått som en følge av hvilke virkemidler kommunestyret velger å benytte for utviklingen av en ny eller revidert kommunal boligpolitikk.

Barn og unges rettigheter

Barnekonvensjonen skal bli et aktivt verktøy for kommunens arbeid med å fremme en god barne- og ungdomspolitik. FNs barnekonvensjon sikrer barn sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og slår fast *ved alle handlinger som berører barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn*. Vi foretar en gjennomgang av hvordan vi ivaretar barns rettigheter gjennom våre tjenester og i planleggingen.

Miljøkommunen Lier

Areal – transport – miljø

En høy miljøprofil krever stadig forbedring i takt med utvikling og ny kunnskap. Plan- og styringssystemet skal gjenspeile dette.

- Handlingsplanen til Energi- og klimaplan legger vekt på utvikling av et miljømessig bærekraftig næringsliv. Dette skal skje i en aktiv samhandling med næringslivet
- Handlingsplanen til Energi- og klimaplan skal bidra til å redusere forurensingene fra menneskelig aktivitet og utslipp av CO₂
- Samordnet areal – transport – miljøplanlegging skal bidra til målene i Energi- og klimaplan om redusert CO₂
- Klimafokus i egne virksomheter ivaretas ved miljøfyrtårnarbeidet
- Nybygg og rehabiliteringer i kommunens regi skal ha minimum lavenergistandard. Passivhusstandard skal utredes for alle kommunale byggeprosjekter
- Gjennom kommuneplanens arealdel legges det til rette for ivaretagelse av viktige felles friluft- og naturområder samt jordbruksområdene i Lierdalen
- Vannmiljøarbeidet er sentralt og legger til rette for redusert forurensning av Liers vannressurser
- Fullkarakterisering og tiltaksanalyse av Drammensfjorden og Tyrifjorden er i gang og forslag til vesentlige spørsmål er lagt ut til offentlig ettersyn
- Miljøoppdyddingen på Lierstranda og Brakerøya er under fullføring. ABB og ROM eiendom er i ferd med å gjennomføre tiltak på sine eiendommer
- Utviklingen av en fjordby på Lierstranda skal være bærekraftig både på miljø, økonomi/næringsutvikling og sosialt
- Trafikksikkerhetsarbeidet er forankret i trafikksikkerhetsplanen

Lierbyen

Stedsutviklingsarbeidet, som er et resultat av prioriteringene i stedsutviklingsprosjektet, videreføres. Dette gjelder: vann- og avløpsanering, fjernvarmenett, kabelanlegg og miljøgater. Første etappe (Bilbo – Rådhuset – Bruveien) ble ferdig i 2011. Elvesti fra Bilbo til Andershaugen med universell utforming og tilrettelagte fiskeplasser var med i denne etappen og ble ferdig høsten 2011. Andre etappe fra Rådhuset til Heggveien (Vestsideveien og Hegsbroveien) er påbegynt og planlagt ferdigstilt i slutten av 2012. Samtidig forberedes også en ytterligere oppgradering av Rådhusparken med nye lekeapparater og møblering. Siste etappe fra Heggveien til Heggtoppen må samordnes med kryss-/trafikk-løsninger for ny Hegg skole som skal være ferdig til skolestart høsten 2015.

Etter at det ble vedtatt ikke å realisere kulturhus er det viktig å vurdere alternative tiltak som kan bidra til vitalisering av Lierbyen. Her er det viktig med et godt samspill og bidrag fra alle aktørene.

Samarbeidsprosjektet Buskerudbyen

Partnerne i ”Samarbeidsprosjektet Buskerudbyen” er Lier, Drammen, Nedre Eiker, Øvre Eiker og Kongsberg kommuner, samt Fylkesmannen i Buskerud, Buskerud fylkeskommune, Statens Vegvesen, Jernbaneverket og Kystverket.

Det er utarbeidet en felles areal- og transportplan for Buskerudbyen. Planen har vært ute til offentlig ettersyn og skal vedtas i kommunestyrene og fylkestinget rundt årsskiftet 2012-13. Planen skal følges opp av kommunene og regionale myndigheter og etater i areal- og transportplanleggingen.

Plansamarbeid om Lierstranda

Samarbeidet mellom Lier og Drammen kommuner om felles planlegging av Lierstranda og Brakerøya fortsetter, og i 2012 er det utarbeidet en forstudie for planarbeidet. Den konkluderer med at planleggingen bør videreføres i form av et forprosjekt i 2013-14. Forprosjektet er beregnet å koste 4 mill. kr/år, totalt 8 mill. kr.

I første trinn i forprosjektet utarbeides en strategisk plan i kommunal regi. Planen skal inneholde utformingsprinsipper for planområdet som helhet og legge politiske føringer for videre planarbeid etter plan- og bygningsloven i hele området og delområder. Trinn to kan være å utarbeide planprogram etter plan- og bygningsloven for en kommunedelplan eller områderegulering for hele, eller en større del av planområdet.

Transport og samferdsel

For å kunne realisere målene i kommuneplanen og gjennomføre areal- og transportplanen for Buskerudbyen må flere store samferdselstiltak i Lier løses.

Buskerudbypakke 2

For å stimulere til redusert bilbruk, økt andel kollektivreiser og bruk av sykkel inngikk Buskerud fylkeskommune og kommunene Lier, Drammen, Nedre Eiker, Øvre Eiker og Kongsberg i 2010 en fireårig avtale med Samferdselsdepartementet om tilskudd fra belønningsordningen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk i byområdene – Buskerudbypakke 1 – på totalt 280 mill. kr. Siste tilskudd utbetales i 2013.

Videreføring av tiltaksarbeidet skal skje i Buskerudbypakke 2, en samferdselspakke som skal avklare finansiering og gjennomføring av tiltak som bidrar til å oppfylle målene for samarbeidet om redusert behov for biltransport og økt bruk av kollektivtransport, gange og sykkel i persontransporten. Finansieringen vil bestå av flere elementer. Trafikantbetaling, tilskudd fra belønningsordningen og kommunal/fylkeskommunal finansiering kan være aktuelt. For å avklare omfang, gjennomførbarhet og konsekvenser av pakken, utarbeider Statens vegvesen en konseptvalgutredning (KVU). Denne er beregnet å være ferdig innen utløpet av dette året.

Viktige samferdselstiltak i Lier vil kunne finansieres helt eller delvis gjennom Buskerudbypakke 2, og det vil kreve tett oppfølging fra kommunen både i det videre arbeid med prioritering av tiltak i pakken og ved neste revisjon av NTP i 2015-16, bl.a.:

- Ny stasjon på Lierstranda og økt togtilbud. Forslaget til Nasjonal transportplan (NTP) som var på høring i vår, inneholder ikke forslag om ny stasjon, men den er forslått som tiltak i areal- og transportplanen for Buskerudbyen. Lier kommune må

sammen med Buskerudbysamarbeidet, øve påtrykk på Jernbaneverket for å sikre at ny stasjon blir utredet innen neste NTP skal fremlegges.

- Økt busstilbud. Økt avgangshyppighet, kortere reisetider og bedre korrespondanse mellom ulike bussruter og med tog vil kunne få flere til å velge buss fremfor bil. Samordning av takst- og billettsystemene mellom Brakar og Ruter kan også bidra til det. Buskerud fylkeskommune har ansvaret for drift av busstilbudet i fylket og må følge opp dette.
- Gang- og sykkelveier. Sammenhengende gang- og sykkelveinett med høy standard og drift hele året vil kunne få flere til å gå og sykle til jobb og skole. Særlig viktig er nok gjennomgående hovedsykkelveier mellom og gjennom tettstedene.

Tilrettelegging for pendlere

En betydelig andel av kommunens yrkesaktive befolkning (ca. 63 %) pendler til arbeidsplasser i andre kommuner, særlig i retning av Asker, Bærum og Oslo. Omtrent tilsvarende antall pendler inn til arbeidsplasser i kommunen. Lier kommune arbeider aktivt for å ivareta hensynet til pendlerne blant annet gjennom Buskerudbysamarbeidet. For å stå rustet i samarbeidet med fylkeskommunen og staten som ansvarlige for transporttjenestene, vil Lier kommune selv ta initiativ til å utrede og planlegge pendlerparkering og knutepunkt. Det avsettes kr 300.000 til formålet.

Riksvei 23

Kommunestyret vedtok utforming av nytt kryss på Linnes i møte 8. mars 2011 på bakgrunn av forprosjekt utarbeidet av Statens vegvesen. Arbeidet med reguleringsplanen for krysset er i rute. Den vil bli lagt ut til offentlig ettersyn i januar, og kommer til sluttbehandling og vedtak første halvår 2013.

I forslaget til NTP er parsellen Dagslett – Linnes prioritert til gjennomføring. Det innebærer bygging av kryssene på Dagslett og Linnes, tunnelen og bygging av fire felt nesten frem til Gilhusveien. Videreføring frem til E 18, som er foreslått på uprioritert plass dersom rammen til NTP økes med 45 %, er nødvendig for å sikre god veitilknytning til fjordby på Lierstranda. Det å sikre plass i NTP krever fortsatt engasjement fra Lier kommunes side.

Avklaring av godsterminal i Drammensregionen

Konseptvalgutredning (KVU) for godsterminal, arealbruk og tilknyttet transportsystem i Drammensregionen er ferdig og har konkludert med at Lierstranda ikke er aktuell for bygging av godsterminal. Den har vært på høring med frist 30.06.2012, og blir nå undergitt en ekstern kvalitetssikring (KS 1) som skal være ferdig innen utløpet av 2012.

Trafikksikkerhetsarbeid

Arbeidet med trafikksikkerhet i Lier styres gjennom trafikksikkerhetsplanen. Den inneholder prioritering av tiltak på kommunale veier og forslag til prioriterte tiltak på riks- og fylkesveier. Prioriteringene i planen bygger på om en veistrekning er skolevei, har mange ulykker, stor trafikk og andre forhold. Tiltakene på kommunale veier finansieres gjennom årlige kommunale budsjettmidler og det kan søkes om tilskudd fra trafikksikkerhetsutvalget i Buskerud fylkeskommune. Miljøutvalget vedtar planen og rullerer prioriteringene årlig. Det er stor interesse for den fra foreninger, pressgrupper og skoler.

For å møte behovet for økt satsing på trafikksikkerhetstiltak og å sikre kontinuitet og stabilitet i arbeidet med trafikksikkerhet, foreslår rådmannen følgende endring i arbeidet med trafikksikkerhetsplanen:

- Miljøutvalget vedtar planen i løpet av første år i ny valgperiode
- Miljøutvalget oppnevner politisk referansegruppe til å følge arbeidet med utarbeidelsen
- Planen inneholder en fast prioritering av større tiltak for hele fireårsperioden
- Bevilgningen i HP økes, og det avsettes et årlig beløp på 1,5 mill kr. til å gjennomføre mindre tiltak

Folkehelse

Folkehelsearbeid er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger sykdom og skade, eller beskytter mot helsetrusler. Folkehelsearbeid inkluderer også arbeid for en jevnere sosial fordeling av faktorer som påvirker helsa.

Folkehelseloven, som gjelder fra 2012, pålegger kommunen å:

- utarbeide oversikt over helsetilstand, påvirkningsfaktorer og folkehelseutfordringer
- iverksette nødvendige tiltak for å møte helseutfordringene; og
- informere innbyggerne om hva den enkelte selv kan gjøre for å fremme helse og forebygge sykdom

I tråd med samhandlingsreformens intensjoner om forebygging fremfor ”reparasjon”, vil Lier kommune dreie sin ressursbruk til mer helsefremmende og forebyggende innsats.

Eksempelvis vil kommunen etablere en frisklivssentral, der innbyggerne kan få bistand til å legge om til en sunnere livsstil med mer fysisk aktivitet og et sunnere kosthold. De viktigste og mest effektive tiltakene for folkehelsa finner imidlertid sted utenfor helsetjenesten, slik som å:

- sikre barn og unge en god oppvekst der de får dekket sine grunnleggende behov for omsorg, læring og utvikling
- forhindre frafall i videregående skole
- tilrettelegge for en høyest mulig deltakelse i arbeidslivet
- sørge for tilgang på boliger til personer som har vansker med å komme inn på boligmarkedet
- utvikle trygge lokalsamfunn med sosiale møteplasser og områder for fysisk aktivitet

Mål og tiltaksplan - Samfunn

Tabellen viser mål og tiltak på samfunnsområdet som gjelder hele kommuneorganisasjonen.

Miljøkommunen Lier	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Effekten av miljøtiltak skal måles, dokumenteres og rapporteres <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lier kommune bruker rapporteringsmodulen i Miljøfyrtårn som verktøy for å måle miljøinnsatsen i kommunens tjenesteproduksjon
Klima og energi	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redusere utslipp av klimagasser fra stasjonære og mobile kilder i egen virksomhet • Stimulere innbyggere og næringsliv til energi- og klimainnsats <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Implementere mobilitets- og kjøretøystrategi i kommunens organisasjon • Klima- og energiforum/partnerskap med næringslivet om utvikling av energi- og klimaeffektive tjenester og produkter • Implementering av BREEAM som kvalitets- og styringsverktøy på nye Hegg skole og nytt sykehjem
Bedre folkehelse	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lier kommune skal legge til rette for flere leveår med god helse i befolkningen og å redusere sosiale helseforskjeller. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konsekvenser for folkehelse skal vurderes i kommunale planer og beslutningsprosesser • Kommunen skal invitere frivillige organisasjoner og kommersielle aktører til samarbeid om å fremme folkehelse • Kommunen skal etablere en frisklivssentral som gir hjelp til å komme i gang med mer fysisk aktivitet, et sunnere kosthold, røykeslutt og/eller redusert alkoholkonsum • Kommunen skal ha særlig fokus på de viktigste faktorene for folkehelse: oppvekst, utdanning og arbeid

Åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig kommuneorganisasjon	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Etablert en etisk standard for kommunens virkeområder. • Sikret åpenhet og tilgjengelighet knyttet til ivaretagelsen av kommunens samfunnsmandat, tjenestetilbud og regelforvaltning. Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Videreføre refleksjon i kommuneorganisasjonen og folkevalgte organer basert på etikkplakaten og de etiske retningslinjene. • Bidra aktivt til utarbeidelsen av en antikorrupsjonshåndbok for kommunesektoren gjennom medlemskapet i Transparency International Norge og prosjektdeltakelse. • Videreutvikle og benytte tilgjengelige formidlingskanaler som sosiale media, hjemmesider og direkte dialog med innbyggere og næringsdrivende for å forsterke innsikt i – og åpenhet rundt – forvaltningen.
---	---

5.2 Tjenesteområder

Skole

Skole omfatter:

- Gullaug skole
- Hegg skole
- Egge skole
- Oddevall skole
- Nordal skole
- Hallingstad skole
- Hennummarka skole
- Heia skole
- Lierbyen skole
- Tranby skole
- Høvik skole
- Sylling skole
- PP-tjenesten

Visjon for Lierskolen

Lierskolen har en ambisiøs målsetning og høye mål om kvalitet i tjenesten. Grunnlaget for arbeidet er nedfelt i kvalitetsplan for lierskolen. Lierskolens visjon er:

”Lierskolen kan, vil og tør – på jakt etter stadige forbedringer”

Lierskolen bygger på følgende fundament:

- Dyktige og kvalifiserte medarbeidere
- Det arbeides etter en vedtatt kvalitetsplan med fokusområder som sikrer kvalitet og utvikling
- Tydelige og trygge ledere med fokus på elevenes læring, sosiale utvikling og skolens pedagogiske utviklingsarbeid

Utfordringer

- Tilpasset opplæring og tidlig innsats for alle
- Forventninger og krav til skolen er stadig økende
- Elev og foreldreundersøkelsen viser at enkelte klasser har et urolig klassemiljø
- Frafall i videregående skole og svak skolemotivasjon på ungdomstrinnet
- Svake læringsresultater i lesing og regning (grunnleggende ferdigheter) er en viktig årsak til at enkeltelever ikke gjennomfører videregående skole
- Kvalitetsarbeid i kommunen må være nært knyttet til utvikling av skolens kjernevirksomhet- lærerens undervisning og elevens læring

Fokusområder

- Lesing
- Fysisk aktivitet
- Digitale ferdigheter
- Klasseledelse

Lesing

Lesing er en av de grunnleggende ferdighetene og den viktigste faktoren for å klare seg i alle fag. Liers plan for språk - og leseutvikling forplikter de ansatte i skole og barnehage og innebærer en betydelig kompetanseheving.

Fysisk aktivitet

Regelmessig fysisk aktivitet er nødvendig for vekst og utvikling hos barn og unge. Tjenesteutvalget har vedtatt at alle barn i SFO skal ha mulighet for en time fysisk aktivitet daglig.

Digitale ferdigheter

Digitale verktøy har en viktig plass i læreplanen og i samfunns- og arbeidsliv. Læreplanen og kommunale planer skal sikre elever i Lier kompetanse for videre utdanning og yrkeskarriere.

Klasseledelse

Læreren ses som den viktigste enkeltfaktoren som påvirker elevenes motivasjon, læring og atferd i skolen. *”Kvalitet bygger på grunnleggende gode relasjoner mellom lærere og elever, og lærerrollen blir derfor sentral”* (foredrag Terje Ogden).

Skolene i Lier har klasseledelse som et felles satsningsområde. Denne satsningen startet høsten 2011.

Faktadel/underlag

Lierskolen har ansvaret for 3288 elever i kommunale grunnskoler og består av 12 skoler (8 barneskoler, 2 ungdomskoler og 2 kombinerte barne- og ungdomskoler). PP-tjenesten er organisert som en egen tjeneste som også bistår barnehagene.

Utvalgte nøkkeltall:

	2009	Lier 2010	2011	Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
Kor Bto brutto driftsutg grunnskole, per elev	89 430	93 589	95 422	89 591	91 605	91 713	97 636
skyss pr elev	82 638	86 873	89 285	82 439	84 284	85 800	91 272
Korrigerende brutto driftsutgifter til grunnskole, per elev	67949	72252	71665	70495	71622	73053	75831
Netto utg til grunnskolesektor, pr innbygger 6-15 år	83439	86714	89458	81851	89957	85448	91103
Netto utg til grunnskole og spesialskoler, pr innbygger 6-15 år	67745	71555	71860	67334	71578	68994	72845
Netto utg til skolefritidstilbud, pr innbygger 6-9 år	3 123	2 003	258	2 542	2 568	3 061	3 853
Netto utg til skolelokaler, pr innbygger 6-15 år	12 064	12 056	15 562	11 975	15 551	14 020	15 021
Netto utg til skoleskyss, pr innbygger 6-15 år	2 426	2 318	1 932	1 538	1 822	1 243	1 757
Andel elever - særskilt norskopplæring	7,8	9	7,8	5,2	8,5	7	5,5
Andel elever - morsmålpl./tospråklig fagopplæring	6,3	7,2	2,3	2,7	2,3	4	2,7
Andel elever - spesialundervisning	8,8	9	9,8	7,5	9,5	8	8,6
Timer spesialundervisning av lærertimer totalt	16,5	17,9	17,3	16,7	18,8	18	18,3
Gruppestørrelse, 1. til 4. årstrinn	13,5	13,5	14,4	14,3	13,8	13,9	12,9
Gruppestørrelse, 5. til 7. årstrinn	12,7	13,9	13,4	13,5	13,2	13,9	12,9
Gruppestørrelse, 8. til 10. årstrinn	16	16	16	15	15	16	15
Overgang til videregående skole	97	96	97	98	96	97	97
Snitt grunnskolepoeng	40,6	41	41,8	..	..	..	..

Nøkkeltall «Netto utg. til skolefritidstilbud, pr innbygger 6-9 år» viser litt for lave tall. Vi endret ledelsesressursen, og mange skoler har i stedet for å fordele denne på SFO og grunnskole, ført alle kostnadene på skole.

Underlag/drøfting

Ungdomstrinnet; Motivasjon-Mestring-Muligheter

En ny melding til stortinget (nr. 22. 2010-2011) setter søkelyset på ungdomstrinnet for å øke elevens muligheter til å gjennomføre videregående skole. Kunnskapsdepartementet setter søkelys på følgende områder:

- økt valgfrihet gjennom innføring av valgfag og fleksibilitet
- god læring og godt læringsmiljø gjennom bedre klasseledelse
- bedre opplæring i regning og lesing

Miljøfyrtårn

Alle skolene, med unntak av Hegg skole, er nå sertifisert og de arbeider med å følge opp.

Skoleeier

Lier kommune skal bli en mer aktiv skoleeier og bidra til kvalitetsutvikling. Målet er bedre styring fra skoleeier for å bidra til økt læringsutbytte. Barnetrinnet skal delta i en «pilot» for kvalitetsutvikling av styringsdialogen fra kommunestyret til klasserommet.

PPT (Pedagogisk Psykologisk tjeneste)

PPT i Lier bidrar aktivt inn sammen med de øvrige hjelpetjenestene, og vi kan konkludere med at alle tiltakene som ble presentert i Liermodellen er iverksatt.

Sammen med grunnskolene jobber PPT aktivt inn med veiledning fra adferdsteamet i forhold til klasseledelse.

Adferdsteamet, leder av PPT og skoleledere ønsker nå å drøfte om teamet også skal inneha kompetanse innen tilpasset opplæring og organisering av undervisningen for et inkluderende læringsmiljø. Dette er noe skolene har etterspurt, men som PP rådgivere har vanskelig for å imøtekomme. Adferdsteamet har i dag en vakant stilling slik at ved nytilsetting kan dette behovet dekkes.

Mål og tiltaksplan – Skoleområdet

Lesing	<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lierskolen skal legge til rette for at elevene blir gode funksjonelle lesere • Alle skolene skal skåre over landsgjennomsnittet på nasjonale prøver i lesing for 5., 8., og 9.trinn. • Gjennomsnittet for Lier kommune skal være på nivå med de 3 beste kommunene i Buskerud og i kommunegruppe 13. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetanseheving for bl.a. lesespesialister og nytilsatte lærere • Lesenettverk for lesespesialister • Systematisk oppfølging av resultatene på nasjonale prøver i lesing
Fysisk aktivitet	<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lierskolen skal tilby alle barn daglig fysisk aktivitet <p>Tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kroppsøvingstimer • Tilbud i SFO • Ulike aktiviteter i løpet av skoledagen • Timeplanfestet fysisk aktivitet på 5-7.trinn • Delta i «Aktiv på skolevei»
Digitale ferdigheter	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elevene i lierskolen praktiserer godt nettvett og bruker digitale verktøy hensiktsmessig for å øke læringsutbyttet. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Viderefører digital handlingsplan og nettverk for systemansvarlige • Videreutvikling av oneNote prosjektene
Klasseledelse	<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lærerne i lierskolen skal være faglig kvalifiserte, ha gode relasjoner og høye forventninger til sine elever. • Elevene i lierskolen skal øke læringsutbyttet ved at de gis tydelige læringsmål og spesifikk vurdering i et trygt og læringsfremmede miljø. <p>Tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Videreføre arbeid med klasseledelse og skolevandring • Deltagelse i kvalitetsarbeid « Vurdering for læring», i regi av kunnskapsdepartementet.

Ungdoms trinnet	<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elevene på ungdomstrinnet skal møte en skolehverdag som gir økt mestring. <p>Tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Innføring av valgfag • Innføring av Ny GIV • Fokus på vurdering for læring • Fokus på klasseledelse
Samfunns mål	<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevisstgjøre elever, lærere og foreldre gjennom økt fokus på miljø og helse. <p>Tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle barneskoler blir “Regnmakerskoler”. • Delta i “Aktiv på skolevei”. • Følge opp “Miljøfyrtårn sertifiseringen”.
Skoleeier	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lier kommune skal bli en mer aktiv skoleeier og bidra til kvalitetsutvikling. Målet er bedre styring fra skoleeier for å bidra til økt læringsutbytte. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barnetrinnet skal delta i en «pilot» for kvalitetsutvikling av styringsdialogen fra kommunestyret til klasserommet.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Grunnskole og PPT	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	266 908	259 178	260 981	277 110	277 110	277 110	277 110
30 Inntekter	-27 661	-22 241	-22 701	-22 241	-22 241	-22 241	-22 241
Netto ramme	239 248	236 937	238 280	254 869	254 869	254 869	254 869
			<i>Endring pr. år</i>	17 932	0	0	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	7,57 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer:

Grunnskole og PPT	Endringer i 2011 kr.				
	2013	2014	2015	2016	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	-1 240	0	0	0	-1 240
Pris- og lønnsvekst	13 706	0	0	0	13 706
2 Statsbud. - Valgfag 8 trinn helårseffekt	463	0	0	0	463
3 Statsbud. - Innføring av valgfag 9 trinn	331	0	0	0	331
4 Statsbud. - Innføring av kulturskoletilbud skole/SFO	360	0	0	0	360
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>13 620</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>13 620</i>
<u>Nye tiltak</u>					
5 Elevantallvekst 2012-2016	3 678	0	0	0	3 678
6 Skyss	1 200	0	0	0	1 200
7 Skole endring i arbeidstidsavtalen komp	1 770	0	0	0	1 770
8 Satsning ungdomstrinn NyGiv	750	0	0	0	750
<i>KS Skolen – digital kompetanse/PPT/regning</i>	<i>1 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1 000</i>
<i>KS Vinterleir</i>	<i>185</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>185</i>
<i>KS Skolskyss – refusjon fra fylkeskommunen</i>	<i>-500</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-500</i>
<i>Sum nye tiltak</i>	<i>8 083</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>8 083</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
9 Strukturtiltak					
10 Strukturprosjekt uten konkrete tiltak	-2 191	0	0	0	-2 191
11 Ny fordeling av spes. Ressurser (helår)	-770	0	0	0	-770
12 Grunnressurs Hegg skole (høst 2013)	-600	0	0	0	-600
13 Vinterleir	-185	0	0	0	-185
14 Elever med adferdsvansker	-25	0	0	0	-25
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-3 771</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-3 771</i>
Sum Grunnskole og PPT	17 932	0	0	0	17 932

Forklaringer:

- Habilitering overtar fra 1.8.2012 ansvaret for et avlastningstilbud til elever ved Frydenhaug skole (1,02 mill.) og ved Tranby miljøverksted(0,3 mill.)
- Helårseffekt av 1,5 timer valgfag på 8.trinn innført høsten 2012.
- Det innføres valgfag for 9.trinn fra høsten 2013.
- Det innføres et kulturskoletilbud på én uketime på barnetrinnet (1.-4.trinn) fra høsten 2013. Tilbudet skal være frivillig og gratis for elevene.
- Kompensasjon for elevtallvekst fra 2012 til 2013/14.
- Kompensasjon for en økt utgift til skyss for funksjonshemmede (tidligere betalt av fylket).
- Fra 1.8.2012 ble lærernes arbeidstidsavtale endret ved at tidsressursen ble utvidet med 1/2 klokke per elev. Dette medfører et økt ressursbehov i skolen på nærmere 3 årsverk.

8. Midler til gjennomføring av prosjekt Ny Giv våren 2013. Fylket dekker utgifter til skolering av lærere, men selve gjennomføringen må kommunen dekke selv. Dette er beregnet til å koste i overkant av en lærerstilling totalt. Ny Giv er et satsingsområde for å øke antallet elever som gjennomfører videregående opplæring.
9. Det er ikke funnet tiltak for hele innsparingen innenfor grunnskole. Det resterende beløpet blir å betrakte som flatt kutt, noe som vil bety en reduksjon av antall lærere i skolen.
10. Helårseffekt av innføring av ny rutine for tildeling til ressurskrevende elever.
11. Nordal og andre skoler skal være avlastningsskoler for Hegg fra høsten 2013. Grunnressursen til Hegg skole kan spares i denne perioden.
12. Tilbudet om vinterleir foreslås fjernet. Det er mange elever i nærskolen som tilhører samme brukergruppe som elevene i Miljøverkstedene, men som ikke får dette tilbudet. Et tilbud om leirskole, på linje med det som elevene som går på nærskolen har, vil gi et mer likeverdig tilbud.
13. Små justeringer av tidligere vedtatt tiltak for elever med atferdsvansker.

Barnehage

Barnehage omfatter:

- Dambråtan barnehage
- Hennummarka barnehage
- Linnesstranda barnehage
- 21 private barnehager
- 4 private familiebarnehager
- Åpen barnehage

Lierbarnehagene – *Sammen om kvalitet*

Lier har i dag full barnehagedekning.

Barnehagene har felles kvalitetsplan. Kvalitetsplanen og rapporteringsrutinene er revidert. Det gjennomføres tilsyn etter en rullerende plan og det planlegges tilsyn i opptil 12 barnehager hvert år. Innholdet i tilsynet er bl.a. formelle krav som pedagogdekning og kvalitetsindikatorer fra kvalitetsplanen.

Utfordringer

- Barnehagesektoren er basert på stykkprisfinansiering. Ved full barnehagedekning må kommunen være oppmerksom på muligheten for overkapasitet som kan gi store økonomiske utfordringer.
- Barnehage er første del av et helhetlig læringsløp. I de statlige føringene er barnehagens stilling som læringsarena styrket. Det settes spesielt fokus på tidlig innsats på områdene språk og samspill.
- Lier kommune jobber videre med at alle barnehagene skal fylle kravene til pedagogisk bemanning i barnehageloven.

Fokusområder

- Refleksjon, dokumentasjon og vurdering for kvalitetsutvikling
- Sosialkompetanse
- Språkkompetanse
- Pedagogisk ledelse

Kvalitetsutvikling gjennom vurdering, dokumentasjon og refleksjon

Regjeringens ambisjon er å sikre barnehager av god kvalitet. Kvalitetsutvikling henger nøye sammen med vurdering og dokumentasjon av barnehagens pedagogiske arbeid. Refleksjon danner grunnlaget for barnehagens utvikling som læringsarena. 4 av barnehagene skal prøve ut en systematisk observasjon gjennom metoden «barnehage vandring».

Tidlig innsats med vekt på språk og sosial kompetanse

I tråd med nasjonale føringer legger barnehagene vekt på språkutvikling. Det er et mål å få barn fra språklige minoriteter tidlig inn i barnehagen, slik at det kan legges til rette for tidlig språkutvikling og sosial utjevning. Det å mestre sosialt samspill er en forutsetning for videre

læring. Det er etablert et tilbud for foreldre og barn som ikke benytter barnehage i en «Åpen barnehage». Denne barnehagen er et tilbud for barn og foreldre sammen. Det er viktig at tilbudet gjøres godt kjent og tilbudet blir brukt etter intensjonen for barnehagen. 2013 blir et viktig etableringsår.

I 2012 har ansatte i barnehagene deltatt på et kompetansetiltak i regi av Borgestad klinikken. Tema for kurset var tidlig identifikasjon og tidlig intervensjon for barn som lever med psykisk syke og eller rusavhengige foreldre. Et viktig kompetansetiltak sammen med hjelpetjenestene i kommunen.

Barnehagene i Lier bruker TRAS (tidlig registrering av språkutvikling i daglig samspill) på alle barn.

Pedagogisk ledelse

God pedagogisk ledelse av barnegrupper er viktig for barns mestring, utvikling og læring. Det gode samspillet mellom barn og voksne er avgjørende. Personalets faglige og personlige kompetanse er barnehagens viktigste ressurs. Det har også betydning for kvaliteten hvordan lederen tilrettelegger, organiserer og strukturerer arbeidet.

Faktadel/underlag

	Lier			Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
	2009	2010	2011				
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	92,7	95,3	94,5	91,7	89,5	90,6	90,4
Kor bto driftsutg per barn i kommunal barnehage	139 668	148 632	147 027	143 599	142 279	149 546	147 594
Andel utgifter tilrettelagte tiltak	18,5	20,3	21,5	10,3	10,3	11,7	9,3
Andel minoritetsspråklige barn av innv.barn 1-5 år	62,6	74,8	74,9	70,0	72,9	68,9	69,6
And barn fra språklige og kulturelle minoriteter	10,2	11,8	13,5	7,5	13,9	10,4	8,9

Kommunen har ansvar for økonomisk å legge til rette for en likeverdig og faglig tilfredsstillende barnehagetjeneste i kommunale og private barnehager.

Mål og tiltaksplan – Barnehageområdet

Refleksjon, dokumentasjon og vurdering for kvalitetsutvikling	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Den enkelte barnehage er en lærende organisasjon. Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Den enkelte barnehage har verktøy og rutiner for systematisk vurdering og refleksjon. 4 barnehager deltar i barnehagevandring.
Tidlig innsats med vekt på språk og sosial kompetanse	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Hver enkelt barnehage har kompetanse til å sette inn nødvendige tiltak for barn og familier med behov for hjelp og støtte. Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Fortsette kompetanseheving innen språk og adferd. • Barnehagepersonale som kommer i kontakt med risikoutsatte barn, skal få økt kompetanse om tverrfaglig samarbeid. • Heve kompetansen av ansatte for tidlig å kunne se og hjelpe barn som lever med psykisk syke og/eller rusavhengige foreldre. Kompetanseheving i regi av Borgestadklinikken.
Pedagogisk ledelse	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Alle pedagogiske ledere har kompetanse på hva som er viktig for god ledelse av en avdeling Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Utvikling av pedagogiske ledelse gjennom kurs og fagdager.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Barnehage	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	174 429	177 342	177 831	187 910	187 910	187 910	187 910
30 Inntekter	-17 463	-13 287	-13 287	-13 488	-13 488	-13 488	-13 488
Netto ramme	156 965	164 055	164 543	174 422	174 422	174 422	174 422
			<i>Endring pr. år</i>	10 367	0	0	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	6,32 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer:

Barnehage	Endringer i 2011 kr.				Sum
	2013	2014	2015	2016	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
Pris- og lønnsvekst	6 203	0	0	0	6 203
1 Statsb. - Nom videreføring av maxpris + ettersp	1 678	0	0	0	1 678
2 Statsb. - Økt ettersp oml av kontantstøtte	1 544	0	0	0	1 544
3 Statsbud. - Opptr av tilskudd ikkekom barnehager	1 100	0	0	0	1 100
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	10 525	0	0	0	10 525
<u>Nye tiltak</u>					
4 Åpen barnehage	280	0	0	0	280
<i>Sum Nye tiltak</i>	280	0	0	0	280
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
2 Strukturprosjekt uten konkrete tiltak	-438	0	0	0	-438
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	-438	0	0	0	-438
Sum Barnehage	10 367	0	0	0	10 367

Forklaringer:

1. Videreføring av maksimalgrense for foreldrebetaling (2.330 kr per måned). Kostnaden ved at prisen holdes uendret kompenseres i rammen til kommunene.
2. Omleggingen av kontantstøtteordningen fra 1.8.2012 vil medføre en økt etterspørsel etter barnehageplasser til små barn.
3. Opptrapping av tilskudd til private barnehage, økt likeverdig behandling mellom kommunale og private barnehager. Minimumstilskudd økes fra 1.8.2013 fra 92 til 94 % av det de kommunale barnehagene i gjennomsnitt mottar i offentlig finansiering. Lier kommunes foreløpige satser for kommunalt tilskudd til private barnehager i 2013 ligger i vedlegg 8.
4. Senhøsten 2012 ble det etablert et tilbud om Åpen barnehage. Dette er tilbud som foreldre og barn som ikke har annen barnehageplass kan benytte.
5. Innsparing uten konkrete tiltak. De kommunale barnehagene drives så effektivt som mulig for både å gjennomføre strukturtiltakene, og for å ha kontroll på tilskuddsnivået.

Velferd

Velferdsområdet omfatter Omsorgstjenestene og Helse- og sosialtjenestene.

Visjon for velferdsområdet

”Et godt liv – livet ut”

Utfordringer:

- Demografisk utvikling
- Samhandlingsreformen og kommunal medfinansiering av rusbehandling og psykisk helse
- Tilstrekkelig tilbud om bolig, med og uten heldøgns tjenester
- Forekomst av psykiske lidelser og demens sykdom i befolkningen
- Fortsatt stramme økonomiske rammer
- Kompetanse og bemanning

Fokusområder

- Folkehelseperspektivet - helsefremming og forebygging
- Samhandlingsreformen – spesielt innfasing av kommunens plikt til å ivareta behov for øyeblikkelig hjelp med døgnopphold
- Gode levekår for alle grupper av befolkningen
- Rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere
- Videreutvikling av kommunens velferdstjenester

Folkehelseperspektiv- Helsefremming og Forebygging

I tråd med nasjonale føringer bør folkehelse være en førende premiss for kommunens velferdstjenester. I praksis innebærer dette å endre fokus og innsats fra reparasjon til forebygging. Forebygging omfatter hjelp til selvhjelp: Å yte tjenesten/bistanden på en slik måte at bruker i størst mulig grad tar hånd om seg selv i egen bolig.

Samhandlingsreformen

Samhandlingsreformens intensjon er mer fokus på forebygging, og at behovet for helse- og omsorgstjenester skal ivaretas der hvor menneskene bor. Reformen har hatt administrative og økonomiske konsekvenser for kommunen med et økt press på sine tjenester, økte og endrede behov og forventninger.

Kommunens medfinansieringsansvar fastsettes ut fra hvor mange som får behandling i spesialisthelsetjenesten, noe som setter krav til at kommunen reduserer innleggelse fra egne virksomheter. Det er så langt usikkert om reformen vil være selvfinansierende.

Medfinansiering av rusbehandling og psykisk helse vil være innført innen utgangen av 2015.

Fra 2013 planlegges et tilbud om øyeblikkelig hjelp med døgnopphold, i samarbeid med Legevakta i Drammensregionen IKS.

Gode levevilkår for alle

Det er viktig at kommunen klarer å yte riktig bistand til sine innbyggere, i riktig omfang, til rett tid og sikre at de som er i behov av det, får bistand til å opprettholde gode levevilkår. Velferdsrådets overordnede visjon: Et godt liv - livet ut, ligger til grunn for utforming av tjenestene.

Rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere

Kommunens velferdstjenester består av mange, ulike tjenester. Behovet for kompetente myndiggjorte medarbeidere er stort, og i konkurranse med andre. Reformen og demografisk utvikling medfører et endret økende press på kommunene helsetjenester, både i omfang og kompleksitet, og vil opprettholde behov for god kompetanse. Som et ledd i å møte dette er det igangsatt et prosjekt med mål å redusere sykefravær og økt andel medarbeidere som jobber heltid.

I samarbeid med de øvrige kommunene i opptaksområdet til Drammen sykehus og Høgskolen i Buskerud starter et felles FOU-samarbeid. Liers andel dekkes innenfor rammen av opplæringsbudsjettet.

Videreutvikling av velferdstjenestene

Kommunes tjenester er i kontinuerlig utvikling. I 2012 mottok Lier kommune midler fra Kreftforeningen til å opprette stilling som kreftkoordinator, samt tilsagn om tilskudd for 3 – 4 år.

Viktige tiltak for å sikre målsettingen om Et godt liv - livet ut, og gode levevilkår for alle kommunens innbyggere, vil være bruk av Velferdsteknologi. Kommunen står på terskelen til å delta i et samarbeid med Arena Helseinnovasjon. I tillegg er kommunen knyttet opp mot Norsk Helsenett og gjennom et pilotprosjekt har enkelte virksomheter og ett legekantor utvekslet meldinger. Dette pilotprosjektet må ses i sammenheng med «meldingsløftet» i regi av Kommunehelsesamarbeidet Vestre Viken, der Lier, etter planen, skal fases inn i løpet av 2013.

Nasjonale føringer legger viktige premisser for videreutvikling av velferdstjenestene. Kommunens årlige brukerundersøkelser, dialog med brukere/pårørende og en velfungerende avvikshåndtering, er viktige styringsinstrumenter, og vil gi viktige data for virksomhetenes forbedringsarbeid.

Overfor personer med rusavhengighet og psykiske lidelser starter Lier, i samarbeid med Vestre Viken HF og Drammen kommune, et mer aktivt oppsøkende arbeid etter den såkalte ”FACT metoden, der personer som ikke alltid har hatt god nytte av eksisterende tjenester, eller som ikke selv ser at de har behov for hjelp, gis mer metodisk oppfølging.

I løpet av Handlingsprogramperioden vil, etter planen Blå Kors, i samarbeid med kommunen ha etablert en bolig med 20 leiligheter for personer som trenger oppfølging i bolig. De økonomiske konsekvensene må vurderes ved neste rullering av Handlingsprogrammet.

I arbeidet med etablering av nytt sykehjem vil det være viktig å vurdere kommunens nåværende og fremtidige behov for bolig- og institusjonstjenester, og videreutvikle en

helhetlig demensomsorg. Driftskostnadene ved en eventuell utvidelse av antall plasser fra dagens nivå må vurderes ved rulleringen av Handlingsprogrammet.

Lier pensjonistforening har overfor rådmannen pekt på behov for utvidelse av Lierbyen seniorsenter. Dette spørsmålet er vurdert, men rådmannen har ikke funnet muligheter til å prioritere dette ytterligere.

Rådmannen har lagt frem forslag om å fusjonere arbeidssenteret med Lier ASVO AS innenfor dagens rammer. Behov for nytt bygg vil trolig gi økte kostnader, men i hvilken størrelse må vurderes i løpet av 2013.

LHL Drammen-Lier har henvendt seg til rådmannen om et «samarbeid for helsebringende arbeid i Lier» med en uspesifisert kostnad. En slik søknad må vurderes som ledd i det pågående arbeidet med mulig etablering av frisklivsentral.

Omsorgstjenestene

Omsorgstjenestene omfatter følgende virksomheter:

- Rehabiliteringsvirksomheten
- Habiliteringsvirksomheten
- Psykisk helse
- Bofellesskapene Frogner og Bratromveien 7/9/11
- Ytre Lier hjemmetjeneste
- Øvre Lier hjemmetjeneste
- Ytre Lier bofellesskap for funksjonshemmede
- Øvre Lier bofellesskap for funksjonshemmede
- Frogner sykehjem
- Liertun sykehjem
- Nøstehagen bo- og omsorgssenter

I arbeidet med Handlingsprogrammet er følgende dokumenter lagt til grunn:

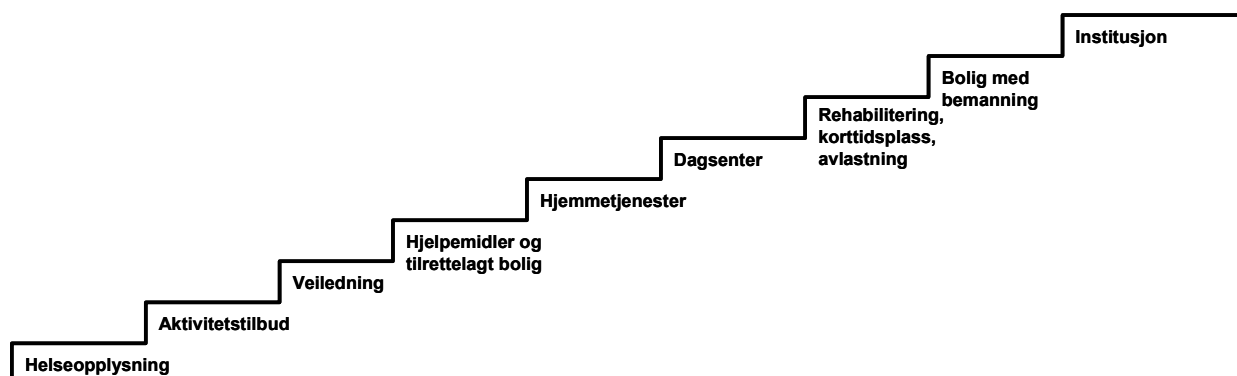
- Kommunestyresak 66/2004 ”Kommunalt kompetansesenter for demens”.
- Kommunestyresak 3/2009 ”Omsorgsplan 2018”.
- Kommunestyresak 49/2010 ”Strukturtiltak i omsorgstjenestene”.

Referansen til ”lovpålagte tjenester” gir sjelden konkret mening, og rådmannen søker derfor fortsatt å ha fokus på *opplevd* kvalitet. Omstillingsprosessen rettes inn mot en slik verdibasert tenkning og mobiliserer ledere og medarbeidere innen omsorgstjenestene. Omsorgstjenestene skal være trygge og moderne med ambisiøse mål for kvaliteten i tjenesten, og i samarbeid med andre legge grunnlaget for en friskere befolkning. Visjonen for omsorgstjenestene er:

***Omsorgstjenester med opplevd kvalitet over landsgjennomsnittet,
til et kostnadsnivå blant de 10 laveste i landet.***

Lier kommunes omsorgstjeneste er under et stort press, hvor de økonomiske rammene er reduserte. Omstillinger og tiltak er gjennomført, uten at man klarer å innfri krav om reduksjon fullt ut. Rådmannen er bekymret for om virksomhetene klarer å innfri kravet om ytterligere reduksjon i 2013, uten at dette må innebære reduksjoner i innbyggernes tjenester.

Virksomhetene som gir tilbud om omsorgstjenester har et selvstendig ansvar for egne tjenester, samtidig som de skal tilrettelegge sine tjenester for å nå målene i Handlingsprogrammet, ved hjelp av de ulike leddene i *omsorgskjeden*:

I dette arbeidet vil forskriften om verdig eldreomsorg (verdighetsgarantien) og prinsippene for god omsorg ligge til grunn, sammen med ulike tiltak for å redusere risiko for alvorlig svikt i tjenestene.

Faktadel/underlag

Utvalgte nøkkeltall:

	2009	Lier 2010	2011	Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
Nto drutg pr. innb pleie- og omsorgtjenesten	10 003	10 716	10 580	..	13 130	13 565	14 130
Nto driftsutg pleie og omsorg i % av totale nto utg	31,3	31,5	26,3	..	30,4	30,7	31,1
Nto driftsutg pleie og omsorg pr. innb 67 år og over	86 356	90 795	87 033	..	100 505	98 767	104 914
Nto driftsutg pleie og omsorg pr. innb 80 år og over	272 198	300 097	295 712	..	306 216	296 268	312 639
Institusjoner - andel av netto driftsutgifter til plo	41	39	41	..	44	45	45
Tj til hjemmeboende - andel av nto driftsutg plo	55	57	55	..	50	51	50
Aktivisering, støttetj - andel av nto driftsutg plo	4	4	4	..	6	4	5
Kor bto driftsutg pr. mottaker av kommunale plo	306 547	314 901	306 328	..	341 863	293 755	337 674
Årsverk i brukerrettede tjenester pr. mottaker	0,55	0,53	0,52	..	0,49	0,45	0,49
Andel årsverk i brukerrettede tjenester m/ fagutd*	63	66	65	..	73	70	74
Kor bto driftsutg pr. mottaker av hjemmetjenester	193 487	201 039	194 069	..	198 049	177 886	196 663
Brukerbet praktisk bistand, i % av kor bto driftsutg	1,2	1,2	1,5	..	1,3	1,7	1,4
Mottakere av hjemmetj pr. 1000 innb. 0-66 år	15	16	17	..	18	22	19
Mottakere av hjemmetj pr. 1000 innb. 67-79 år.	58	52	55	..	70	77	77
Mottakere av hjemmetj pr. 1000 innb. 80 år og over	336	335	336	..	328	359	345
Kor bto driftsutg, institusjon, pr. kommunal plass	877 090	902 664	930 139	..	905 609	932 067	878 720
Plasser i institusjon i prosent av mottakere av plo	15,3	14,8	14,9	..	20,6	15,5	21,2
Andel beboere 80 år og over i institusjoner	75,4	73,0	65,0	..	68,9	70,9	72,0
Andel plasser i skjermet enhet for aldersdemente	30,3	27,0	23,2	..	25,3	24,4	25,3

Tall for sammenligningskommunene var ikke tilgjengelige fra SSB

Mål og tiltaksplan – Omsorgsområdet

Omsorgstjenesten består av mange og ulike virksomheter med følgende mål og tiltak:

Hjemmetjenestene	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha redusert innleggelser i spesialisthelsetjenesten med 15 % • Ha ivaretatt alle utskrivningsklare pasienter som har behov for kommunale helse- og omsorgstjenester i hjemmet • Brukertilfredshet over landsgjennomsnittet <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstrekkelig og riktig fagkompetanse og tjenester for å kunne ivareta nye og endrede behov for kommunale helse- og omsorgstjenester • Forebygging i alle ledd – med særlig fokus på ernæring • Videreutvikle ambulant team i samarbeid med Rehabiliteringsvirksomheten • Oversikt over utskrivningsklare pasienter fra Vestre Viken HF • Kontroll over kommunens medfinansiering av spesialisthelsetjenesten • Utprøving av bruk av velferdsteknologi
Rehabiliteringsvirksomheten	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha redusert innleggelser i spesialisthelsetjenesten med 15 % • Ha ivaretatt alle utskrivningsklare pasienter med behov for kommunal rehabilitering • Brukertilfredshet over landsgjennomsnittet. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forebyggende tiltak i form av veiledning/opptrening/rehabilitering og tilrettelegging i barnehage/skole/hjem • Videreutvikle ambulant team i samarbeid med hjemmetjenesten • Samordning av tjenestene fra kommunale fysioterapeuter og de fysioterapeutene kommunen har driftsavtale med
Habiliteringsvirksomheten	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha gitt et helhetlig og fleksibelt tjenestetilbud i tett samarbeid med familie/nettverk, slik at brukerne/pårørende er mer fornøyd enn landsgjennomsnittet • Ha bidratt til bedre helse for sosialt utsatte grupper gjennom å bringe videre arbeidet i prosjekt Frisk Fritid inn i det øvrige folkehelsearbeidet i kommunen • Ha bedret samhandlingen med de øvrige hjelpetjenestene for barn og unge <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sikre bolig og arbeid/aktivitet for brukerne • Bidra til utvikling av Friluftscamp Eiksetra

Psykisk helse	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha gitt tjenester slik at brukers egne ressurser ivaretas og videreutvikles med brukertilfredshet over landsgjennomsnittet • Forebygge og lindre psykiske lidelser for unge 18-25 år <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prosjekt med helseforetaket og Mental Helse om en enhetlig helsetjeneste • Dreie og styrke innsats mot unge mellom 18-25 år. • Ta i bruk FACT-metoden i samarbeid helseforetaket og Drammen kommune
Bofellesskapene for funksjonshemmede	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha gitt et helhetlig og fleksibelt tjenestetilbud i tett samarbeid med familie/nettverk, slik at brukerne/pårørende er mer fornøyd enn landsgjennomsnittet • Ha bidratt til å gi et tilrettelagt arbeids-/aktivitetstilbud uavhengig av funksjonsnivå, til de som faller utenfor ordinære arbeidsmarkedet. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidra til å gjennomføre fusjonen mellom arbeidssenteret og Lier ASVO AS • I samarbeid med andre virksomheter ta i bruk velferdsteknologi
Bofellesskapene for demente, Bratromvn.7/9-11 og Frogner	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha gitt brukerne en god hverdag som er tilpasset deres behov for bistand/veiledning, slik at beboere og pårørende er mer fornøyd enn landsgjennomsnittet • Ha økt nærværsfaktoren til 90 % <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gi beboerne og pårørende informasjon om kommunens tjenester generelt, og i forhold til virksomheten spesielt • Samarbeide med arbeidslivssenteret • Sikre beboere og effektivisere arbeidsmetodene med bruk av velferdsteknologi
Institusjon	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha redusert innleggelser i spesialisthelsetjenesten med 15 % • Ha ivaretatt alle utskrivningsklare pasienter som har behov for kommunale helse- og omsorgstjenester i institusjon • Brukertilfredshet over landsgjennomsnittet <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstrekkelig og riktig fagkompetanse for å kunne ivareta nye og endrede behov • Ta imot utskrivningsklare pasienter som er i behov av institusjonsopphold • Tilpasse og ivareta økt behov for helse- og omsorgstjenester i institusjon • Ha særlig fokus og tiltak i forhold til ernæring.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Omsorg	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	286 942	298 347	302 227	290 772	290 772	290 422	290 422
30 Inntekter	-25 393	-19 939	-19 939	-20 359	-20 359	-20 359	-20 359
Netto ramme	261 549	278 408	282 288	270 413	270 413	270 063	270 063
			Endring pr. år	-7 995	0	-350	0
			% endringfra forrige år	-2,87 %	0,00 %	-0,13 %	0,00 %

Rammeendringer:

Omsorg	Endringer i 2011 kr.				
	2013	2014	2015	2016	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	-25 611	0	0	0	-25 611
Pris- og lønnsvekst	15 882	0	0	0	15 882
1 HP 11-14 Omsorg – økt ramme (bruk av fond)	0	-1 000	0	0	-1 000
2 HP 12-15 KS Omsorgsfond – kompetanseløft	0	1 000	0	0	1 000
3 HP 12-15 Hjtj - innbytte Leasingbiler	-150	0	0	0	-150
Sum konsekvensjusteringer	-9 879	0	0	0	-9 879
<u>Nye tiltak</u>					
4 Økt tilskudd ressurskrevende	-4 000	0	0	0	-4 000
<i>KS LHL – økt støtte</i>	<i>60</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>60</i>
5 Habilitering - Ressurskrevende tj	2 000	0	0	0	2 000
6 Ytre Lier BFF - Ressurskrevende tj	3 957	0	0	0	3 957
7 Hjtj - Trygghetsalarmer (prisjustering)	350	0	0	0	350
8 Hjtj - Leasing/transportmidler (prisjustering)	160	0	0	0	160
9 Hjtj - Økning bem 3-4 Årsverk (økt pleiebehov)	1 500	0	0	0	1 500
10 Frogner sykehj - Kompensasjon økte plasser	1 350	0	-1 350	0	0
11 Frogner sykehjem - Drift nytt sykehjem	0	0	1 000	0	1 000
12 Psykiatri - Ressurskrevende tjenester	2 250	0	0	0	2 250
Sum Nye tiltak	7 627	0	-350	0	7 277
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
13 Strukturprosjekt uten konkrete tiltak (flatt kutt)	-5 743	0	0	0	-5 743
Sum innsparing/omstilling	-5 743	0	0	0	-5 743
Sum Omsorg	-7 995	0	-350	0	-8 345

Forklaringer:

Fordi omstillingsprosessen håndteres under ett i omsorgstjenestene anbefaler rådmannen at rammereduksjonene ikke spesifiseres for den enkelte virksomhet.

Overføringen mellom ansvar på 25,7 mill kr. gjelder tilskudd for ressurskrevende tjenester som flyttes fra fellesområdet over til omsorgsområdet slik at inntektene ligger på samme område som utgiftene.

1. I 2010 ble det satt av midler på fond til bruk i omsorg. I 2013 brukes siste del av fondet på 1 mill kr. til «Omsorg – kompetanseløftet», fondsbruken utgår derfor fra 2014. Se også pkt. 2 bruk av fond.

2. Jmf. pkt. 1 Bruk av fond «Omsorg – kompetanseløftet»
3. I Handlingsprogram for 2011-2014 vedtok kommunestyret å gi midler til reparasjon av skader ved innbytte av leasingbiler. Dette faller bort i 2013.
4. På grunn av de økte kostnadene til ressurskrevende tjenester vil også toppfinansieringen fra staten øke.
5. Habilitering har en økning i særlig ressurskrevende tjenester.
6. Ytre Lier BFF har en økning i særlig ressurskrevende tjenester.
7. Ny avtale om trygghetsalarmer gir en økt kostnad på 350'.
8. Prisjustering av leasingbiler i hjemmetjeneste.
9. Hjemmetjenestene har et økt bemanningsbehov som følge av økt pleiebehov og økt aktivitet som følge av samhandlingsreformen.
10. Frogner har gått fra 34 til 40 plasser uten kompensasjon i rammen.
11. Ved overflytting i nytt sykehjem forventes det at lokalene vil gi en lettere drift og kun 1 mill av rammeøkningen i punkt 10 videreføres.
12. Psykiatri har en ny bruker med særlig ressurskrevende tjenester.
13. Videreføring av arbeidet påbegynt i 2010. Alle virksomhetene skal i fellesskap bidra til å realisere målet og omstillingskravet.

Helse- og sosialtjenester

Helse- og sosialtjeneste består av følgende virksomheter:

- Barneverntjenesten
- Sosialtjenesten i NAV
- Helsetjenesten
- Voksenopplæringen

Helse- og sosialtjeneste er en del av utfordringer og fokusområder for velferdsområdet

Underlag/drøfting

I arbeidet med Handlingsprogrammet er følgende dokumenter lagt til grunn:

- Kommunestyresak 59/2012 ”Rusmiddelpolitisk handlingsplan for 2012 - 2016”
- Kommunestyresak 3/2012 “Boligosial handlingsplan for årene 2012 -2014 ”

Faktadel/underlag

Utvalgte nøkkeltall:

	2009	Lier 2010	2011	Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
Barnevern:							
Nto driftsutg barnevern pr. innbygger (kr)	872	1 289	1 353	1 315	1 343	1 585	1 407
Nto driftsutg per innb 0-17 år, barneverntjenesten	3 584	5 357	5 647	5 479	5 845	7 199	6 165
Netto driftsutgifte pr. barn i barnevernet	52 831	81 949	84 284	96 590	91 058	90 682	90 324
Andel barn med barneverntiltak ift. innb. 0-17 år	3,9	4,5	4,2	3,8	4,3	5,3	4,7
Bto driftsutg per barn i opprinnelig familie	30 620	34 332	66 302	26 982	29 112	35 324	30 354
Bto driftsutg per barn utenfor opprinnelig familie	156 203	238 081	252 083	320 885	307 854	293 518	293 119
Sosial:							
Nto driftsutg til sosialtjenesten pr. innbygger	1 263	1 580	1 389	1 402	1 734	1 632	1 583
Nto driftsutg til sosialtjenesten pr. innb 20-66 år	2 065	2 579	2 268	2 296	2 830	2 641	2 595
Nto driftsutg. råd, veilog sos.foreb arb. pr. innb, 20-66 år	597	497	616	956	949	992	1 016
And sosialhjelpsmottakere i forhold til innb 20-66 år	4	4	4	4	4	4	4
Årsverk i sosialtjenesten pr. 1000 innbygger	0,7	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Bto driftsutg pr. sosialhjelpsmottaker	68 683	70 977	71 248	70 531	80 239	66 536	77 199
Bto driftsutg til økonomisk sosialhjelp pr. mottaker	42 727	48 667	46 842	33 865	39 303	34 192	35 043
Lønnsutgifter pr. sosialhjelpsmottaker, i kroner	14 495	12 402	14 380	24 084	26 309	20 450	27 382
Helsetjenesten:							
Nto driftsutgpr. innbygger, kommunehelsetjenesten	1 361	1 502	1 405	1 759	1 734	1 957	1 937
Nto driftsutg i prosent av samlede nto driftsutg	4,3	4,4	3,5	4,3	4,0	4,4	4,3
Legeårsverk pr 10 000 innb, kommunehelsetjenesten	7,8	7,7	7,5	9,0	8,9	9,3	9,6
Fysioterapiårsverk per 10 000 innb, kommunehelsetj	8,8	8,7	8,5	9,2	8,1	10,0	8,4
Årsverk av helsesøstre pr. 10 000 innb 0-5 år	..	38,5	36,8	56,2	..	..	..
Bto driftsutg pr. innb, kommunehelsetj	1 498	1 522	1 564	2 111	2 079	2 348	2 422
Herav: lønnsutgifter pr. innbygger. Kommunelehetj.	656	659	675	1 140	1 091	1 196	1 347
Voksenopplæringen:							
Nto driftsutg til voksenopplæring i % av samlede nto drif	0,3	0,5	0,3	0,6	0,4	0,3	0,3
Nto driftsutg til voksenopplæring, per innbygger	93	154	114	251	175	123	159

Mål og tiltaksplan – Helse- og sosialområdet

Barneverntjenesten	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forebygge fremfor å reparere • Verdien trygghet, trivsel og respekt ligger til grunn for utvikling av tjenestene • Ha videreført samhandlingen med de øvrige hjelpetjenestene for barn og unge <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samordning av hjelpetjenestene for barn og unge • Felles holdninger og verdier internt i barneverntjenesten • Videreutvikling av metodebruk i endringsarbeidet • Bedre utnytting av egen fagkompetanse ved selv å følge opp barn/ungdom i stedet for kjøp av oppfølging • Kurs/veiledningsgrupper rettet mot foreldre
NAV – sosialtjenesten	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha redusert den gjennomsnittlige stønadsperioden • Ha gitt brukerne mulighet til å bygge kompetanse og bli selvhjulpne • Ha bidratt til å sikre gode kår for barn og unge, og sikre at ingen barn er fattige • Ha bidratt til å oppfylle målene i Boligsosial- og Rusmiddelpolitisk handlingsplan • Ha fått ungdom tilbake til aktivitet, tiltak eller utdanning <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etablere flere tiltaksplasser i privat og offentlig sektor • Opprette eget ungdomsteam ved NAV Lier • Videreutvikle kvalifiseringsprogrammet slik at deltakere kan avklares mot arbeid, aktivitet evt. varige trygdeytelser • Utnytte Husbankens muligheter for startlån • Bidra til planlegging av boligtiltak for dem med rus og psykiske vansker • Utvikle et tettere samarbeid med lokalt næringsliv

Helsetjenesten	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha sikret gode tjenester til psykisk syke barn og unge • Ha videreført samhandling med de øvrige hjelpetjenestene for barn og unge • Ha gitt like tilbud for ulike grupper av befolkningen i forhold til standarder i Helsetjenesten <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sikre rutiner for saksbehandling og tilbud til unge med psykiske problemer • Utvikle metoder for tidlig å fange opp barn og unge som kan utvikle psykiske problemer • Sikre nye rutiner overfor nyfødt og deres mødre ved å få tidligere meldinger fra helseforetaket gjennom helsenettet.
Voksenopplæring	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidra til at flyktningene kommer ut i arbeid gjennom undervisning og holdningsarbeid. • Gi spesialundervisning av en slik kvalitet at opplæringen er individuell, målrettet og tidsbegrenset • Tilby grunnopplæring i norsk og samfunnskunnskap av en slik kvalitet at minst 90 % av dem som fullfører opplæringen, skal gå opp til og bestå norskprøve 2 og 3 før de avslutter opplæringen • Få ønsket synergieffekt (kvalitet og kostnad) i samlokalisering med Kulturskolen • Utvide samarbeidet med Høvik skole i forhold til velkomstklassene <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utvide samarbeidet med Kulturskolen og Høvik skole, velkomstklassen • Styrke samarbeidet med programrådgiverne i NAV gjennom å opprette kontorplass for dem i voksenopplæringens lokaler, samt å avholde fellesmøter mellom programrådgiverne og lærene i introduksjonsprogrammet for å diskutere innholdet i programtiden. • Minst 75 % av deltakerne i introduksjonsprogrammet skal i løpet av de to årene de er i program, ha vært i kontakt med arbeidslivet og deltatt på undervisningen i arbeidslivskunnskap. • Samarbeide med bolig og arbeidssted om vedlikehold av lærte ferdigheter, gjennom å delta på ansvarsgruppemøter, tilby opplæring til medarbeidere i boligene, og avholde møter med boligene 3-4 ganger per år. • Sørge for felles møter og faglig utvikling sammen med Høvik skole når det gjelder opplæringen for nyankomne innvandrere.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Helse- og sosialtjenester	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	140 408	122 011	122 684	134 203	134 203	134 203	134 203
30 Inntekter	-25 422	-17 878	-17 878	-18 428	-18 428	-18 428	-18 428
Overføring mellom ansvar	114 986	104 133	104 805	115 775	115 775	115 775	115 775
			<i>Endring pr. år</i>	11 642	0	0	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	11,18 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Rammeendringer:

Helse- og sosialtjenester	Endringer i 2011 kr.				Sum
	2013	2014	2015	2016	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	167	0	0	0	167
Pris- og lønnsvekst	4 240	0	0	0	4 240
1 HP 10-13 Oml tilsk. Norsk med samfunnsk.	410	0	0	0	410
2 Statsb. - Overføring kommunalt rusarbeid	652	0	0	0	652
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>5 469</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>5 469</i>
<u>Nye tiltak</u>					
3 Økning kostnader barnevern	3 880	0	0	0	3 880
4 NAV - Økning sosialhjelpsutgiftene	460	0	0	0	460
5 NAV - Manglende ramme (økning over tid)	1 280	0	0	0	1 280
<i>KS-NAV Ruspolitiske virkemidler</i>	<i>450</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>450</i>
6 Helse - Fastlegenes driftstilskudd (prisjust)	530	0	0	0	530
7 Helse - Fysioterapeutenes driftstilskudd (prisj)	338	0	0	0	338
8 Helse - Helsetjenester EØS - Nytt krav	140	0	0	0	140
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>7 078</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>7 078</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
9 Strukturpr. uten konkrete tiltak (flatt kutt)	-905	0	0	0	-905
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-905</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-905</i>
Sum Helse- og sosialtjenester	11 642	0	0	0	11 642

Forklaring:

1. Kompensasjon for endringer i tilskuddsordningen for Norsk med samfunnskunnskap.
2. Midler til kommunalt rusarbeid videreføres i statsbudsjettet og blir innlemmet i rammetilskuddet.
3. Kompensasjon opp til fullfinansiering av de faktiske omsorgsplasseringene barnevernet har.
4. Sosialhjelpsutgiftene til livsopphold og boutgifter ligger høyere enn budsjett i 2012 og forventes å stige mer enn prisstigningen.
5. Innarbeiding av krisesenterkostnadene i rammen til NAV.
6. Fastlegenes driftstilskudd øker årlig i henhold til avtale mellom KS og Legeforeningen. I tillegg gir innbyggerveksten utslag i økte utgifter.
7. Fysioterapeutenes driftstilskudd prisjusteres i henhold til avtale mellom KS og Norsk Fysioterapi forbund.

8. Fra 2011 ble det innført en ny refusjonsordning som omfatter bestemte typer helsetjenester mottatt innenfor EØS-området. Dette gjelder refusjon for fastlege, fysioterapeut og jordmor, hvor fysioterapeut utgjør 95 % av det hittil refunderte på landsbasis.
9. Strukturprosjekt uten definerte tiltak, fordeles på virksomhetene innen virksomhetsområdet som flatt kutt.

Kultur

Tjenesteområdet omfatter:

- Kulturskolen
- Kultur og fritid
- Lier bibliotek

Visjon for kulturområdet

”Et mangfoldig kulturtilbud til flest mulig – noe som passer for alle”

Kulturvirksomhetene skal - i samspill med frivillige, frivillige organisasjoner og andre kommunale tjenester - bidra til å gi liungene

- Gode og allsidige kultur- og fritidstilbud der folk bor
- Tilbud som favner fra de yngste til de eldste, med hovedvekt på tilbud til barn og unge
- Tilbud og tjenester med vekt på kvalitet

Utfordringer

- Mangelen på gode arenaer for allmenn kulturaktivitet (musikk, dans, drama).
- Balansegangen mellom desentrale lavterskeltilbud og innbyggernes økte forventninger til kvalitet og profesjonalitet i kulturtilbudene
- Lierbyens svekkede posisjon som kultur- og handelssentrum i Lier

Fokusområder

- Nye barne- og ungdomstilbud
- Åpne og inkluderende møteplasser
- Liers kulturarv
- Folkehelse

Nye barne- og ungdomstilbud

Barn og unge er hovedmålgruppa for kulturvirksomhetene, og det er viktig at tilbudene legges til rette for å kunne nå flest mulig. Utvikling av nye barne- og ungdomsaktiviteter med utgangspunkt i dagens trender og interesser er nødvendig for at tilbudene skal være attraktive.

Åpne og inkluderende møteplasser

”Bevare og skape møteplasser og engasjement tilpasset nye livsformer og behov” er en av utfordringene i den nye kommuneplanen. Kulturvirksomhetene driver åpne møteplasser og tilbud rundt i kommunen, og har et særlig ansvar for å ta opp utfordringen i kommuneplanen. Spesielt viktig er det å sikre bedre tilgang til tilrettelagte kulturarenaer.

Lier kulturarv

Kunnskap om historie og kulturarv, både den nasjonale og den lokale, er nødvendig for å forstå sin samtid og sitt samfunn. Kulturvirksomhetene skal legge forholdene til rette for økt kjennskap til kulturarven, både via informasjonstiltak og fysiske tiltak.

Folkehelse

Sentrale forutsetninger for styrket folkehelse er kunnskap om hva som kan gi bedret helse, og tilgang til arenaer hvor en kan drive fysisk aktivitet på ulike nivåer. Kulturvirksomhetene skal gi tilbud på begge områder, med omfattende tilrettelegging av friluftslivstilbud som etablert hovedsatsing. I tillegg til fysisk aktivitet er deltakelse i gode kulturtilbud også et viktig bidrag til folkehelsen.

Faktadel/underlag

Fokusområder, tiltak og mål er satt opp parallelt med det innledende arbeidet med den politisk bestilte Idretts- og kulturmeldingen 2012-24 for Lier. Det må tas forbehold om at prioriteringer og tiltak kan bli endret som følge av behandlingen av denne meldingen.

Utvalgte nøkkeltall:

	2009	Lier 2010	2011	Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
Netto driftsutgifter kultursektoren i prosent av kommunel	3,8	3,7	3,0	3,1	4,0	3,2	3,9
Nto driftsutg for kultursektoren per innbygger	1 203	1 247	1 215	1 288	1 703	1 411	1 752
Nto driftsutg til kom. musikk- og kulturskoler per innb	165	179	175	212	204	231	251
Nto drutg til kom kulturskole, per innb 6-15	1 203	1 297	1 298	1 600	1 592	1 841	1 969
And elever 6-15 år i kulturskole, av innb 6-15 år	9,1	10,1	13,7	11,6	11,8	10,8	15,6
Andel barn i grunnskolealder som står på venteliste til k	..	2,6	2,7	..	4,3	3,3	4,1
And barn 6-15 på venteliste til musikk- og kulturskole	..	2,6	2,7	..	4,3	3,3	4,1
Nto driftsutg til folkebibliotek per innbygger	232	215	188	244	244	245	256
Tilvekst medier i folkebibliotek per 1000 innbygger	166	192	150	228	188	235	271
Medie- og lønnsutgifter i folkebibliotek per innbygger	180	186	175	..	187	214	196
Ant innb per årsverk i folkebibliotek	3 580	3 628	3 720	3 280	2 880	2 784	2 740
Nto driftsutg aktivitetstilb barn og unge per innb 6-18	509	491	581	908	1 011	828	958
Netto driftsutgifter til muséer per innbygger	29	31	46	33	57	42	60
Nto driftsutg til kunstformidling per innb	15	23	31	-89	106	26	104
Nto driftsutg til andre kulturaktiviteter per innb	133	126	146	205	192	187	215

Mål og tiltaksplan – Kulturområdet

<p>Tilbud til barn og unge</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gi alle barn og unge tilbud om varierte og aktuelle kulturaktiviteter • Gi kulturtilbud til barn og unge der de bor, og så langt det er mulig umiddelbart etter skoletid • Gi flere tilbud på tvers av kulturvirksomhetene på våre arenaer • Gi flere samtidige tilbud til barn og unge på felles kulturarenaer <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle etter skoletid-tilbudene Høvik og Sylling fritid • Etablere Grønn kafe på Tranby • Etablere nye tilbud og arrangementer via Lier musikkverksted. • Tilpasse bibliotekets åpningstider til barns og unges behov for en kulturarena og en møteplass etter skoletid • Etablere et fast tilbud om bruk og utlån av dataspill i biblioteket • Vurdere nye tilbud til funksjonshemmede og innvandrerbarn, med økt fokus på jenter, i Kulturskolen • Vurdere opprettelse av musikkbinger/øvingscontainere på Sylling, Tranby og Høvik for å gi frivillige mulighet for øvingsarenaer • Prøve ut ulike samarbeidsformer mellom virksomhetene, for eksempel litteraturgrupper i fritidsordningene • Mer samordning av kulturskoletilbud og andre tilbud fra kulturvirksomhetene på de lokale møteplassene/skolene
<p>Møteplasser</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etablere ny kultursal med scene i Lierbyen • Øke bruken av eksisterende arenaer og møteplasser via informasjon, tilrettelegging og egne arrangementer. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ruste opp Hegg gamle skole som sentralt ungdomshus i Lier • Ruste opp de mest brukte eksisterende kulturlokalene • Tilrettelegge biblioteket i Lierbyen bedre for mer variert bruk, bl.a. stillesoner, spillesoner, arrangementsområde mv. • Utvikle Stoppen til et kultursenter for barn og unge, slik at kulturskolen blir en felles møteplass med stor variasjon i kulturelle aktiviteter og tilbud

Kulturarv	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Gi aktiv støtte til Lier Bygdetun som viktig formidlingsinstitusjon og møtested i Lier • Sikre enkel tilgang til kunnskap om Liers historie • Ta vare på viktige kulturminner og –miljøer i Lier Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Videreføre tilskuddene til bygdetunet • Inngå tettere samarbeid med bygdetunet om utstillinger, undervisningsopplegg og arrangementer. • Igangsette 1-3 formidlingsopplegg knyttet til kulturminner, bl.a. geocaching • Lage temasider på internett om lokalhistoriske emner • Legge fram og følge opp temaplan for bruk og vern av kulturminner og kulturmiljøer • Bruke temaer fra Liers kulturarv og kulturminner som materiale, eller bakgrunn, for årlige kunstneriske kulturskoleprosjekter
Folkehelse	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Flere folk ut i skog og mark • Bedre informasjon til innbyggerne om fysisk aktivitet og helse • Gjøre friluftstilbudene bedre kjent og enklere å bruke. Tiltak: <ul style="list-style-type: none"> • Sette opp 10 nye henvisningsskilt og 10 nye informasjonstavler • Tilrettelegge flere innbydende og enkle turveier og anlegg på steder der folk bor og oppholder seg. • Etablere ”folkehelse-avdeling” i biblioteket med informasjon om trening og helse og om muligheter for trening og friluftsliv i Lier • Utvikle danse- og teatertilbud i Trillebagens (Den kulturelle spaserstokkens) kulturmeny til kommunens eldre innbyggere

Økonomi

Driftsbudsjett:

Kulturtjenester	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	28 881	26 879	29 174	29 150	29 000	28 650	28 500
30 Inntekter	-4 951	-3 521	-3 521	-3 638	-3 638	-3 638	-3 638
Netto ramme	23 931	23 358	25 653	25 512	25 362	25 012	24 862
			<i>Endring pr. år</i>	2 154	-150	-350	-150
			<i>% endring fra forrige år</i>	9,22 %	-0,59 %	-1,38 %	-0,60 %

Rammeendringer:

Kulturtjenester	Endringer i 2013 kr.				
	2013	2014	2015	2016	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	376	0	0	0	376
Pris- og lønnsvekst	1 210	0	0	0	1 210
1 Lierdagene	150	-150	150	-150	0
2 HP 11-14 Utstyr/Instrumenter, Kulturskolen	-50	0	0	0	-50
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>1 686</i>	<i>-150</i>	<i>150</i>	<i>-150</i>	<i>1 536</i>
<u>Nye tiltak</u>					
3 Økt inv.tilsk. Bygdetunet (tot. 4 år)	500	0	-500	0	0
4 Videref. økte korpslærerøst økt behov korps	250	0	0	0	250
<i>KS Frivillighetsentralen – transportstøtte</i>	<i>50</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>50</i>
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>800</i>	<i>0</i>	<i>-500</i>	<i>0</i>	<i>300</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
5 Prisøkkn. egenandel og utvikle innt.muligheter, Kultursk.	-43	0	0	0	-43
6 Nedlegge Sjøstad fritidsklubb	-66	0	0	0	-66
7 Driftsreduksjoner innenfor PIF	-150	0	0	0	-150
8 Driftstilpasning bibliotek	-73	0	0	0	-73
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-332</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-332</i>
Sum Kulturtjenester	2 154	-150	-350	-150	1 504

Forklaring:

1. Justering for Lierdagene som avholdes hvert annet år.
2. I HP 2011-2014 ble det vedtatt å bevilge 0,1 mill. kr til utstyr til animasjonsverkstedsundervisning og nye instrumenter i 2011. Beløpet reduseres til 0,05 mill. kr i 2012, og utgår fra 2013.
3. I HP 2011-2014 ble det vedtatt og kutte i driftsramme til kulturminnevern og i stedet gi et investeringstilskudd på 0,5 mill kr. i fire år. Regnskapsforskriften sier at slike tilskudd må føres som drift og ikke som investering. Tilskuddet utgår fra 2015.
4. Korpsene har over tid gått ned i antall musikanter og kulturskolen har justert stillinger ned på bakgrunn av dette. Innsparingen av stillingene har gått inn i strukturprosjektet. Høsten 2012 fikk korpsene vesentlig flere medlemmer enn tidligere år. Kulturskolen har for planlagte oppsparte midler utvidet noen stillinger for å dekke deler av korpsenes økte behov for høsten 2012. Fra januar er det ikke midler til å videreføre dette økte tilbudet og det bes derfor om midler til at korpsmusikantene kan få fortsette med å få god opplæring gjennom kulturskolen.
5. Videreføring av strukturvedtak fra HP 2011-2014 om prisøkning på ca. 11 % og igangsetting av tilbud som gir økte inntekter ved Kulturskolen.

6. Videreføring av strukturvedtak fra HP 2011-2014 om nedleggelse av Sjøstad fritidsklubb i forbindelse med endring/sentralisering av tilbudet.
7. Videreføring av strukturvedtak fra HP 2011-2014 om å kutte ytterligere i årsverk og drift, PIF (færre anlegg for drifting og redusert servicenivå).
8. Videreføring av strukturvedtak fra HP 2011-2014 om driftstilpasning biblioteket.

Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei og Kjøkken

Tjenesteområdet omfatter:

- Anlegg og Eiendom
- Lier drift
- Kjøkken

Tjenesteområdet leverer bygg og bygningstjenester til Lier kommunes formålsbygg. Området har også ansvar for drift og vedlikehold av de kommunale veiene og leverer vann- og avløpstjenester til kommunens innbyggere. Lier drift og Anlegg og Eiendom er organisert i en bestiller- / utførermodell der Anlegg og Eiendom er eier og bestiller og Lier drift er utfører. Anlegg og Eiendom ivaretar kommunens byggherrefunksjon.

Kjøkken leverer mat til kommunens sykehjem og hjemmeboende. Virksomheten har ansvar for kommunens kafeteriadrift og seniorsenter.

Utfordringer

- Vann på avveie
- Forventninger og krav til standard på kommunal infrastruktur og bygg er økende
- Vedlikeholdsetterslep. Areal og arealutnyttelse
- Rekruttere og beholde god kompetanse. Tilstrekkelig kapasitet.
- Tidsriktig bil- og maskinpark
- Ressursknapphet i kafeteriadriften.

Fokusområder

- Fornye VA-infrastrukturen.
- Vedlikeholdsplanlegging og helhetlig arealstrategi.
- Redusere energiforbruket
- Medarbeidere
- Effektivitet og ressursutnyttelse
- Trafikk og trafiksikkerhet

Fornye VA-infrastrukturen

Mye av vannet som blir produsert til drikkevann, når ikke fram til forbruker. Alt avløpsvannet som blir sluppet inn på avløpsledningene når heller ikke fram til renseanleggene. I tillegg kommer det fremmedvann inn på ledningsnettet.

Sikre kapasitet for fremtidige utbygginger.

Vedlikeholdsplanlegging og helhetlig arealstrategi

Vedlikeholdsbehovet er stort innenfor bygg, vann og avløp og vei. Etterslepet øker. Det stilles store krav til kartlegging, systematisk planlegging og gjennomføring.

Arealbehovet er økende. Det må planlegges hvordan utrangerte bygg og eiendommer skal utnyttes.

Redusere energiforbruket

Både ut fra miljøhensyn og fra et økonomisk perspektiv er det viktig å følge opp og redusere energiforbruket i våre bygg samt oppføre energieffektive nybygg. Det arbeides også med å optimalisere bruken av energi til veibelysning og vann- og avløpsinstallasjoner.

Medarbeidere

Gjennom en aktiv personalpolitikk skal virksomhetene på tjenesteområdet være en attraktiv arbeidsgiver. Det er stort fokus på å rekruttere, beholde og videreutvikle personale med riktig kompetanse og engasjement. Det legges mye arbeid i å få bukt med det økende sykefraværet i Lier drift.

Effektivitet og ressursutnyttelse

Effektiviseringskrav kan kompenseres med nytt og mer effektivt utstyr.

Trafikk og trafikksikkerhet

Det er økt fokus og større oppmerksomhet på trafikk og trafikksikkerhet. Det er derfor behov for å styrke området.

Faktadel / underlag

Tjenesteområdet har ansvaret for ca. 100 000 m² bygningsmasse, ca. 135 km med kommunale veier, 250 km avløpsledninger, 38 kloakkpumpestasjoner, 3 avløpsrenseanlegg og ca. 160 km vannledninger med tekniske installasjoner.

Utvalgte nøkkeltall:

	2009	Lier 2010	2011	Saml. Kom 2011	Buskr. 2011	KG 13 2011	Landet 2011
Vedlikeholdsutgifter i kr. per kvm bygg	76	54	55	..	76	58	70
Driftsutgifter i kr. per kvm bygg	436	474	437	..	487	502	474
Energiutgifter i kr. per kvm bygg	113	120	102	..	122	119	121
Bto driftsutg. i kr pr. innbygger komm. veier i alt	892	843	933	703	886	1 013	973
Korr bto driftsutg per km kommunal vei	114 729	105 662	138 286	128 554	..	..	..
Andel kommunale veier og gater med fast dekke	70,8	73,1	73,5	75,5	..	..	..
Årsgebyr vann per 1/1-10 for 150 m ³ forbruk.*	1 872	1 892	2 062	2 307	1 959	3 010	2 926
Årsgebyr avløp per 1/1-10 for 150 m ³ forbruk.*	3 134	3 200	3 405	2 493	2 662	3 850	3 311

Mål og tiltaksplan – Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei og Kjøkken

Redusert energiforbruk	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidra til 20 % reduksjon i energiforbruket i forhold til 2007-nivå innen 2020. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skifte ut gammelt veilysanlegg • Energieffektive nybygg. • Driftsoptimalisering og brukerbevissthet • Effektiv arealutnyttelse
Vann på avveie	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det totale vannuttaket i samarbeidskommunene (Drammensregionen) skal som et minimum stabiliseres på dagens nivå(2010), slik at befolkningsvekst møtes med tilsvarende reduksjoner i lekkasjetapene. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fornye ledningsnett i henhold til tiltaksplanen i Temaplan avløp. • Implementere og ta i bruk nytt anleggsregister for bedre kartlegging av vannforbruket. • Vannmålerdekning på 100 % innen 2015.
Langtidsplaner	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide vedlikeholdsplan for vei innen utgangen av 2013. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide en plan som skal legges til grunn i forbindelse med HP-arbeidet.
Økologiske matvarer	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppnå 12 % forbruk av økologiske matvarer i løpet av 2013. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med leverandører slik at de kan levere de råvarene vi vil ha.
Seniorsenter	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle seniorsentrene for å redusere behov for hjemmehjelp og institusjonsplasser <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktiv markedsføring av seniorsentrene
Sykefravær	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redusere sykefraværet i Lier drift med 1 % i forhold til 2012. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fortsette arbeidet med Helsefremmende arbeidsplan og kjøpe nye maskiner som er mindre og lettere.
Bil- og maskinpark	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle biler og maskiner i tjenesteområdet skal tilfredsstillende EU-krav om utslipp innen 2017. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utskiftingstakten på biler og maskiner må økes. • Gjennomføre kurs i økokjøring for alle ansatte som kjører bil i tjenesten.

Økonomi

Driftsbudsjett

Infrastruktur- Bygg, VA vei	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	186 258	193 295	192 391	200 382	200 052	200 302	200 142
30 Inntekter	-76 758	-71 787	-71 787	-72 002	-72 002	-72 002	-72 002
Netto ramme	109 500	121 508	120 603	128 380	128 050	128 300	128 140
			<i>Endring pr. år</i>	6 872	-330	250	-160
			<i>% endring fra forrige år</i>	5,66 %	-0,26 %	0,20 %	-0,12 %

Rammeendringer

Infrastruktur- Bygg, VA vei og kjøkken	Endringer i 2011 kr.				Sum
	2013	2014	2015	2016	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	286	0	0	0	286
Pris- og lønnsvekst	4 246	0	0	0	4 246
Prisjusteringer HP 12-15	0	0	0	0	0
1 AE Redusert energikostnad ved oppgradering	-400	-160	-160	0	-720
2 AE Kontroll av elveforbygninger.	-100	0	0	0	-100
3 AE Diverse justeringer vann og avløp	-50	0	0	0	-50
4 AE Økning GVD-kontingent ut over prisst.	190	260	70	0	520
5 AE Student	40	-340	0	0	-300
6 AE Drift av nytt renseanlegg på Tronstad	300	0	0	0	300
7 KS - Drift Heiahallen	650	650	0	0	1 300
8 KS - Drift Hegg skole	0	0	750	0	750
Sum nye tiltak	5 162	410	660	0	6 232
<u>Nye tiltak</u>					
9 Kjøkken - Prisjustering avik over tid	750	0	0	0	750
10 AE - Redusert energipris bygg og vei	-240	0	0	0	-240
11 Redusert energikostnad ved oppgradering til L	400	-640	-160	-160	-560
12 AE - Vaktordning for kommunale bygg	250	250	0	0	500
13 AE - Forsikringer. Antydnet 10% økning i prem	150	0	0	0	150
14 AE - Prisendring på kjøpt renhold. 4,7 % økni	100	0	0	0	100
15 AE - Arealøkning, Leide lokaler	300	0	0	0	300
KS AE Lierhallen – økt bemanning	330	0	0	0	330
<u>Endringer, VA området (Selvkostfin.):</u>					
16 Innkjøp og drift av abonnentregister	500	-500	0	0	0
17 Serviceavtale for driftsovervåking	350	-100	0	0	250
18 Bistand til modellering av avløpsnett	0	250	-250	0	0
19 Redusert vannkjøp. Antar 200 000 m3	-500	0	0	0	-500
20 Økt vannpris. Ny vannpris er beregnet til 2.50	370	0	0	0	370
21 Diverse mindre poster VA	200	0	0	0	200
Sum Nye tiltak	2 960	-740	-410	-160	1 650
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
22 Strukturprosjekt uten konkrete tiltak	1 200	250	0	0	1 450
23 Redusert publikumstilbud i Lierhallen	-250	-250	0	0	-500
24 Tilpasning av vaskeridrift til ramme	-500	0	0	0	-500
25 Redusert arealbruk pga sentralisering av virks	-1 700	0	0	0	-1 700
Sum innsparing/omstilling	-1 250	0	0	0	-1 250
Sum Infrastruktur- Bygg, VA vei og kjøkke	6 872	-330	250	-160	6 632

Forklaring:

Det er ikke lagt inn evt. korrigerende driftskostnader for nytt sykehjem, da forutsetninger om størrelse osv. ikke er på plass på nåværende tidspunkt. Det er heller ikke lagt inn kostnader til etterbruk av bygningene Frogner sykehjem. Kostnader vil påløpe om ikke bygningsmassen avhendes, men størrelsesorden avhenger av valgt løsning. Når nytt sykehjem er klart til drift må det derfor påberegnes en merkostnad av usikker størrelse avhengig av flere usikre forhold. De samme forholdene gjelder Hegg skole også.

1. Vedtatt reduksjoner i energikostnader som følge av investering i LED-belysning som veibelysning summene justeres i pkt. 11.
2. Kommunen er i henhold til instruks fra NVE pålagt kontroll av elveforbygninger hvert 5. år. Rammene ble økt med 0,1 mill kr. i 2012 som tas ut i 2013.
3. Rest av diverse justeringer på vann og avløp HP 2012-2015
4. Kontingenten til regionsamarbeidet, Godt Vann Drammensregionen, øker gradvis utover i perioden på bakgrunn av et prosjekt rundt problematikken Avløpsvann på avveie. Dette som følge av strategier i GVDs Felles hovedplan for Vann og Avløp som er vedtatt av kommunestyrene i deltagerkommunene. Kompenseres for prisstigning utover kommunal deflator.
5. Det er inngått avtale mellom GVD og Hibu om praksisplass for studenter. Lier kommune tilbyr praksisplass sammen med Glitrevannverket og Nedre Eiker kommune. Tiltaket utgår fra 2014.
6. Det skal etableres et nytt renseanlegg i Tronstad. Driftsutgifter er kalkulert i forprosjektet.
7. I kommunestyrevedtaket HP 2012-2015 ble det lagt inn driftskostnader for ny Heiahall
8. I kommunestyrevedtaket HP 2012-2015 ble det lagt inn økte driftskostnader for bygging av ny Hegg skole.
9. Inntektsrammene til kjøkkenet har over tid blitt justert med generell prisvekst (deflator). Den faktiske inntekten har fulgt selvkost som har vært lavere. Rammene kompenseres for å justere for avviket.
10. Enerkipris for 2013 er antatt å bli 33,5 øre/KWh. Det er 2,5 øre lavere enn budsjettert i 2012. Det antas at øvrige energibærere følger samme prisendring. El-sertifikater er innbakt i prisendringen.
11. Periodeforskyvning. Investeringer er ikke gjennomført som forutsatt ved budsjettering for 2012. Besparelsene skyves et år frem. Det skal legges på ytterligere 160' kr. i 2017 ved neste Hp behandling. Jmf. pkt. 1
12. En stor andel av Lier kommunes bygningsmasse er i bruk hele eller deler av døgnet når vaktmesterstaben ikke er tilgjengelig. Det oppstår ofte problemer som krever teknisk personell å løse, og det har utviklet seg et behov for en vaktordning for å imøtekomme dette. Det er spesielt ved sykehjemmene og ved utleie av haller og andre lokaler på kvelds/helgetid behovet er størst, og bygningenes tekniske kompleksitet er stadig økende. Det foreslås en vaktordning frem til kl. 22.00 på hverdager samt i helgene fra høsten 2013.
13. Det er antydning en forventet økning i forsikringspremie på ca. 10 % utover det som blir kompensert ved deflator.
14. I henhold til kontrakt, øker prisen på det konkurranseutsatte renholdet med 2,5 % utover deflator.
15. Presset om plass i rådhuset øker, og det er kan muligens oppstå et behov for en økning i leide lokaler. Forslaget bygger på en antagelse om et behov på ca. 200 kvm.

16. Lier kommune har et system for forvaltning av innbyggernes vann og avløpsanlegg som i stor grad bygger på manuelle prosesser. For å kvalitetssikre anleggsregisteret og oppfølging av abonnentene, er det naturlig for en kommune av denne størrelsen å innføre et totalkonsept for tjenesteproduksjon og forvaltning innen tekniske tjenester. Tilsynet for små avløpsanlegg ser også stor nytte av å innføre et slikt system, og vil naturlig nok være med å dele på kostnadene.
17. Omfanget av overvåking og automatisering av VA installasjoner blir større og større, og kommunen er avhengig av å ha serviceavtale med leverandørene for å opprettholde god drift av anleggene. Driftsutgift første år er på ca. 350.000 kr. Påfølgende år reduseres kostnaden til ca. 250.000 kr.
18. Det er stort behov for å dokumentere kapasiteten i transportsystemet for avløp. Det foreligger også krav fra myndighetene om å kunne dokumentere utslipp fra overløp. Til dette arbeidet behøves bistand fra ekstern kompetanse.
19. Man ser en begynnende tendens til en reduksjon i vannforbruket i Lier kommune. Prognoser for 2013 tilsier et mindreforbruk på 200 000 m³.
20. Ny vannpris for 2013 blir vedtatt av representantskapet i Glitrevannverket 9/11-2012. Forslaget fra styret i GVV er 2,50 kr. dvs. en prisøkning på 0,1 kr. i forhold til 2012.
21. Diverse mindre poster som for eksempel utskifting av gamle sluseventiler, rengjøring av ledningsnett og drift av forvaltningssystem utgjør til sammen 0,2 mill kr. Da er fradrag for gevinst ved automatisering av slamhåndtering fratrukket.
22. Periodeforskyvning av strukturtiltak.
23. I Hp 2011-2014 ble det, som et av strukturtiltakene på virksomhetsområdet, forslått å spare inn 1,0 mill. kr over fire år på gradvis nedtrapping av publikumstilbudet i Lierhallen. Under behandlingen ble det vedtatt å videreføre driften som før, men med økt brukerbetaling samt en rammeøkning på 0,3 mill kr. I egen kommunestyresak i juni 2011 ble det vedtatt å redusere åpningstidene, noe som vil gi en innsparing på 0,5-0,6 mill kr. I tillegg ble det vedtatt å øke publikumssatsene med ca. 16 %. Totalen av disse tiltakene tilsvarer omtrent den innsparingen som ble lagt inn i Hp 2011-2014.
24. Standarden og mengden på leveranse vaskertjenester er høyere enn det er ramme for, og i gjeldende HP ble det vedtatt å tilpasse kvaliteten til riktig standard fra 2013.
25. For å innfri kravet fra Hp 2011-2014 om innsparing på virksomhetsområdet ved strukturelle tiltak, er det absolutt nødvendig å se på sentralisering av virksomheter for å redusere arealbruken. Den foreslåtte innsparingen på 1,7 mill kr. fra 2013 tilsvarer en reduksjon i arealbruken på min 4000 kvm.

Plan og samfunn

Plan og samfunn omfatter:

- Samfunnssektoren
- Landbrukskontoret
- Planseksjonen

Utfordringer:

- Manglende avklaring av kommuneplan
- Press på arealer;
  - Kontinuerlig etterspørsel etter nye arealer for bolig/næringsaktivitet utfordrer jordvernet, miljøet og markagrensen
- God nok kommunikasjon i det interkommunale samarbeidet
- Strukturmessige endringer i landbruket skaper nye utfordringer
- Forventningen om en digital døgnåpen kommune

Fokusområder:

- Næringsutvikling i jord og skogbruk
- Jordvern, miljø og forurensing
- Rask og effektiv behandling av innkomne bygge-, regulerings-, dele og oppmålingssaker
- Internettbaserte innsynsløsninger i plan/bygge/oppmålingssaker innenfor 4 års perioden
- Skape gode nettverk og arenaer for det interkommunale samarbeidet
- Oppdatert og brukervennlig digitalt kartverk

Faktadel:

Tjenesteområdet omfatter forvaltningsoppgaver og saksbehandling etter Plan- og bygningsloven, Jordlova, Forurensingsloven, Markaloven, Naturmangfoldloven og andre lovverk, opprettelse og vedlikehold av kommunens kartverk og matrikkel, tilskudd og kontroll i landbruket, samt overordnet planlegging og interkommunalt samarbeidet.

Ny landbruksplan ble vedtatt mai 2012, og det jobbes nå med implementeringen av denne.

Mål og tiltaksplan – Plan og Samfunnsområdet

<p>Næringsutvikling i jord og skogbruk</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stimulere til næringsutvikling i landbruket som ivaretar mangfold, nyskaping og rekruttering <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for alternativ bruk av driftsbygninger i tråd med Landbruk Pluss og lokale retningslinjer. • Arbeide for gjennomføring av et rekrutteringsprosjekt i Lier og Røyken. • Avklare muligheten for å søke om midler fra Lokalmatprogrammet i Innovasjon Norge, for å styrke markedsføring og omsetning av lokale landbruksprodukter i kommunen. <p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Standard på distriktets skogsbilveier bedres ved gjennomført vedlikehold og nødvendig ombygging, for å stimulere til økt aktivitet i skogbruket. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informasjon og fokus på veivedlikehold og tilbud om vurdering av ombyggingsbehov • Fagdag vedlikehold av skogsbilveier • Stimulere til økt bruk av trevirke i kommunale bygninger, gjennomføre informasjonsmøte med Anlegg og eiendom.
<p>Jordvern, miljø og forurensing</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mindre omdisponering av dyrket mark, og et mer miljøvennlig landbruk <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praktisere et strengt jordvern, redusere omdisponering og nedbygging av dyrket mark • Årlig tilbakemelding til politisk om antall areal omdisponert dyrket mark • Fokus på håndtering av husdyrgjødsel, befaringsrunde i 2013
<p>Rask og effektiv behandling av innkomne bygge-, regulerings-, dele- og oppmålingssaker</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle saker skal behandles innenfor lovpålagte tidsfrister <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mer effektiv utnyttelse av mulighetene i ePhorte (økt kunnskap/forståelse i systemet)

<p>Internettbasert innsynsløsninger i plan-, bygge-, dele- og oppmålingssaker innenfor 4 års perioden</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Digital døgnåpen kommune <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Starte arbeidet med å legge til rette for web basert plandialog/oppmålingsdialog/ byggesaksdialog
<p>Skape gode nettverk og arenaer for interkommunalt samarbeid</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skape forankring i samtlige samarbeidskommuner rundt arbeidsform, målsettinger, forventede resultater <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Føre en tett dialog med samarbeidskommunene.
<p>Oppdatert og brukervennlig digitalt kartverk</p>	<p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppdatere grunnkartbaser og følge opp forvaltningsavtalen for disse geodatasett bestemt i Norge digitalt avtalen <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ajourføring/nykonstruksjon av FKB-basen (hovedgeodatasett i grunnkartbasen). Gjennomføres som et Geovekstprosjekt. • Tilrettelegge for flere temadatasett mot vår Web-innsynsløsning i Lier. • Innføring av NN 2000, nytt nordisk vertikalt datum <p>Mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilrettelegge for et digitalt adressekart hvor temadatakartet kobles mot oppdaterte geodata. <p>Tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilrettelegge/utvikle for en innsynsløsning mot ulike media. Det legges opp til analoge kartplott med oppdaterte geodata.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Plan/samfunn	Regnska	Vedt.	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	30 277	26 805	27 908	30 624	30 624	27 824	27 824
30 Inntekter	-19 349	-12 835	-13 873	-13 274	-13 274	-13 274	-13 274
Netto ramme	10 927	13 970	14 035	17 350	17 350	14 550	14 550
		Endring pr. år		3 380	0	-2 800	0
				24,19 %	0,00 %	-16,14 %	0,00 %

Rammeendringer:

Plan/samfunn	Endringer i 2011 kr.				Sum
	2013	2014	2015	2016	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	-422	0	0	0	-422
Pris- og lønnsvekst	963	0	0	0	963
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>541</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>541</i>
<u>Nye tiltak</u>					
2 Plansamarbeidet Drammen 70% av 8 mill	2 800	0	-2 800	0	0
<i>KS Prosjektfinansiering – egenandel</i>	<i>300</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>300</i>
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>3 100</i>	<i>0</i>	<i>-2 800</i>	<i>0</i>	<i>300</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturiltak					
3 Strukturprosjekt uten konkrete tiltak	89	0	0	0	89
4 Redusert stilling trafiksikkerhets tiltak, Plan	-100	0	0	0	-100
5 Inntektsøkning, ulovlighetsgebyr, Plan	-50	0	0	0	-50
6 Generell innsparing driftskostnader, Plan	-50	0	0	0	-50
7 Bruk av fond i påvente av å redusere prosjekts	-50	0	0	0	-50
8 Bruk av fond i påvente av naturlig avgang inne	-100	0	0	0	-100
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-261</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-261</i>
Sum Plan/samfunn	3 380	0	-2 800	0	580

Forklaring:

1. Diverse korrigeringer mellom ansvar, bla. kommunalt bidrag til Tilsynet for små avløpsanlegg overført til Anlegg og Eiendom.
2. Øremerkede midler til plansamarbeid med Drammen om Lierstranda og Brakerøya. Det bevilges totalt 5,6 mill kr. fordelt på 2013 og 2014. Ubrukte midler innen årsrammen settes på fond øremerket til dette formålet.
3. Kutt i tjenesteområdet som det ikke er funnet konkrete tiltak for, blir å betrakte som flatt kutt.
4. Som et strukturiltak ble det i HP 2011-2014 vedtatt å redusere på ressursene til trafiksikkerhetstiltak. Når oppgavene overføres til Anlegg og Eiendom reduseres rammene som overføres tilsvarende gjeldende vedtak.
5. I Hp 2011-2014, ble det vedtatt å øke gebyrsatser på ulovlighetsgebyrer gradvis over to år.
6. For å komme i mål med strukturprosjektet på Planavdelingen, ble det i gjeldende Hp vedtatt en generell innsparing på driftsutgifter.

7. Som et ledd i strukturprosjektet ble det i HP 2011-2014 vedtatt å utvikle en prosjektstilling innenfor næringsutvikling og det ble foreslått å bruke fondsmidler for å innfri krav om rammereduksjon i påvente av prosjektavslutning.
8. I Hp 2011-2014, ble det vedtatt å nedbemanne i samfunnssektoren ved naturlig avgang for å innfri kravene om strukturtiltak. I påvente av dette brukes av tidligere oppsparte overskuddsfond til å dekke rammereduksjonen.

Fellestjenester, ledelse og politikk

Fellestjenester, ledelse og politikk omfatter:

- Kommunekassa
- Rådmannsteamet
- Rådgivningsenheten
- Økonomi, regnskap, statistikk og rapporteringsenheten
- Service, informasjon og dokumentenheten
- HR enheten
- Lier- og Hurum IKT tjeneste

Disse områdene er støttefunksjoner for at tjenesteområdene skal nå sine mål. Fra 1/1-2012 ble virksomheten Stab/støtte delt opp i fire selvstendige enheter med hvert sitt budsjett. Enhetene vil allikevel på mange måter fremstå som en enhet samlet.

I budsjettforslaget er det lagt opp til en økning på 2 områder innenfor tjenesteområdet

Økt satsning på lærlingeordningen

Omlegging av finansieringen internt, og økte lærlingeplasser. Satsningen på lærlingeordningen er nærmere beskrevet i kapitlet «Organisasjon og medarbeidere».

Styrkning av innkjøpskompetanse

Lier kommune har et innkjøpsamarbeid gjennom BTV (Innkjøpsamarbeidet Buskerud, Telemark og Vestfold). En stor andel av kommunens konkurranser og innkjøpsavtaler er gjennom BTV.

Selv om mange av de generelle innkjøpene går gjennom BTV, er det en merkbar økning i antall komplekse innkjøpssaker og innsigelser som behandles lokalt. Presset på den lokale innkjøpsfunksjonen er stort, og per i dag er det ikke nok ressurser til å gjennomføre de konkurransene som kreves. Dette øker faren for å gjøre ulovlige innkjøp. Flere og flere kommuner blir klaget inn for Kofa (Klageorgan for offentlige anskaffelser) og enkelte kommuner har fått store bøter for feil i innkjøpsprosessen.

Selv om innkjøpsprosessene er krevende, er det åpenbart at gode prosesser sikrer kvalitet og god pris på innkjøpene. Det er behov for å øke innkjøpskompetansen i faggruppene, både for å sikre gode konkurranser og for å sikre at eksisterende avtaler benyttes.

Konkurransesgrunnlagene er mer og mer krevende og det er et behov for å kunne tilby opplæring av lokale leverandører for å sikre at disse har mulighet til å delta i konkurransene.

I KS (Kommunenes interesseorganisasjon) strategi «eKommune 2012» er det et mål om at alle kommuner og fylkeskommuner skal ha innført elektroniske innkjøpsprosesser og elektronisk innkjøpssystem.

Rådmannen har lagt inn en økning av innkjøpskompetanse på en stilling fra 2014.

Økonomi

Driftsbudsjett:

Fellestjenester, ledelse og	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	77 648	78 407	80 315	82 688	83 926	84 776	83 926
30 Inntekter	-12 201	-9 645	-10 803	-9 942	-9 942	-9 942	-9 942
Netto ramme	65 447	68 762	69 512	72 746	73 984	74 834	73 984
			<i>Endring pr. år</i>	3 984	1 238	850	-850
			<i>% endring fra forrige år</i>	5,79 %	1,70 %	1,15 %	-1,14 %

Rammeendringer:

Fellestjenester, ledelse og politikk	Endringer i 2011 kr.				Sum
	2013	2014	2015	2016	
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
Overføring mellom ansvar	-506	0	0	0	-506
Pris- og lønnsvekst	2 676	0	0	0	2 676
1 HP 08-11 Valg	850	-850	850	-850	0
2 HP 12-15 Stab støtte - erkjentlighetsgave fest	-250	0	0	0	-250
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>2 770</i>	<i>-850</i>	<i>850</i>	<i>-850</i>	<i>1 920</i>
<u>Nye tiltak</u>					
3 Ny arkivleverandør	100	0	0	0	100
4 Videref. sentralisering av lærlingordningen	690	0	0	0	690
5 Øke lærlingeordningen antall	500	500	0	0	1 000
6 Styrke innkjøpskompetanse med en stilling	0	700	0	0	700
7 Korrigert overføring fra kirkeavtalen	-367	0	0	0	-367
<i>KS Fellestjenester – salg av opplæring</i>	<i>0</i>	<i>-200</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-200</i>
8 Styrke utred.kapasitet til kompetansebygging	700	0	0	0	700
9 Kostnadsvekst serviceavt Enterprise	180	0	0	0	180
10 Rådet for eldre og funksj. - kurs/opplæring	20	0	0	0	20
<i>Sum Nye tiltak</i>	<i>1 823</i>	<i>1 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2 823</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
<u>Strukturtiltak</u>					
11 Strukturprosjektet uten konkrete tiltak	-464	1 088	0	0	624
12 Effektivisering drift	-145	0	0	0	-145
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-609</i>	<i>1 088</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>479</i>
Sum Fellestjenester, ledelse og politikk	3 984	1 238	850	-850	5 222

Forklaring:

1. Det er satt av 0 85 mill. kr til stortingsvalget i 2013 og kommunevalget i 2015.
2. Annethvert år arrangerer Lier kommune erkjentlighetsgavefest. I 2012 var det spesielt mange jublanter og rammen ble styrket med Kr 0,25 mill til dette og tilbakeføres fra 2013.
3. Dagens avtale med IKA Kongsberg øker fra 300`til 850` Pris hos ny leverandør med lavere kvalitet ligger på ca. dagens pris, men kjøp av tilleggstjenester må påberegnes med ca. 100`per år. Dette vil variere fra år til år, men er beregnet som en snittpris.
4. Praksis har vært at virksomhetene belastes for deler av lærlingens lønn. Det er utfordrende for virksomhetene å se den langsiktige effekten av lærlinger som fremtidig arbeidskraft samtidig som man har krav til og fokus på budsjettbalansen i et mer kortsiktig perspektiv. På bakgrunn av dette har man sett behovet for og nytten av en sentral finansiering av lærlingeordningen. I HP 2010-

2013 ble det vedtatt en rammeøkning på 0,6 mill fra 2012 som første ledd i en gradvis innføring av sentral finansiering. Det foreslås å gjennomføre dette fullt ut fra 2013.

5. Økning i antall lærlinger
6. Økning i antall komplekse innkjøpssaker og innsigelser som skal behandles gjør at presset på innkjøpsfunksjonen er stort. Behov for å styrke med en stilling fra 2014.
7. For at kirken skal ha et reelt kostnadsbilde i sitt regnskap justerer kommunen fakturering av administrative tjenester for IKT, lønn og økonomi til faktisk nivå. Dette er en teknisk justering hvor inntektene økes på fellestjenestene og tilsvarende utgift øker for overføring til kirken.
8. Det er behov for å styrke utredningskapasiteten til kompetansebygging og alternative driftsformer, herunder bistand til utredning av VA samarbeid med Røyken og Hurum
9. I 2012 ble det gjennomført en omfattende oppgradering av økonomi- og lønnsystemet i kommunen, rammene kompenseres med kostnadsøkningen på serviceavtalen.
10. Kompetanseposten til Rådet for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne økes med 20.000 kr. for å muliggjøre deltagelse på kurs/seminarer.
11. Strukturtiltak uten definerte tiltak, fordeles på virksomhetsområdet som flatt kutt.
12. Som et strukturtiltak ble det i HP 2011-2014 vedtatt generell fokus på innkjøp og drift med tanke på effektivisering i Stab- og støtte. Forventet innsparing på 0,145 mill. kr fra 2013.

5.3 Organisasjon og medarbeidere

Utfordringer

- Statlig styring fører til flere og forsterkede oppgaver for kommunene, uten tilsvarende økonomisk kompensasjon. Behovet for fleksibilitet i disponering av ressursene øker.
- Befolkningens forventninger til kommunenes tjenestetilbud øker, samtidig som brukernes behov er mer komplekse og antall ressurskrevende brukere øker.
- Et viktig utviklingsområde for kommunale tjenester fremover, vil være samhandling og koordinering av tjenestene.
- Kommunene står overfor et krevende omstillingsarbeid.

For å møte utfordringene skal kommuneorganisasjonen utvikles med fokus på følgende faktorer:

- Menneskene – både de som skal ha tjenestene og de som skal yte tjenestene, systemet og organisasjonen.
- Dyktige ledere og medarbeidere er forutsetninger for å kunne realisere kommunens mål om gode tjenester. Helhetlig kompetanseutvikling blir vesentlig.
- For å utnytte ressursene optimalt og kunne håndtere økte krav til økonomisk styring, trenger kommunen gode system for styring, kvalitet og kontroll.

Kommuneplanens overordnede målsetning er:

”Kommuneorganisasjonen skal være åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig.”

Utvalgte nøkkeltall:

	2008	2009	2010	2011	2012
Ant. virksomhetsledere	46	43	42	46	46
Antall aktive årsverk pr. 1.1	1025	1035	1140	1126	1120
Antall ansatte pr. 1.1	1327	1334	1523	1518	1523
Medarbeidertilfredshet	4,4	4,5	-	4,5	4,6
Medarbeiderengasjement	4,3	4,3	-	4,2	4,3
Tilfredshet med nærmeste leder	4,5	4,5	-	4,4	4,6

Fokusområder

Kommunens arbeidsgiverpolitiske plattform, vedtatt høsten 2012, skal være førende for videre satsing på organisasjon og medarbeidere.

Kompetente og engasjerte medarbeidere

For å gjøre kommuneorganisasjonen og medarbeidere i stand til å handle i tråd med kommunens verdigrunnlag, er det avgjørende å bygge en kultur der medarbeidere er trygge på å ta avgjørelser som samsvarer med kommunens visjon, verdier og målsetninger.

Økt konkurranse i rekruttering av kvalifiserte medarbeidere gjør det nødvendig å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver for å sikre tilfang av kompetent personell. Kommunen skal ha en helhetlig og klar strategi for forvaltning og utvikling av sine medarbeidere.

I beslutningsgrunnlaget er det lagt opp til en økning i antall lærlinger. Lærlingordningen og en økning av antall læreplasser vil bidra positivt i forhold til fremtidig rekruttering, samtidig som

kommunen ivaretar et viktig samfunnsansvar i forhold til unge arbeidstakere. Det blir stilt samme krav til lærlingene som andre medarbeidere, og de som blir tilbudt plass skal være kvalifisert for plassen.

Lier kommune vil følge opp jobbstrategien og stille tiltaksplasser til disposisjon for ungdom og voksne under 30 år med nedsatt funksjonsevne. Innsatsen skal bidra til å senke barrierer i overgang mellom utdanning og arbeid. Det forventes at dette tiltaket skal bidra til at flere får en varig forankring i arbeidslivet etter en periode på tiltak. Det etableres et tett samarbeid med NAV Lier om oppfølging og veiledning av tiltakene.

Ledere som kan, tør og vil

Viktige suksessfaktorer for at kommunen skal lykkes med sine omstillingsprosesser, er at ledere har tilstrekkelig kompetanse og fokus på involvering og økt engasjement blant sine medarbeidere, samt styrket økonomistyring og -kontroll. Fortsatt fokus på lederrollen og utvikling av denne er nødvendig for at kommunen skal kunne yte sine tjenester på en best mulig måte. Kommunens økonomiske utfordringer gjør det spesielt krevende å finne en god balanse mellom verdibasert ledelse og utøvelse av kontroll.

Arbeids glede og nærvær

Fraværet i Lier kommune er relativt høyt. I Lier kommunes HMS/IA-plan er det prioriterte mål å styrke lederoppfølging, systematikk for sykefraværshåndtering samt å gjennomføre konkrete tiltak i samarbeid mellom medarbeider og leder. For å oppnå dette er det vesentlig å sørge for tett og målrettet samarbeid mellom tillitsvalgte og ledelse på alle nivåer.

I arbeidet med å redusere sykefraværet skal erfaringer og kunnskap fra Kvalitetskommune-prosjektet videreføres i nye prosjekter. Enkeltprosjekt rettet inn mot bemannings- og arbeidstidsordninger følges opp og evalueres med tanke på overføring til resten av organisasjonen. For at kommunen skal lykkes, må samtlige aktører bidra aktivt; arbeidsgiver, arbeidstaker, NAV, fastlegene og bedriftshelsetjenesten.

Nyskaping

Organisasjonsutvikling

Brukerne og pårørende etterspør i økende grad samhandling og koordinering av tjenester. Et godt samspill mellom de ulike tjenesteområder/virksomheter er sentralt for å kunne gi en tjenesteyting som er robust, kostnadseffektiv og av tilfredsstillende kvalitet. For kommunen blir det dermed stadig viktigere å ha en organisasjonsstruktur som sikrer økt handlingsrom og fleksibilitet.

Kvalitetssystemet

Kommuneorganisasjonen skal opptre helhetlig og forutsigbart og gi innbyggerne trygghet for at alle får de tjenestene de har krav på. Det fordrer at tjenestene innen de enkelte tjenesteområdene er tydelig definert, og at medarbeidere og brukere må kjenne hvilke kvalitetsstandarder som gjelder.

Brukerdialog og medvirkning

Forventninger og krav til virksomhetene er stadig økende fra brukere og pårørende. Lier kommune vektlegger og vil legge til rette for at kommunens tjenester skal utvikles i dialog med disse gruppene. Gjennomføring av brukerundersøkelser og oppfølging av resultat i dialog med brukergruppene gir viktig informasjon og tilbakemelding i arbeidet med å videreutvikle tjenestene.

Mål og tiltaksplan

Kompetente og engasjerte medarbeidere	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Alle medarbeidere skal kjenne Lier kommunes verdigrunnlag og virksomhetens mål • Oppdaterte strategier på rekruttering og kompetanseutvikling foreligger. • I tråd med jobbstrategien har Lier kommune til enhver tid disponibelt tiltaksplasser for unge voksne under 30 år og har etablert et godt samarbeid med NAV Lier. • Lærlingeordningen styrkes i kommende periode slik at kommunen er på nivå med KS målsetting om 1 lærling pr 1000 innbyggere i løpet av 2015. Opptrapping fra 5 til 11 helsefagarbeidere Opptrapping fra 5 til 9 barne- og ungdomsarbeidere Opprette 2 plasser for kontor og administrasjon Opprette 1 lærlingeplass i Lier Drift Videreføre 1 plass for IKT servicefag • Det innføres sentral finansiering av lærlingeordningen fra 2013 for ytterligere å motivere virksomhetene til å ta inn lærlinger.
Ledere som kan, tør og vil	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Ledere kjennetegnet ved utførelse av lederverdiene dialog, resultatskaping, utvikling og motivasjon (DRUM) • Lederutviklingsprogram som kombinerer interne lederarenaer og annen kompetanse for ledere. • Tilstrekkelig økonomikompetanse hos virksomhetsledere er sikret gjennom opplæring og oppfølging.
Arbeidsglede og nærvær	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • Nærværet i Lier kommune skal ligge på 94 % innen utgangen av 2015. • Systemverktøy som kvalitetssikrer ledernes sykefraværsoppfølging er på plass. • Etablert «tilretteleggingsråd» med ansvar for langtidssykefravær på tvers av virksomhetene. • Prioriterte virksomheter har fått styrket bistand på prosess og gjennomføring av lokale tiltak for økt arbeidsglede og redusert fravær. • Kunnskap og erfaringer fra kvalitetskommuneprogrammet er videreført i nye prosjekter.
Nyskaping	Mål: <ul style="list-style-type: none"> • For å sikre handlingsrom, kvalitet og fleksibilitet i tjenester og service, gjennomgås og vurderes organisasjons- og ledelsesstrukturen. • Alle virksomheter har innført kvalitetssystemet. • Alle virksomheter har lokale ”brukerutvalg” som organ for brukarmedvirkning og brukerdiallog.

5.4 Økonomi og investering

Innledning

I statsbudsjettet foreslår regjeringen å øke de frie inntektene (skatt og rammetilskudd) til kommunene med 4,8 mrd kr. For Lier betyr dette en økning på 82 mill kr. fra 2012 nivå. Derfor har rådmannen valgt å kompensere virksomhetene for kostnads og nødvendig aktivitetsvekst på rundt 40 mill kr. i 2013. Utover i perioden vil man likevel måtte foreta en omfordeling der tjenesteområdene blir rammet.

De siste årene har gjelden til Lier Kommune økt mer enn inntektene. Dette er også en trend i kommunenorge ellers. Investeringene er i stor grad finansiert med låneopptak og nettogjelden som andel av inntektene er på rekordnivå både i Lier og ellers i landet.

Det er fortsatt store investeringsbehov i kommunen, og investeringene setter økonomien under press. I beslutningsgrunnlaget ligger både nytt sykehjem og Hegg skole inne. Investeringene foreslås egenfinansieret med 15 mill kr. hvert år, og resten finansieres ved låneopptak. Gjelden vil i rådmannens forslag øke med 445 mill kr. i perioden 2013-2016, og vil være på ca. 1,6 mrd kr. ved utgangen av 2016. Låneopptakene samt sannsynlig utvikling på renten fører til at finanskostnadene øker med 40 mill kr. i perioden. Økningen av finanskostnadene må finansieres ved å redusere overføringene til tjenesteområdene. Konsekvensen kan bli færre tjenester eller redusert kvalitet på tjenestene. Dette er også trenden ellers i kommunenorge. Gjelden er relativt lett å bære på kort sikt på grunn av svært gunstige rentevilkår, men den sterke lånefinansierte veksten kan ikke fortsette uten at kommunesektorens evne til å yte velferdstjenester til befolkningen svekkes.

År 2013 er siste år under strukturprosjektet, og tjenesteområdenes rammer er totalt redusert med 60 mill kr. over 3 år. Regnskapet for 2012 viser at det på noen områder fremdeles er utfordringer med å håndtere omstillingskravet, og det er overforbruk. I 2013 ligger det et innsparingskrav på 13 mill kr. i tillegg til ca. 10 mill kr. fra 2012 som det ikke var funnet tiltak for ved 2. tertial.

Rådmannen har valgt å opprettholde driftsmarginen slik at det er en viss grad av egenfinansiering av investeringer og avsetning til disposisjonsfond. Dette betyr at det fra 2014 må påregnes nye omstillingskrav som følge av blant annet høyere pensjonsutgifter og finanskostnader.

I 2014 utgjør kravet til innsparing på tjenesteområdene 26 mill kr. og i 2015 er det ytterligere 10 mill kr. som må omfordeles fra tjenesteområdene til å betale økte finanskostnader. Det er ikke funnet konkrete tiltak for kostnadsreduksjon på tjenesteområdene, og disse tilpasningene kan bli svært utfordrende.

Økonomiske forutsetninger

I Lier kommune er det satt målsetninger for en «sunn» økonomi, disse forutsetningene skal ligge til grunn i økonomiarbeidet i kommunen.

- Netto driftsmargin på 1,5 % (ekskl. mva. fra investering)
- Disposisjonsfond på 3 % av driftsinntekter (ca. 40 mill kr.)
- Egenfinansiering av investeringer på 25 %
- Gjeldsbelastning som ikke er større enn landsgjennomsnittet

Økonomiske nøkkeltall:

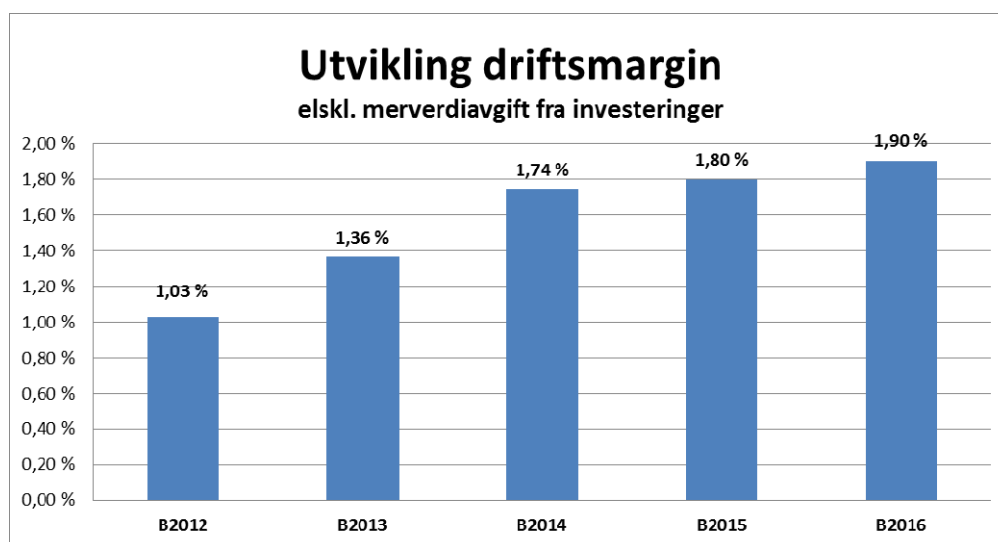
Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016	Mål
Netto driftsresultat ekskl. mva fra inv	18 864	24 183	25 000	26 467	
Driftsmargin ekskl mva fra inv	1,4 %	1,7 %	1,8 %	1,9 %	1,5 %
Disposisjonsfond ¹	13 774	23 774	33 774	43 774	
Disposisjonsfond i % av inntektene	1,0 %	1,7 %	2,4 %	3,1 %	3,0 %
Egenfinansiering av investering	11 185	15 000	15 000	15 000	
Andel egenfinansiering (eks. va)	7,0 %	3,7 %	10,2 %	38,4 %	25,0 %

1) Disposisjonsfond uten bindinger. Inngående balanse er 5,3 mill kr.

Driftsresultat/driftsmargin

Netto driftsresultat uttrykker hvilke midler som ikke er blitt benyttet i driftsregnskapet, og som gjenstår til bruk for avsetninger og investeringer. Det må ikke forveksles med begrepet regnskapsmessig overskudd.

Driftsmargin er et uttrykk for netto driftsresultat i % av inntektene. Kommunal- og regionaldepartementet anbefaler en driftsmargin på 1,5 % ekskl. refusjon for merverdiavgift fra investeringsregnskapet.

I Rådmannens beslutningsgrunnlag er det lagt opp til en gjennomsnittlig driftsmargin på 1,7 %. Driftsmarginen har som forutsetning at kommunen klarer å tilpasse på ca. 35 mill kr. på grunn av økte finanskostnader fra 2014.

Bruk av netto driftsresultat

HP 2012-2015 vedtak om økning av investeringsbudsjettet, med bla. Hegg skole og Heiahall, økte finanskostnadene vesentlig. Økningen ble i hovedsak saldert med bruk av disposisjonsfond. I Rådmannens beslutningsgrunnlag er bruken av disposisjonsfond tatt ut, og det er lagt inn avsetninger for å nå nivået på 3 % av driftsinntektene.

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Overføring til investeringer	11 185	15 000	15 000	15 000
Avsetninger til disposisjonsfond	8 436	10 000	10 000	10 000
Fond VA området	-757	-817	0	1 467
Netto driftsresultat	18 864	24 183	25 000	26 467

Netto driftsresultat er disponert ved overføring til investeringer og avsetninger til disposisjonsfondet. Det er planlagt bruk/avsetning til selvkostfondet på vann og avløpsområdet.

Egenfinansiering av investeringer på 25 %

Det er en anbefaling om egenandelfinansiering av investeringer på 25 %. Dette forutsetter at kommunen må ha driftsmargin og/eller avsetninger før en kan gjennomføre investeringer.

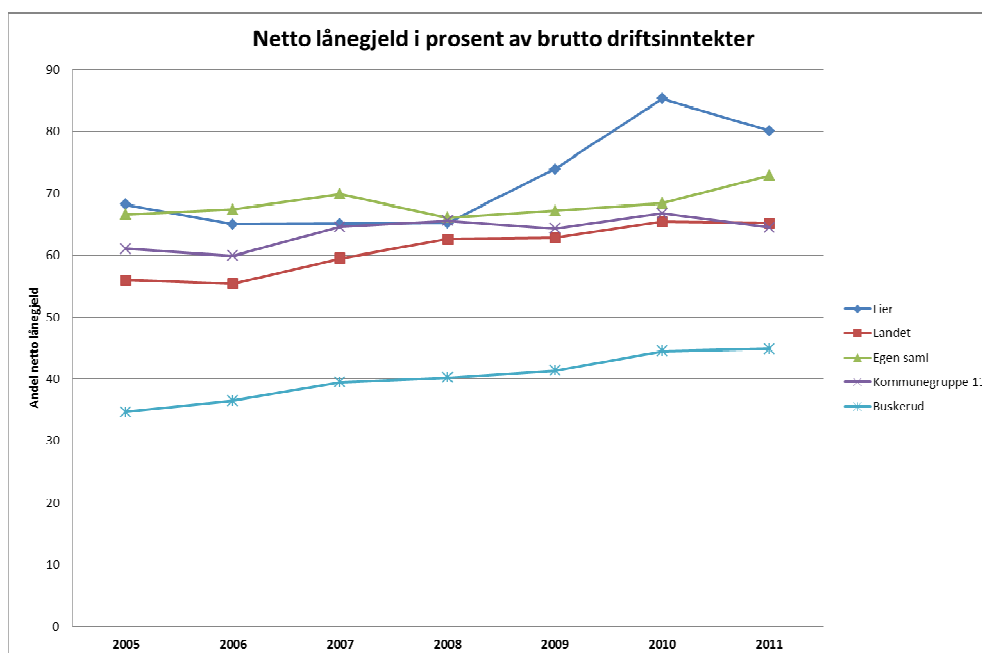
I handlingsprogramperioden er det lagt opp investeringer på 750 mill kr. (ekskl. investeringer på vann og avløpsområdet), av denne investeringen har kommunen 7,5 % egenfinansiering, resten må løses ved låneopptak eller salg av investeringsobjekter.

Investeringsnivå og gjeldsbyrde

For å ha en form for handlingsregel ble det innført et intensjonsmål i Handlingsprogram 2012-2015.

Liers gjeldsgrad skal ikke ligge over landsgjennomsnittet.

Gjeldsgrad defineres som langsiktig gjeld (ekskl. pensjonsforpliktelser) i % av brutto driftsinntekter

Buskerud har noen kraftkommuner som gjør at gjeldsandelen i fylket er relativt lav i forhold til et landsgjennomsnitt.

Lier kommune hadde en gjeldsandel på nivå med sammenlignbare kommunegrupper i 2008, etter dette har lånegjelden for Lier økt mer enn landet. I 2011 har Lier ca. 200 mill kr. mer i lånegjeld enn om en hadde ligget på landsgjennomsnittet, dette er en reduksjon fra 250 mill kr. i 2010.

Nedgangen i Netto lånegjeld 2011 skyldes at det er betalt ned inn mer i avdrag enn opptak av nye lån.

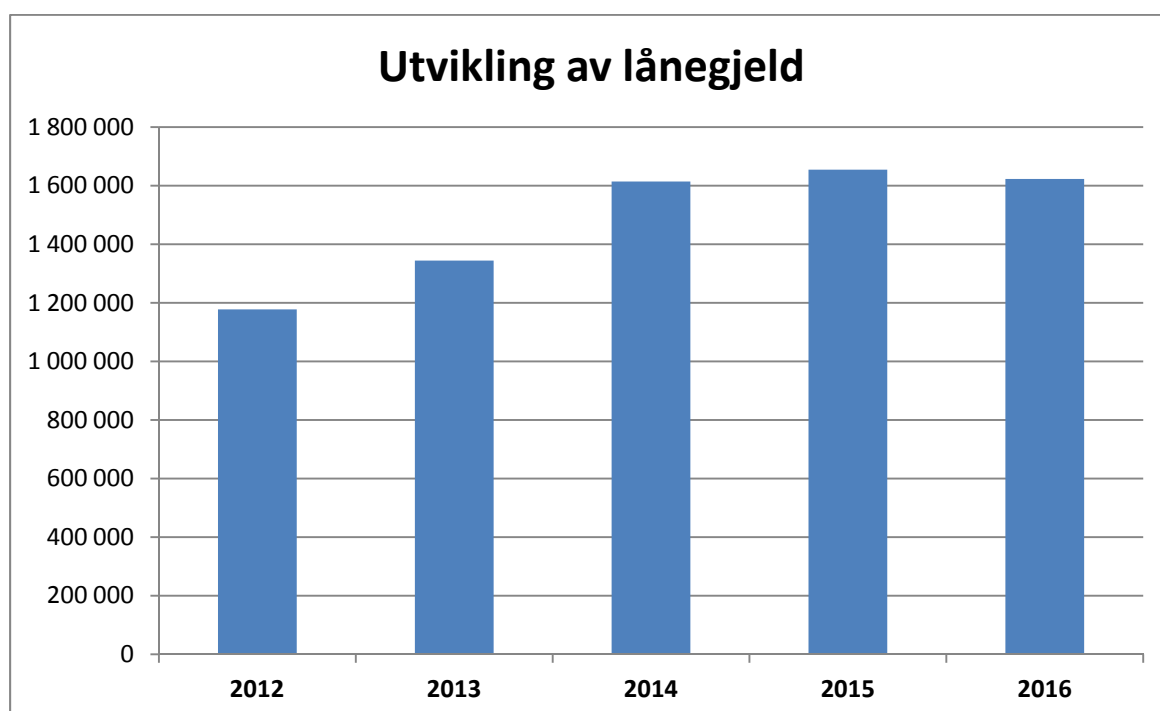
Utfordringen ligger i de store investeringene som er planlagt i de kommende årene. Med Nytt sykehjem og Hegg skole skal det investeres for totalt 750 mill kr. (ekskl. vann og avløp) i handlingsprogramperioden. Med budsjetterte avdrag vil gjelden totalt øke med 445 mill kr. Dette vil sannsynlig medføre at gjeldsgraden øker mer enn landsgjennomsnittet i løpet av handlingsprogramperioden. Handlingsprogrammet bærer også preg av at finanskostnadene for investeringene legger press på å tilpasse kostnadsnivået i tjenesteproduksjonen.

Utvikling i lånegjelda, rente- og avdragsutgifter

Lånegjelda

Utviklingen i lånegjelda vil ha betydning for hvordan rente- og avdragsutgiftene vil vokse i årene fremover.

I rådmannens beslutningsgrunnlag øker lånegjelden i perioden med 37,8 %.

Tall i mill kr.	2012	2013	2014	2015	2016
Gjeld pr. 01.01		1 177 892	1 344 141	1 614 355	1 655 044
Opptak av lån		233 440	349 055	129 093	60 114
Avdrag		-67 191	-78 841	-88 404	-92 188
Ny lånegjeld	1 177 892	1 344 141	1 614 355	1 655 044	1 622 970
Endring i lån		14,1 %	20,1 %	2,5 %	-1,9 %

Nytt sykehjem og Hegg skole er de største årsakene til økningen. Veksten flater ut i 2015 og synker noe i 2016, men erfaringsmessig vil det komme inn nye behov for investeringer utover i perioden.

Renter og avdrag

I beslutningsgrunnlaget er nye lån tatt opp med 25 års nedbetalingstid.

Renter og avdrag på lån utgjør i dag ca. 118 mill. kr og vil øke til over 159 mill. kr i årene fremover. Dette skyldes både økte renter og avdrag. Renten øker som følge av endringer i rentemarkedet og økte investeringer, og avdragene øker som følge av at låneopptaket er større enn nedbetalingen.

Rådmannen anser renterisikoen som en vesentlig risiko, 1 % endring i renten utgjør ca. 8 mill kr. i driftsregnskapet. Det legges frem et forslag til endringer av finansreglementet parallelt med økonomiplanen. I saken foreslås det åpning for å binde renten på fremtidige låneopptak slik at konsekvensene ved en renteoppgang reduseres.

Rentenivået er på et bunnivå, og prognoser tilsier at renten vil på sikt gå opp. Ekspertene er uenige om hvor bratt rentekurven er, men Norges Bank opererer med et generelt ”normalrentenivå” på i overkant av 5 %. I dette handlingsprogrammet har vi brukt Kommunalbankens vurderinger rundt renter i økonomiplanarbeidet i kommunene. Vi har lagt oss midt mellom øverste og laveste verdi i Kommunalbankens vurdering.

Omlegging av merverdiavgiftsinntekter fra investeringene

Før 2010 ble refusjon for merverdiavgift fra investering ført som inntekt i driftsregnskapet. Fra 2014 skal all refusjon for merverdiavgift fra investering føres i investeringsregnskapet og benyttes som finansiering på investeringene.

Overgangen er innført med gradvis opptrapping. I 2013 skal minimum 80 % av refusjon for merverdiavgift føres i investeringsbudsjettet, og fra 2014 skal all refusjon for merverdiavgift knyttet til investeringer føres i investeringsregnskapet. Det er i årsbudsjettet og økonomiplanen foreslått at all inntekt fra merverdiavgift på investeringer overføres til investeringsregnskapet i hele perioden.

Omstilling og strukturprosjektet

Lier kommune har hatt et sammenhengende omstillings fokus fra 2007. I en periode med endringer i inntektssystemet som slo negativt ut, økende finanskostnader, og lavere vekst i overføringene, ble det gjort noen økonomiske valg for å unngå reduksjoner i tjenestetilbudet:

- Lav egenfinansiering av investeringer
- Betalt minimumsavdrag på lån
- Budsjettert med lavt netto driftsresultat
- Ikke satt av midler til disposisjonsfond (buffer for svingninger i inntekter/utgifter)
- Lavt vedlikeholdsbudsjett

Disse tiltakene gjorde kommunens økonomi presset. Lier har vært bedre stilt enn mange sammenliknbare kommuner, men med omlegging i inntektssystemet og betydelig

gjeldsbelastning var det nødvendig å iverksette tiltak for å unngå mer alvorlige konsekvenser for tjenesteproduksjonen.

Omstillingsprosjektet 2007-2010 og reduserte driftsrammer

Med bakgrunn i store investeringsbehov ble det gjennomført et omstillingsprosjekt fra 2007-2010 hvor tjenesteområdenes driftsrammer ble redusert med 27 mill. kr I tillegg ble alle virksomhetene pålagt å redusere forbruket med 2 % i 2009-2010.

”Omstillingsprosjektet” og flatt kutt har bedret kommunens økonomiske situasjon, men utsiktene i forhold til kommunens investeringsbehov viser at dette ikke har vært tilstrekkelig.

Økonomisk omstillingsprosess 2011-2013

Med omstillingsprosessen 2011-2013 har kommunestyret prioritert tiltak for å oppnå en mer robust og forutsigbar økonomi.

Rammereduksjonen i omstillingsprosessen er fordelt på følgende måte:

- Rammereduksjonen er fordelt andelsmessig på hvert tjenesteområde
- Tjenesteområdene må finne løsninger innen området
- Det som ikke løses ved konkretiserte tiltak blir flate kutt på tjenesteområdene

Tjenesteområde	2011	2012	2013	Reduksjon
% vis reduksjon alle (tall i millioner kr)	3,51 %	2,80 %	1,69 %	2011-2013
Grunnskole	8,3	6,4	3,8	18,5
Barnehage	1,0	0,7	0,4	2,2
Omsorg	11,2	8,4	5,7	25,4
Helse- og sosialtjenester	2,0	1,5	0,9	4,5
Kultur	0,7	0,6	0,3	1,6
Infrastruktur - Bygg, VA, Vei	2,8	2,1	1,3	6,1
Plan/Samfunn	0,6	0,4	0,3	1,3
Fellestjenester, ledelse og politikk	1,3	1,0	0,6	3,0
Totalt	27,9	21,3	13,3	62,6

Omsorgstjenestene fikk i 2010 midlertidig tilført 7 mill. kr Disse midlene trekkes tilbake i 2011. Reduksjonen kommer som et tillegg til flatt kutt på 8 % og ligger inne i tabellen

Omstillingsprosjektet 2007-2010 inneholdt i første rekke de ”enkle” trekkene for kostnadsreduksjon. Ytterligere reduksjon av de økonomiske rammene vil nødvendigvis påvirke både mengden tjenester og deres kvalitet.

Tiltak som gir reell økonomisk effekt

- Redusert bemanning
- Strukturelle grep i tjenesteproduksjonen
- Tilpasning av tjenestenivå
- Redusert overtidsbruk, rasjonelle arbeidsprosesser, redusert sykefravær og vikarbruk.
- Redusert arealbruk (bygg og anlegg)
- Redusert eller forskjøvet investeringstakt
- Inntektsfokus

Tjenesteområdene har ulik tilnærming til hvordan rammereduksjonen skal håndteres. Konsekvenser av omstillingsprosesser er beskrevet under hvert enkelt tjenesteområde.

Større utredninger og omstillingsprosesser som er utredet/igangsatt

- Analyse av ressursbruk i skolen
- Vurdering av skyssordninger
- Samordning av hjelpetjenester for barn og unge
- Vurdering av omstillingsmuligheter i omsorgstjenestene
- Analyse av ressursbruk i barnehagesektoren
- Redusert halldrift
- Eiendomsforvaltning
- Interkommunalt samarbeid om beredskapsbemanning på vann og avløp
- Reduksjoner/strukturtiltak i stab- og støtteenheten
- Vurdering av konkurranseutsetting

Mye av innsparingspotensialet som lå i de opprinnelige 17 utredningsområdene for strukturtiltak er nå tatt ut. En oversikt med status på hele strukturprosjektet er vedlagt (vedlegg 2).

Frie inntekter

Frie inntekter består av skatt og rammetilskudd fra staten.

De siste årene har Lier budsjettet med et skatteanslag som ligger 5 – 10 mill. kr over det statsbudsjettet legger til grunn i beregningen av frie inntekter. Dette har vist seg å være i tråd med de faktiske inntektene. Rådmannen beregner også for 2013 en vekst i frie inntekter på 5 mill. kr ut over statsbudsjettets anslag. En prognose på innbyggertall som skal oppdateres i inntektssystemet gir en merinntekt på 3,5 mill. kr og i budsjettforslaget ligger 1,7 mill. kr over denne prognosen.

Budsjettet for frie inntekter i 2013 er på 1 144 mill kr, og gir en økning på 82,4 mill. kr i forhold til vedtatt handlingsprogram 2012. Veksten skal i hovedsak dekke lønns- og prisvekst, vekst i pensjonskostnadene, demografiske endringer, statens satsninger og overføringer som er innlemmet i rammetilskuddet.

Følgende er justert i rammetilskuddet:

- Makspris barnehager
- Økt etterspørsel etter barnehageplasser etter omlegging av kontantstøtten
- Opptrapping likeverdig behandling av private barnehager fra 92-94 %
- Valgfag ungdomsskolen
- Innføring av kulturskoletilbud i skole/sfo
- Innlemming av midler til kommunalt rusarbeid

Skatteutjevning

Skatten innbyggerne betaler i kommunen ligger om lag 9 % over landsgjennomsnittet. Kommuner med høyere skatteinntekt enn landsgjennomsnittet må dele 60 % av skatten over snittet med kommuner som ligger under snittet. Andelen som må deles har gradvis økt fra 57

% i 2009, noe som gjør at Lier får beholde mindre av den skatten som er over landsgjennomsnittet.

Generelle statstilskudd

Kommunen mottar følgende kompensasjonstilskudd knyttet til investeringer:

- Rentekompensasjon for skolebygg (husbankrente)
- Investeringskompensasjon for reform 97 (rente oppgitt i statsbudsjettet)
- Kompensasjon for boliger og institusjoner, eldresatsingen (husbankrente)
- Kompensasjon for boliger, opptrappingsplanen for psykisk helse (husbankrente)
- Kompensasjon for investeringer i kirkebygg (husbankrente)

Beslutningsgrunnlaget er oppdatert med beregninger basert på dagens rentenivå. I vedlegg 1 «sentral budsjettering» vises summene som er budsjettert på ordningene.

Integreringstilskudd

Beregningen har lagt til grunn en bosetting på 30 personer inkl. familieegjenforeninger. Satsene som utløser tilskudd samsvarer med satsene i statsbudsjettet.

Ressurskrevende tjenester

Det er en egen refusjonsordning knyttet til kommunens ressurskrevende tjenester innenfor omsorgsområdet. Refusjonen utgjør 80 % ut over en egenandel per bruker. Budsjettet og refusjonen har tidligere vært budsjettert og regnskapsført sentralt. Budsjettet flyttes til omsorgsområdet slik at refusjonen føres på samme tjenestoområde som utgiftene.

Budsjettforutsetninger

Deflator – lønns og kostnadsvekst

Kommunene blir i inntektssystemet kompensert for en beregnet kostnadsvekst (deflator), Deflatoren er et uttrykk for kommunens forventede økning i utgifter, og består av lønnsvekst (utgjør ca. 2/3) og prisvekst (utgjør ca. 1/3).

Rammene er i beslutningsgrunnlaget justert for en deflator på 3,3 %, med en lønnsvekst på 4 % og prisvekst på 2 %. Dette samsvarer med statsbudsjettets forutsetninger.

Priser og gebyrer

I rådmannens beslutningsgrunnlag er generelle priser og gebyrer økt med 3,3 %, jamfør kommunens kostnadsvekst på 3,3 % (deflator).

Mange av kommunes priser og gebyrer er styrt av regelverk eller selvkostprinsipp. Alle satser finnes i den vedlagte oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 6).

Pensjon og Premieavvik

Kommunen betaler årlig inn pensjonspremie til sine pensjonsleverandører. Samtidig beregnes netto pensjonskostnader på grunnlag av et sett kriterier som fastsettes av Kommunal- og regionaldepartementet. Den beregnede pensjonskostnaden har frem til nå vært lavere enn hva kommunen betaler i pensjonspremie. Differansen mellom innbetalt premie og netto pensjonskostnad betegnes som premieavvik, og skal inntekts- eller utgiftsføres i regnskapet. Premie-

avviket er innført for at kommunene skal få en jevnere utvikling av pensjonskostnader ført i regnskapet. Premieavviket det enkelte år fordeles over 10 år (15 år før 2011). Ordningen med å utgiftsføre et lavere beløp enn vi betaler kan medføre en likviditetsutfordring for kommunene, og kommunene skyver pensjonskostnadene ut i tid.

Beregningen av pensjonskostnader for 2013 gir en vekst i de regnskapsførte utgifter på 6,9 mill kr. Veksten skyldes forventet lønnsvekst og strammere beregningsparametere. I statsbudsjettet er økte pensjonskostnader en del av veksten i de frie inntektene.

Renter

Rådmannen har justert rentebanen fra handlingsprogrammet 2013-2016 i tråd med prognoser fra Kommunalbanken. Rentebanen er lagt på et middels nivå.

For nye lån er det tatt utgangspunkt 25 års avdragstid. I beregningen av rentekostnader på lån er det lagt inn forutsetninger om følgende rente på lånene uten rentebindinger:

- 2013   2,63 %
- 2014   3,18 %
- 2015   3,55 %
- 2016   3,55 %

I dagens låneportefølje har Lier kommune 64,0 % rentebinding (over 1 år) på sine lån, herav utgjør 42,5 % mellom 1 og 5 år og 21,5 % over 5 år. Fastrenten ligger mellom 3,4 % og 5,5 %. Gjennomsnittrenten for porteføljen var ved utgangen av 2. tertial 2012 på 4,13 %. Gjenstående bindingstid varierer mellom noen måneder til 10 år, og den samlede porteføljen har i gjennomsnitt en bindingstid på 3,09 år.

Som ovenstående viser har vi en forholdsvis liten andel bindinger over 5 år. Rådmannen viser i den forbindelse til egen sak vedrørende endring av finansreglementet og forslag om økning av rentebinding (durasjon) fra dagens 1-4 år til 1-8 år.

Selvkostområdene

Lier kommune har valgt å fullfinansiere alle kommunens kostnader innen vann, avløp, renovasjon og feiing gjennom huseieravgifter. Avgiftsgrunnlagene består av både kapitalutgifter og driftsutgifter. Det føres eget selvkostregnskap hvor over- og underskudd i ordningene avregnes mot selvkostfond.

Forslag til renovasjonsgebyr er utarbeidet av Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD). Forslag til priser for feiing og tilsyn med fyringsanlegg er utarbeidet av Drammensregionens brannvesen IKS (DRBV). Satsene vedtas som del av handlingsprogrammet.

Oversendt dokumentasjon fra selskapene legges frem som egne meldinger parallelt med handlingsprogrammet.

Gjennomsnittskostnad for en husstand:

	HP 2012	2013	2014	2015	2016
Vann (200m3)	2 631	2 748	2 878	3 028	3 118
Avløp (200m3)	4 420	4 514	4 612	4 690	4 838
Renovasjon (standard)	2 808	2 415	2 415	2 415	2 415
Feiing (1 pipeløp, hvert 2. år) *	218	218	218	218	218
Sum	10 077	9 895	10 123	10 351	10 589
Endring i kr.		-182	228	228	238
Endring i %		-1,80 %	2,30 %	2,25 %	2,30 %
Kostnader i kr. pr. enhet					
Vann (pr. m3)	11,35	11,84	12,39	13,04	13,39
Avløp (pr. m3)	20,30	20,67	21,06	21,35	21,99

*Årlig gjennomsnittskostnad

Priser eks. mva

Kostnadene for en gjennomsnitts husstand reduseres 1,8 % fra 2012 til 2013.

Vann og avløp:

Prisstigningen på vann er i 2013 på 4,3 %. Prisstigning på kjøp av vann fra Glitrevannverket er på tilsvarende nivå. I 2012 har det vært en reduksjon i vannforbruket i Lier kommune. Det gjenstår å se om dette er en langvarig tendens, men det arbeides fortsatt med å holde kostnadene så lavt som mulig slik at reduksjonen i inntekt ikke skal gi store prisøkninger i årene fremover.

Prisen på avløp stiger med kun 1,8 % og ligger under nivået forutsatt i Temaplan Avløp. Årsaken er lavere investeringstakt enn forutsatt pga. midlertidige kapasitetsproblemer.

Den gunstige rentesituasjonen har også bidratt positivt i forhold til prisene på vann og avløp.

Lier kommune hadde tidligere opparbeidet seg forholdsvis store selvkostfond, både for vann og avløp (fondene godskrives med renter). Bruk av fond legges inn som del av selvkostberegningene. Disse er betraktelig redusert for å etterkomme kravet om at opparbeidede selvkostfond skal benyttes innen 5 år.

Renovasjon:

- Standardgebyret reduseres med 14 % fra 2012 til 2013, øvrige gebyrer følger som prosentvise satser av standardgebyret.
- Gebyret for hytterrenovasjon endres fra 75 % til 65 % av standardgebyr.

Feie- og tilsynsgebyrer

- Ingen endring i gebyr for utført feiing og tilsyn fra 2012-2013
- Gebyr for behandling av fyrverkerisaker øker med 3 %

Alle satser finnes i den vedlagte oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 6).

Innsparingskrav «adm/støtte til virksomheter»

I handlingsprogram 2012-2015 ble det i den politiske behandlingen lagt inn følgende vedtak for saldering:

	2012	2013	2014	2015
Adm/støtte til virksomheter	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000

Rådmannen har ikke sett noen konkrete oppdrag/forslag fra politisk nivå som kan utløse denne innsparingen. Stab- og støtte er den mest administrasjonsintensive enheten i kommunen. Enheten har utfordringer med store innsparingskrav og høyt press på utredning og organisasjonsutvikling. Rådmannen finner det ikke tilrådelig å legge ytterligere krav om innsparing på enheten. Det er heller ikke ønskelig å legge ytterligere press på øvrige virksomheter, da det allerede ligger innsparingskrav fra strukturprosjektet. Rådmannen har derfor valgt å ta ut dette innsparingskravet.

Overføringer til kirke, gravlunder og andre trossamfunn

Det er lagt inn ett investeringsprosjekt på 1 mill kr. i 2014 for utvidelse av Frogner gravlund. Dette er i tråd med pågående reguleringsplanarbeid som ble bevilget i 2012.

Kommunen fakturerer kirken for administrative tjenester for IKT, lønn og økonomi. Avtalen har ikke vært justert på flere år. For at regnskapet til kirken skal vise et reelt kostnadsnivå er avtalen gjennomgått og prisen på tjenestene er oppjustert til reelt nivå. For kommunen er dette en teknisk omlegging hvor overføringen til kirken øker tilsvarende som inntekten fra kirken. Økningen er gjort for at regnskapet til kirken skal vise et reelt kostnads bilde.

Eierskap og selskapsstyring

Lier kommune har eierandeler i en rekke interkommunale selskap, er deleier i Drammen havn (ikke selskapsorganisert) og Eidos Eiendomsutvikling AS og eier fullt ut Lier ASVO AS, Lier boligselskap AS og Lier Everk AS. I tillegg er det etablert interkommunale samarbeidsordninger, bl.a. vertskommunesamarbeid, for å sikre tilstrekkelig kompetanse og kapasitet innen felt der Lier kommune alene blir for liten.

Eierskapsorganet

Formannskapet er kommunens eierskapsorgan, slik praksis er videreført gjennom kommunestyrets vedtak i sak 068/2009 om eierskapsmelding. Det er senere lagt frem saker om styresammensetning og evaluering av styrets arbeid.

I tillegg til en generelt endret holdning til selskapsstyring i offentlig regi er det fra 1. november 2011 innført nye habilitetsbestemmelser knyttet til selskapsorganiserte enheter i kommunalt eie.

Hel- og majoritetseide selskaper

Lier ASVO AS, Lier Everk AS og Lier boligselskap AS er heleiet av Lier kommune. I disse selskapene er generalforsamlingen personidentisk med formannskapets medlemmer. Eidos AS er majoritetseiet av Lier kommune med 55 %; tilsvarende vil være tilfelle for TVSS som for tiden er under omdanning fra andelslag (ikke lenger hjemmel i lov) til aksjeselskap.

Formannskapet har intensivert sin oppfølging av disse selskapene. Kriterier for rapportering er under utarbeidelse i samarbeid med selskapenes administrative ledelse og basert på høring i styrene. Etter gjennomført eier-/styreseminar videreutvikles dialogen med selskapene.

Forutsetningen om årlig vurdering

I forbindelse med eierskapsmeldingen (2009) ble det besluttet at kommunens eierskap skal underlegges en kritisk gjennomgang, gjeldende for det enkelte selskap. I forholdet til de hel- og majoritetside aksjeselskapene skjer dette gjennom igangværende prosess.

Enkelte av selskapene har svært mange eiere. Det må derfor utarbeides rutiner som sikrer at eierskapet fremstår som reelt i styringssammenheng.

Rutiner for konsultasjon, rapportering og årlig evaluering/vurdering tas opp på generelt grunnlag, men vil også måtte vurderes i en revidert eierskapsmelding, fortrinnsvis lagt frem høsten 2013.

Kapasitet og administrativ organisering

Rådmannen legger vekt på at det foretas en avklaring på hvor omfattende administrasjonens bistand skal være og hvordan den skal organiseres, rammer for innleie av kompetanse/kapasitet for å ivareta kommunens interesser og hvordan kommunens representasjon i den løpende dialogen med selskapene skal være.

Det er tidligere pekt på en mulig uheldig sammenblanding av eierstyringsdialogen og bestillingsfunksjonen i de tilfellene der kommunen også er kunde/kjøper av tjenester. Dette vil bli ytterligere behandlet i en egen sak og er et element i revidert eierskapsmelding. Tilsvarende kan være tilfelle der kommunen også opptrer som myndighet overfor selskapet og dets interesser.

Utbytte og avkastning på lån

De fleste selskapene der kommunen er eier er etablert ut fra et samfunnsmotiv og derfor arbeider få av dem mot finansielle mål som bidrar til å føre kapital tilbake til eierne.

To av kommunens selskap (Eidos Eiendomsutvikling AS og Lier Everk AS) har likevel delt ut utbytte til eierne. Det er selskapets generalforsamling som fatter beslutning om utbytte og evt. størrelsen på det. Beløpet er m.a.o. ikke kjent ved ferdigstillingen av årsbudsjettet og vil derfor være gjenstand for et historisk betinget anslag. I Rådmannens budsjettforslag er budsjettet for utbytte redusert med 5 mill kr. i henhold til signalene fra selskapene.

Lier kommune har renteinntekter av ansvarlig lån i Lier Everk AS. Etter en revisjonsgjennomgang er avtalen gjennomgått og er endret for å sikre at avtalen er iht. gjeldende regelverk (KS sak 83/12). Rentesatsen, som har vært fastrente, reguleres nå etter NIBOR rente + minimum 2 %. Dette gir en reduksjon av renteinntekter for kommunen på 1,5 mill kr.

Selskapene skal også redusere utgifter

Rådmannen har varslet interkommunale selskap med stor grad av eierbidragsfinansiering om at en reduksjon av overføringene (driftsfinansieringen) for 2013 må påregnes slik kommunens økonomiske situasjon er.

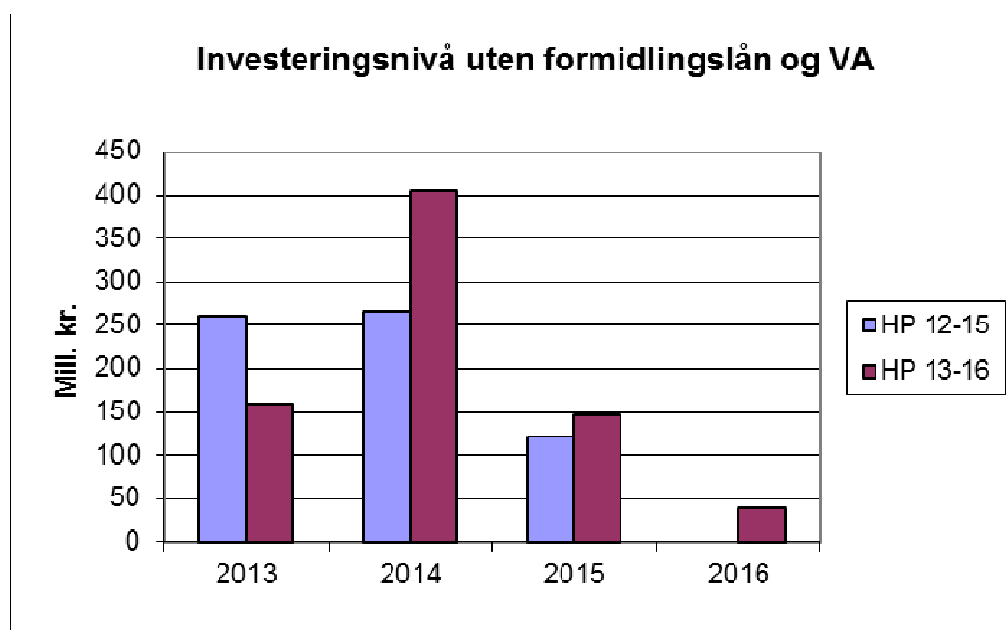
Initiativet er av administrativ karakter og tatt av eierkommunenes rådmenn i fellesskap. Det vil være selskapsorganene som fastsetter budsjettet, men eierbidraget vedtas gjennom kommunenes egen budsjettbehandling.

Investeringer - og andre prosjekter med vesentlige driftskonsekvenser

Fire hovedkategorier:

1. *Store investeringer* som hver for seg har svært stor betydning for gjeldsnivå, kapitalutgifter og driftsutgifter.
2. *Mindre investeringer* knyttet til vedlikehold/rehabilitering, utstyr mv. som hver for seg utgjør lite, men samlet kan bety en belastning på gjeld og driftsbudsjett.
3. *Vann og avløp* som finansieres ved gebyrer etter *selvkost*prinsippet.
4. *Prosjekter* som ikke føres i investeringsregnskapet, men som er av en slik kategori at de kan sammenlignes med et investeringsprosjekt ved at *kommunen må stå for renter og avdrag* via leien som betales.

Vedtaket i HP 2012-2015 er i hovedsak videreført med noe forskyvning i forhold til gjennomføringstakten.

Prosjekter som er tatt med i perioden:

- Nytt Sykehjem (noe forskyvning i tid pga. status i arbeidet)
- Hegg skole, rehabilitering/nytt bygg
- Heiahallen
- Noe økning av veisikkerhetstiltak
- Oppgradering av maskinpark
- Planleggingsmidler for transport
- Ressurser for boligsosiale formål
- Mindre investeringer
- Vann og avløp
- Tiltaksplan vedlikehold bygg

Aktuelle prosjekter som ikke er finansiert i rådmannens beslutningsgrunnlag:

- Oppgradering av Hegg gamle skole, eventuelt med ny kulturscene
- Utvikling/Nybygg Eiksetra
- Eikseterveien – Trafikksikkerhetstiltak mellom Vestsideveien og Sønderhellene.
- Oppgradering av Gamle Heggbro til møtesenter
- Ervervelse og utvikling av tilleggsarealer ved Lier Sykehus
- Utvidelse av Lierbyen seniorsenter

I vedlegg 4 blir prosjektene som ikke er tatt inn i beslutningsgrunnlaget nærmere beskrevet.

Anlegg og eiendom har i flere år arbeidet med å etablere et system for systematisk statusbeskrivelse av kommunens bygningsmasse. Dette for å ha et bedre planleggingsgrunnlag i forhold til investeringer, vedlikehold, og forvaltning av kommunens eiendommer. Første tilstandsrapport ble lagt frem i 2007, Samtidig utførte KS et tilsvarende prosjekt blant landets kommuner, og sammenlignet med KS sin rapport, lå Lier Kommune den gangen på landsgjennomsnittet når det gjelder vedlikeholdsetterslep på kommunale bygg.

Siden den første rapporten har Lier kommune hatt en betydelig økning i ny bygningsmasse samtidig som kun mindre arealer av eldre dato har gått ut. Tildelinger av ENOVA-midler og statlige tiltaksmidler har sammen med egenfinansiering gjort det mulig å ruste opp flere av byggene tidligere enn planlagt. Dette har også resultert i ENØK- besparelser i driftsrammene. Hovedtyngden av bygningsmassen består allikevel av eldre bygg som i årene fremover vil ha behov for betydelige midler for å møte dagens og fremtidens krav og forventninger. I sak 2011/9 i Formannskapet, viste en oppdatert tilstandsanalyse at behovet for investeringer er økende i forhold til rapporten fra 2007, selv når man ser bort fra nybygg.

For å sikre forutsigbare rammebetingelser, og forhindre ytterligere økning i vedlikeholdssetterslepet, foreslås det at fra 2013 spilles kun nye vedlikeholdsprosjekter over 2,0 mill inn som særskilte bevilgninger i Handlingsprogrammet. Samtidig gis det en fast løpende bevilgning tilstrekkelig til å ivareta mindre tiltak med et kostnadsnivå under 2,0 mill, samt ikke planlagt vedlikehold som oppstår gjennom året. Ut fra behovet som fremkommer i tilstandsanalysen fra 2011 er et årlig behov i gjennomsnitt beregnet til kr 15 mill kroner fra 2015.

Oversikt over investeringsprosjektene som ligger til grunn for rådmannens beslutningsgrunnlag.

Tall i 1000 kr. Prosjekter merket * er avgiftsfinansiert

Utvalg / Område / Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 13-16	2013	2014	2015	2016
Tjenesteutvalget								
Skolebygg								
1	8503 Hegg skole inkl. mva	avsl. 350 000		350 000	60 000	202 500	87 500	
2	8497 Sylling Barneskole, nytt ventilasjonsanlegg	avsl. 1 150		1 150		1 150		
3	xxxx Heia skole, ekstratiltak ifbm brann	avsl. 2 000		2 000	2 000			
4	xxxx Opprusting av uteomr Hennummarka skole og barnehage	avsl. 2 500		2 500	1 000	1 500		
Sykehjem								
5	9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.		840	210	210	210	210
6	9486 Erstatning for Frogner	avsl. 273 300	74 800	198 500	23 760	159 110	15 630	
Idrett								
7	8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.		2 080	520	520	520	520
8	9494 Tranbyhallen - Nytt lysanlegg og eltavle	avsl. 1 040		1 040		1 040		
9	8501 Heiahall Inkl. mva og forsk. Tippemidler	avsl. 38 290	18 750	19 540	28 540			-9 000
10	9489 Forskuttering av tippemidler Lierhallen	avsl. 0		0	3 000		-3 000	
Kultur								
11	8437 Kulturinvesteringer	løp.		2 080	520	520	520	520
Biblioteket								
12	8500 Automatisk utlånssystem. Utlånsautomat, Lierbyen bibliotek	avsl. 130		130	130			
Kirke/gravlunder								
13	8409 Kirkeinvesteringer	løp.		10 000	2 500	2 500	2 500	2 500
14	8438 Kirkegårder	løp.		4 320	830	1 830	830	830
Sum tjenesteutvalget				594 180	123 010	370 880	104 710	-4 420
Miljøutvalget								
Vann								
15	* 9000 Mindre anlegg vann	løp.		9 160	2 290	2 290	2 290	2 290
16	* 9712 Sanering Reistadlia	avsl. 14 800		14 800	4 270	10 530		
17	* 9719 Lierkroa / Husebysletta	avsl. 4 060		4 060	520	3 540		
18	* 9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl. 14 280		14 280		520	6 880	6 880
19	* 9740 Vannledning Sylling - Tronstad	avsl. 7 500		7 500	7 500			
20	* 9730 Hovedplan vann, lekkasjetap/beredskap/priv.	avsl. 39 790	10 300	29 490	1 560	3 860	8 440	15 630
Avløp								
21	* 9100 Mindre anlegg avløp	løp.		18 320	4 580	4 580	4 580	4 580
22	* 9712 Sanering Reistadlia	avsl. 32 600	500	32 100	8 760	23 340		
23	* 9719 Lierkroa / Husebysletta	avsl. 7 400		7 400	1 040	6 360		
24	* 9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl. 25 210		25 210		520	13 750	10 940
25	* 9739 Tiltak overvann Sjøstad	avsl. 3 960		3 960		520	3 440	
26	* 9734 Klimaendringer/brukerinteresser/vannkval	avsl. 31 820	6 600	25 220	3 440	3 440	3 440	14 900
27	* 9735 Linnes renseanlegg, oppgradering	avsl. 16 750	10 500	6 250	520	5 730		
28	* 9737 Sjøstad renseanlegg, oppgradering	avsl. 6 880	0	6 880	6 880			
Trafikksikkerhet								
29	9254 Trafikksikringstiltak	løp.		6 000	1 500	1 500	1 500	1 500
Veg								
30	9509 Refusjon fra St. vv for Nordal	avsl. 0	8 100	-8 100		-8 100		
31	9253 Fast dekke løpende investering	løp.		5 720	1 560	1 040	1 560	1 560
32	9290 Veg og gateløp	løp.		2 080	520	520	520	520
33	9504 Sanering Reistadlia	avsl. 2 300		2 300		2 300		
34	9508 Sanering Nøste Oppgradering vei	avsl. 1 720		1 720				1 720
35	9305 Veilysoppgradering	avsl. 17 550	4 000	13 550		4 170	5 210	4 170
36	9309 Utbedrig S.Eggevei og Baneveien	avsl. 8 100	3 100	5 000	1 250	1 250	1 250	1 250
37	9273 Mindre anlegg vei	løp.		4 160	1 040	1 040	1 040	1 040
38	9233 Eikseterveien, ferdigstillelse av parkeringsplasser	avsl. 500		500	500			
39	xxxx Jensvollveien, senking av veibane under E-18	avsl. 3 000		3 000	2 000	1 000		
40	xxxx Gml Jensvollvei/atkomst Stoppen skole	avsl. 820		820	820			
41	xxxx Oppryddingsprosjekt i forhold til grenser / eier	avsl. 1 200		1 200		600	600	
42	xxxx Transport planleggingsmidler	avsl. 300		300	300			
Felles maskinpark								
43	9530 Maskiner og kjøretøy	løp.		12 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Sum miljøutvalget				254 880	53 850	73 550	57 500	69 980

Formannskapet									
IKT-tjenester									
46	8200 IKT handlingsplanen	løp.			16 560	4 140	4 140	4 140	4 140
Bygg felles									
47	9303 Oppgradering iht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.			48 080	8 750	8 490	15 420	15 420
48	9238 Enøk-tiltak iht utredninger (ikke videreført i påvente av nærm	avsl.	10 880	6 500	4 380	1 460	1 460	1 460	
49	9239 Miljøtiltak, omlegging fra fyringsolje til varmepumpe / biobre	avsl.	3 330	200	3 130	520	2 610		
50	9228 Videre utbygging av SD-anlegg	avsl.	6 840	3 500	3 340	1 670	1 670		
Administrasjonslokaler									
51	xxxx Rådhuset - Oppgradere undertavler	avsl.	2 000		2 000				2 000
Annet									
52	xxxx Boligpolitiske virkemidler	avsl.			20 000	5 000	5 000	5 000	5 000
53	xxxx Egenkapital KLP	løp.			6 800	1 700	1 700	1 700	1 700
Sum formannskapet					104 290	23 240	25 070	27 720	28 260

Totalt alle utvalg					955 250	200 575	469 975	190 405	94 295
54	M va inntekt (regelendring fra 2014)				-146 413		-100 920	-36 312	-9 181
55	KS vedtak - Salg virksomheter				-25 000	0	-5 000	-10 000	-10 000
56	Bruk av lån				-700 702	-162 440	-349 055	-129 093	-60 114
57	Overføring fra drift				-83 135	-38 135	-15 000	-15 000	-15 000
Totalt alle utvalg					0	0	0	0	0

Det legges opp til å ta opp formidlingslån på 25 mill kr. en økning fra 22,7 mill kr. i gjeldende handlingsprogram.

Forklaring:

- Hegg skole var et av de prosjektene som ble satt på vent i Rådmannens beslutningsgrunnlag for HP 2012-2015. I kommunestyrebehandlingen ble prosjektet vedtatt igangsatt og bevilgning lagt inn fra 2013. Det har vært noe utvikling i prosjektet i løpet av 2012. Styringsgruppe og prosjektgruppe er etablert og prosjektleder er rekruttert. Det arbeides videre med vinnerutkastet fra arkitektkonkurransen, valg av entrepriseform ble vedtatt i juni, og konkurransegrunnlaget er planlagt gjennomført i 1. halvår 2013. Prosjektdimensjonen på 350 mill kr. ser foreløpig ut til å være tilstrekkelig til å innbefatte evt. merkostnader ved arealutvidelse til integrering av kultursal-/scene. Dette er i tråd med Rådmannens forslag til vedtak i sak 2012/5836 som skal opp til politisk behandling i møterunde for oktober. Se også eget avsnitt om oppgradering av gamle Hegg skole i kapitlet om investeringsprosjekter som ikke er tatt med i beslutningsgrunnlaget (vedlegg 4). Framdriftsplaner tilsier at deler av bevilgningen for 2013 bør skyves et år frem i tid uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse.
- I Hp 2011 – 2014 ble det vedtatt å skifte ventilasjonsanlegget ved Sylling barneskole i 2014 pga. alder og luftkvalitet.
- I august 2012 var det brann ved Heia skole. Skadesaneringsarbeidene er i gang. Siden deler av skolen skal være stengt i skoleåret 2012/2013, vil det være fornuftig å forsere noen av de rehabiliteringsprosjektene som er lagt inn i vedlikeholdsplanen (asbestsanering, el-tavler, skallsikring, kameraovervåking, samt generell oppgradering).
- Det er utarbeidet en plan for uteområdene ved Hennummarka skole og barnehage for å få en helhet i hvordan området bør utvikles.
- Løpende bevilgning til utstyr, institusjonskjøkken videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.

6. I HP 2011-2014 ble det vedtatt å sette av midler i 2012 og 2013 til bygging av nytt sykehjem som erstatning for Frogner sykehjem. Prosjektet er fortsatt i en tidlig fase. Plassering av sykehjemmet nå avgjort, og kontrakt om kjøp av tomt er inngått. På nåværende tidspunkt tilsier planene at deler av bevilgningen bør skyves frem i tid for tilpasning til fremdriften i prosjektet. Bevilgningen baserer seg på et foreløpig grovt kostnadsestimat siden det fortsatt er en del uavklarte faktorer. Se også eget avsnitt om ervervelse og utvikling av tilleggsarealer ved Lier sykehus i kapittelet om investeringsprosjekter som står på vent.
7. Løpende bevilgning til Kommunedelplan idrett/friluftsliv videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
8. El tavle og lysanlegg i Tranbyhallen er i dårlig forfatning og trenger oppgradering. Tiltaket videreføres som vedtatt i HP 2011-2014.
9. Heiahallen var det andre investeringsprosjektet som ble satt på vent i Rådmannens beslutningsgrunnlag for HP 2012-2015. Prosjektet ble, ved kommunestyrebehandlingen, vedtatt utført i 2012 og 2013. Den vedtatte bevilgningen ser ut til å være tilstrekkelig med en forskuttering av 9,0 mill kr. i tippemidler som forventes tilbakebetalt i slutten av denne HP-perioden.
10. Det er gitt tilsagn om tippemidler til dette prosjektet, men disse kommer ikke til utbetaling før i 2015.
11. Løpende bevilgning til kulturinvesteringer videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
12. Bibliotekets bemanning ble redusert med ½ stilling i 2007 grunnet forventet effektivisering av utlånsarbeidet. For å kunne håndtere alle utlån og all innlevering i Lierbyen trengs 2 utlånsautomater, og det må anskaffes én automat i tillegg til den biblioteket har i dag.
13. Løpende bevilgning til Kirkeinvesteringer videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
14. Løpende bevilgning til Kirkegårder videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram. I 2014 er det lagt inn 1 mill kr. til utvidelse av Frogner gravlund. Viser til pågående reguleringsplanarbeid som ble bevilget i 2012.
15. Løpende bevilgning til mindre anlegg vann videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
16. Bevilgningen til sanering Reistadlia videreføres som vedtatt i Temaplan avløp, men pga. midlertidige kapasitetsproblemer på VA bør deler av bevilgningen for 2013 skyves et år frem i tid uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse.
17. Bevilgningen til sanering av området ved Lierkroa/Husebysletta videreføres som vedtatt i Temaplan avløp, men pga. midlertidige kapasitetsproblemer på VA bør deler av bevilgningen for 2013 skyves et år frem i tid uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse.
18. Bevilgningen til sanering av området Nøste-Drammen videreføres i 2016 som vedtatt i Temaplan avløp.
19. Bevilgningen til vannledning Sylling-Tronstad ble i Hp 2011-2014 inkludert i bevilgning til Hovedplan vann. Bevilgningen skulle være 7,2 mill kr. i 2013.
20. Bevilgningen til Hovedplan vann, lekkasjetap/beredskap etc. videreføres som vedtatt, men er for 2016 prisjustert fra 2009 til 2012.
21. Løpende bevilgning til mindre anlegg avløp videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
22. Bevilgningen til sanering Reistadlia videreføres som vedtatt i Temaplan avløp, men pga. midlertidige kapasitetsproblemer på VA bør deler av bevilgningen for 2013 skyves et år frem i tid uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse.

23. Bevilgningen til sanering av området ved Lierkroa/Husebysletta videreføres som vedtatt i Temaplan avløp, men pga. midlertidige kapasitetsproblemer på VA bør deler av bevilgningen for 2013 skyves et år frem i tid uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse.
24. Bevilgningen til sanering av området Nøste-Drammen videreføres i 2016 som vedtatt i Temaplan avløp.
25. I henhold til Temaplan avløp skal overvann fjernes fra spillvann i nedslagsfeltet til Sjøstad renseanlegg i 2015 med prosjektering i 2014.
26. Bevilgningen til hovedplan vann og avløp, klimaendring, brukerinteresser, vannkvalitet etc. videreføres som tidligere vedtatt i Temaplan avløp, men er for 2016 prisjustert fra 2009 til 2012.
27. Bevilgningen til oppgradering av Lannes renseanlegg videreføres som vedtatt i Temaplan avløp.
28. Oppgradering av Sjøstad renseanlegg videreføres som vedtatt i Temaplan avløp.
29. Løpende bevilgning til trafiksikkerhetstiltak har siden 2008 ligget på 0,4 mill kr. og posten har ikke vært prisjustert. Bevilgningen blir benyttet til diverse konkrete tiltak etter årlig vedtatt tiltaksliste. Innmeldte behov vokser årlig, og inneholder nå over 30 middels store til store tiltak. Det er et voksende krav blant innbyggerne om økt trafiksikkerhet, spesielt på skoleveier. På bakgrunn av det økende behovet for trafiksikkerhetstiltak foreslås det nå å oppjustere bevilgningen til 1,5 mill kr. per år.
30. Lier kommune har forskuttert midler for Statens Vegvesen til gangvei mellom Lyngås og Nordal. Midlene skal tilbakebetales fra 2014.
31. Løpende bevilgning til Faste dekker er redusert med 0,5 mill kr. i 2014 jfr. Vedtatt HP 2011-2014.
32. Ved behandling av HP 2011 – 2014 ble det vedtatt å redusere investeringer på veiområdet med til sammen 2,0 mill kr. Løpende bevilgning til å fornye vei og gatelys i områder hvor vann og avløpsledninger saneres ble derfor redusert fra 1,2 mill kr. til 0,5 mill kr. per år.
33. Bevilgningen til sanering Reistadlia videreføres som vedtatt i Temaplan avløp, men pga. midlertidige kapasitetsproblemer på VA bør deler av bevilgningen for 2013 skyves et år frem i tid, også på vei, uten at det skal gå utover planlagt ferdigstillelse
34. Det skal gjennomføres en va-sanering i området mot grensa til Drammen. Det ble gitt bevilgning til oppgradering av veisystemet i forbindelse med Hp 2009-2012, men prosjektet har blitt forskjøvet i tid til gjennomføring i 2016.
35. I følge vedtak i sak 32/2011 i Formannskapet, skal det utarbeides en plan for oppgradering av veilys til LED-lys i Lier kommune og det ble bevilget til sammen 17,0 mill kr. i Hp perioden 2012-2015. Pga. kapasitetsproblemer har ikke prosjektet blitt igangsatt som planlagt i 2012, og det foreslås derfor å flytte deler av rammen noe fram i tid.
36. Bevilgningen til utbedring av Søndre Eggevei og Baneveien videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
37. Løpende bevilgning til Mindre anlegg vei, videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
38. Prosjektet med utbedring av Eikseterveien er snart ferdigstilt. Det gjenstår ferdigstillelse av P-plasser ved Martinshaugen samt noe finpuss. Anlegget er blitt noe utvidet underveis for en bedre tilpassing. Dette har medført et noe dyrere anlegg enn forutsatt ved oppstart. Utbedringen har gitt mange p-plasser ved Kleivdammen og nye kommer ved Martinsløkka. Det er også medgått midler av prosjektet til nødvendige oppmålingsarbeider og konsulenttenester i forbindelse med reguleringsplanarbeidet for Eikseterområdet.

39. Frihøyden under E-18 på Jensvollveien er i dag 3,0 meter, og strekningen er i tillegg i dårlig forfatning. Det ønskes å utvide denne til 4,0 meter ved å senke veien. I dag kjører skolebussene, brøytebiler og ulovlig under motorveien, mens nyere busser og enkelte anleggsmaskiner er for høye. Det vil likevel ikke være høyde nok for semitrailere etter senkningen, men slik trafikk i dette skoleområdet er heller ikke ønskelig.
40. Midler til "Adkomst til Stoppen – permanent løsning" viser et finansieringsbehov på totalt kr. 0,82 mill. Av disse er 0,5 mill kr. i henhold til formannskapets vedtak i sak 52/2012, tiltak knyttet til Høvik skole for fullføring av trafikksikkerhetsarbeidet i henhold til Rambøll-rapporten, 0,2 mill kr, samt opparbeidelse av parkeringsplass bak Høvik skole, kr 0,12 mill.
41. I 2012 gjennomføres en matrikulering av umatrikulert offentlig veigrunn etter statlig krav. Under disse arbeidene har det kommet fram at mye av den kommunale veigrunnen ligger på private eiere. Spesielt i gamle utbyggingsområder ligger det små og større parseller på tidligere eiere. Dette er et viktig arbeide som bl.a. vil lette hverdagen ved drifting av veinettet når kommunen selv er eier.
42. Utredning og tilrettelegging for pendlerparkering og knutepunkt. Jmf. kapittel om Transport og samferdsel under Samfunn.
43. Løpende bevilgning til maskiner og kjøretøy har blitt redusert til et minimum over noen år. Det foreslås å øke bevilgningen opp igjen til et nivå i tilpasset behovet for utskifting av maskinparken.
44. Løpende bevilgning til kartverk videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
45. Løpende bevilgning til utsyr, planseksjonen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
46. Løpende bevilgning til IKT handlingsplanen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
47. Dette er midler til akutte/uforutsette hendelser og mindre investeringstiltak som ikke er satt opp som egne poster i investeringstabellen. I henhold til tilstandsanalyse bygg ble det vedtatt i Formannskapets sak 9/2011 at Rådmannen fremmer plan for tilstrekkelig systematisk vedlikehold av kommunens bygningsmasse, samt å ta inn det rapporterte vedlikeholdsetterlepet og hindre en økning. De foreslåtte bevilgningene gjenspeiler prosjekter beskrevet i tilstandsrapporten, se eget avsnitt i innledning av kapittelet om Investeringer.
48. I HP 2011 – 2014 ble det lagt inn midler til Enøk tiltak ut HP perioden. Rapportene som ble utarbeidet har vist tiltak som gir gode energieffekter. Mange av tiltakene som er beskrevet i rapportene er gjennomført. Dette er de tiltakene som er mest lønnsomme. Det er imidlertid fortsatt igjen tiltak som bør vurderes ut fra lønnsomhet. Det foreslås nå å avvente bevilgningen til ytterligere utredning av kost/nytte er foretatt.
49. Sylling skole, Frogner sykehjem og Gullaug skole har i dag oppvarming med fyringsolje. Anleggene bør konverteres til mer miljøvennlig oppvarming. Det gis statlig tilskudd til dette, og tilskuddsmidler er lagt inn i beregningen. Bevilgningen fra HP 2011 – 2014 videreføres, men mesteparten av beløpet fra 2013 skyves et år i tid, mens bevilgningen fra 2015 også skyves tilbake et år slik at hele prosjektet kommer til utførelse i 2014.
50. Mange bygg har fått installert SD anlegg, men flere bygg mangler fortsatt. Byggene våre har blitt mer og mer teknisk avanserte og det er behov for gode styringsverktøy både når det gjelder bygningsdriften og i forhold til bruken av byggene. Sammen med energiovervåkingssystem blir SD-anlegg et veldig godt verktøy for styring av energibruk og effektivisering av vaktmesterbruken. Det foreslås å avvente bevilgningen fra 2015, og i løpet av 2013 kvalitetssikre kost/nytte av investeringen i forhold til utbyggingstakten.
51. El tavlene i Rådhuset er gamle og må oppgraderes til dagens standard for å holde sikkerheten i det elektriske anlegget.

52. Investeringsramme til boligpolitiske virkemidler. Investeringene kan ikke disponeres før det foreligger vedtak om boligpolitiske strategier innen utgangen av annet tertial 2013. Jmf. kapitlet om Boligpolitiske virkemidler under Samfunn.
53. Egenkapitalinnskudd til KLP. Eierkommunene skyter årlig inn et egenkapitaltilskudd. Innskuddet kan ikke lånefinansieres og må dekkes med overføring fra driftsbudsjettet.
54. Fra 2014 skal merverdiavgiften fra investeringer inntektsføres i investeringsregnskapet.
55. Tidligere vedtak om salgsinntekter på investeringsbudsjettet.
56. Planlagt låneopptak.
57. Overføringer fra driftsregnskapet, egenfinansiering av investeringer. I 2013 føres refusjon for merverdiavgiften fra investeringer i driftsregnskapet. I beslutningsgrunnlaget overføres 11 mill kr. mer enn refusjonen fra drift til investering. Fra 2014 er det latt inn en egenfinansiering på 15 mill kr.

Vedlegg til investeringene

- Oversikt over endringene fra vedtatt investeringsplan i HP 12-15 (vedlegg 3)
- Aktuelle Investeringsprosjekter som det ikke er finansiert i rådmannens forslag (vedlegg 4):

Regjeringens forslag til statsbudsjett 2013

Fra regjeringens budsjettforslag for 2013 kan følgende nevnes:

Kommuneøkonomi

- Veksten i kommunesektorens samlede inntekter anslås til 6,8 mrd. kr
- Veksten i frie inntekter til kommunene 4,8 mrd. kr
- Anslått pris- og kostnadsvekst gir en deflator på 3,3 % med en lønnsvekst 4 %.

Inntektssystemet

- Innlemming av øremerket tilskudd for kommunalt rusarbeid
- Delkostnadsnøkkel for barnehage endres for å ta hensyn til endringer i kontantstøtten fra august 2012

Barnehager

- Nominell videreføring av maksimalpris.
- Opptrapping likeverdig behandling av ikke-kommunale barnehager fra 92-94 %.
- Omlegging av kontantstøtten øker etterspørsel.

Grunnskolen

- Videreføring av valgfag for 9. trinn, innføring av 1,5 timers valgfag fra 8 trinn.
- Innføring av én times gratis kulturskoletilbud i skole/SFO.
- Opptrapping av rentekompensasjonsordningen for skole og svømmeanlegg.

Helse og omsorg

- Opptrapping av investeringstilskuddet til sykehjem og omsorgsboliger
- Videreføring av øremerket tilskudd til dagaktivitetstilbud for demente. Til etablering av tilbud, tilskuddet dekker ikke bemanning.

Barnevern

- Øremerket tilskudd videreføres, totalt 500 mill. kr i 2013. Tilskudd til stillinger, kompetanse- og samhandlingstiltak.

Regjeringens forslag til statsbudsjett er hensyntatt i rådmannens beslutningsgrunnlag.

Vedlegg 1 – Sentral budsjettering

Den sentrale budsjetteringen er kommentert under økonomikapittelet. Tabellen avviker fra de øvrige økonomitabellene. Venstre side av tabellen viser det faktiske budsjettet, mens høyre side viser endringene fra året før.

	Budsjett HP 12-15				Endringer fra året før				
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	Totalt
700 Fellesområdet									
Skatt og rammetilskudd									
Rammeoverføring fra staten	-675 900	-675 900	-675 900	-675 900	-222 193	0	0	0	-222 193
Skatteinntekter	-468 114	-468 114	-468 114	-468 114	139 769	0	0	0	139 769
Tilskudd									0
Integreringstilskudd	-19 500	-19 500	-19 500	-19 500	-500	0	0	0	-500
Tilsk. Ress.krevende tj. (overført felles oms)	0	0	0	0	27 000	0	0	0	27 000
Lønn									0
Pensjonsinnskudd/premieavvik	15 800	15 800	15 800	15 800	4 500	0	0	0	4 500
Arbeidsgiveravgift/premieavvik	1 600	1 600	1 600	1 600	0	0	0	0	0
Lønnsreserve (Avsatt til lønnsoppgjør 2011)	10 600	10 600	10 600	10 600	-11 879	0	0	0	-11 879
Ufordelt Pris- og lønnsvekst	2 077	2 077	2 077	2 077	2 077	0	0	0	2 077
Rente- og avdrag									
Renteutgifter, låneomkostninger	52 533	63 151	68 091	66 786	-2 802	10 618	4 940	-1 305	11 451
Avdragsutgifter	67 191	78 841	88 404	92 188	4 201	11 650	9 563	3 784	29 198
Renteinntekter	-7 000	-7 000	-7 000	-7 000	0	0	0	0	0
Rentekomp. sykehjem/omsorgsbol.	-2 067	-2 035	-2 003	-1 971	222	32	32	32	318
Rentekomp. skolebygg	-1 854	-1 778	-1 696	-1 541	844	76	82	155	1 157
Rentekomp. Kirkebygg	-228	-228	-227	-220	91	0	1	7	99
Renteinntekter, Lier Everk	-2 100	-2 100	-2 100	-2 100	1 500	0	0	0	1 500
Renteinntekter, Lier boligselskap	-480	-480	-480	-480	0	0	0	0	0
Renteinntekter RFD	0	0	0	0	140	0	0	0	140
Inv., tilskudd Reform 97	-1 528	-1 448	-1 449	-1 410	-29	80	-1	39	89
Tjenestekjøp									
Drammen brann og feievesen	12 484	12 484	12 484	12 484	212	0	0	0	212
Oljevern/vern for akutt forurensing	53	53	53	53	0	0	0	0	0
Vann og avløp									
Årsavgifter vann	-26 635	-28 279	-29 939	-30 639	-59	-1 644	-1 660	-700	-4 063
Engangsavgifter (tilknytningsavgifter m.v.) vann	-822	-849	-876	-905	317	-27	-27	-29	234
Bruk av fond vann	-1 775	-1 074	-337	0	819	701	737	337	2 594
Årsavgifter Avløp	-34 643	-36 083	-37 093	-37 614	-790	-1 440	-1 010	-521	-3 761
Engangsavgifter (tilknytningsavgifter m.v.) Avløp	-873	-901	-931	-962	581	-28	-30	-31	492
Bruk av bundne fond Avløp	1 531	770	850	1 980	1 496	-761	80	1 130	1 945
Utbytte									
<i>Utbytte fra selskaper (just KS vedtak)</i>	<i>-11 500</i>	<i>-10 500</i>	<i>-10 500</i>	<i>-10 500</i>	<i>1 550</i>	<i>1 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2 550</i>
KS-vedtak									
KS - Tilt. Red. avfallsmengde (overført helse)	0	0	0	0	-50	0	0	0	-50
KS - Adm/støtte i virksomheter	0	0	0	0	1 000	0	0	0	1 000
Annet									
Udekket		-25 594	-35 651	-37 389					
Overskudd									
Overføring til investering	50 514	15 000	15 000	15 000	15 445	-35 514	0	0	-20 069
<i>Disposisjonsfond* (just KS vedtak)</i>	<i>10 061</i>	<i>10 825</i>	<i>10 825</i>	<i>10 825</i>	<i>-474</i>	<i>764</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>290</i>
Sum 700 fellesområdet	-1 030 575	-1 070 662	-1 068 012	-1 066 852	-37 012	-14 493	12 707	2 898	-35 900
702 Overføring til kirke	10 437	10 437	10 187	10 187	341	0	-250	0	91
701 Mva fra investeringer	-39 329	0	0	0	-11 665	39 329	0	0	27 664
Totalt sentral budsjettering	-1 059 467	-1 060 225	-1 057 825	-1 056 665	-48 336	24 836	12 457	2 898	-8 145

* Det avsettes totalt av 42,5 mill. kr til disposisjonsfond i handlingsprogramperioden. Disposisjonsfondet vil i utgangen av perioden utgjøre 62 mill kr. hvorav 47,9 mill kr. ikke har bindinger.

Vedlegg 2 – Strukturprosjektet

Det økonomiske omstillingsarbeidet 2011 - 2013. Status for utredning av strukturtiltak.

Utredning	Status
1. Forsterket styring og samordning av ressurser på undervisningsområdet	Tiltak er gjennomført. Flere tiltak er under vurdering, bla i forbindelse med vurdering av felles adm. (Pkt. 28 nedenfor)
2. Reduksjon av skyssutgifter (Skole, barnehage og omsorg)	Sak om reduksjon av skyss er fremmet. Og utgifter er redusert.
3. Samordning av tjenester innen oppvekstområdet (Skole, barnehage, PP- tjeneste, helse, habilitering, barnevern)	Prosjekt for samordning og felles utnyttelse av ressursene i hjelptjenestene PPT, barnevern, helse og habilitering er iverksatt.
4. Omstilling i omsorgstjenestene	Omstillingsprosess i omsorgstjenestene pågår. Det er knyttet usikkerhet til om man klarer innsparingskravene uten reduserte tjenester.
5. Driftsendringer og mulig sammenlutning/samorganisering av virksomhet innen kultur- og fritidsområdet	Forslag om sammenslåing av park/idrett og Lier drift er avvist. Forslag om sentralisering av bibliotektilbudet er fremmet. Det ble vedtatt å styrke kultursektoren og sentralisering er ikke realisert.
6. Analyse av ressursbruk på barnehageområdet	Ressursbruksanalyse er gjennomført.
7. Reduksjon av drift ved Lierhallen	Sak om reduksjoner er fremmet. Reduksjoner er avvist.
8. Forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommer, anlegg og bygg	Forvaltningsplan er utviklet. Tiltak for redusert arealbruk er vurdert.
9. Interkommunalt. samarbeid om beredskapsbemanning vann og avløp	Drammensregionens prosjekt er lagt ned. Eget prosjekt for Lier, Hurum og Røyken er under utredning.
10. Vurdering av planlagte ikke gjennomførte investeringsprosjekter	Dette er vurdert i prosessen rundt HP 2011 – 2914.
11. Vurdering av seniortiltak	Seniortiltak er avvirket.
12. Effektivisering av styring	Strammere økonomisk styringsopplegg er iverksatt. Desentralisert organisering av administrative funksjoner skal vurderes. Nytt finansreglement er vedtatt.
13. Reduksjoner/ strukturtiltak i stab-/ støtteenheten	Kostnadsreduksjoner i stab-/støtteenheten er under gjennomføring.
14. Kostnader knyttet til politisk organisering og styring	Politisk organisering er vedtatt opprettholdt.
15. Vurdere konkurranseutsetting	Konkurranseutsetting av renhold er utredet. Fortsatt kommunal drift ble vedtatt. Sak om eventuell konkurranseutsetting av vaskeritjenester i forbindelse med nytt sykehjem legges fram i desember 2012. Konkurranseutsetting av omsorgstjenester inngår i mandat for utredning av fritt brukervalg og utredning av nytt sykehjem Konkurranseutsetting av Lier drift inngår i mandat for utredning av selskapsorganisering. Avventer avklaring av VA- samarbeid.

16. Interkommunale løsninger	Vann- og avløpssamarbeid med Røyken og Hurum er under vurdering. Ingen nye ordninger vurderes.
17. Kostnadsdekning gjennom egen-betalingssetter og gebyrer innenfor områder med brukerbetaling	Forslag til satser mv innarbeides i handlingsprogrammet.

I handlingsprogrammet 2011 – 2014 ble det gitt en del nye større utredningsoppdrag med økonomisk omstilling/innsparing som siktemål:

18. Alternativ drift og finansiering av Heiahallen (oppdrag/tiltak 2.9)	Utredning er gjennomført. Det er vedtatt å drive hallen videre i egen regi.
19. Alternativ drift og finansiering av St Hallvardshallen (oppdrag/tiltak 2.10)	Utredning er gjennomført. Hallen driftes videre av et AS eid av Reistad IL.
20. Brukerstyrt personlig assistent (oppdrag/tiltak 2.11)	Ny ordning er etablert.
21. Anbudsutlysning av revisjonsordning og tjenestepensjon (oppdrag/tiltak 2.12)	Det er inngått kontrakt med ny leverandør av kommunerevisjon. Det er inngått kontrakt med ny leverandør av tjenestepensjon.
22. Fristilling av Lier drift (oppdrag/tiltak 2.13)	Saken avventer avklaring av VA- samarbeid mellom Lier, Røyken og Hurum.
23. Skolestruktur (oppdrag/tiltak 2.15)	Sammenslåing Lierbyen og Hegg er utredet. Det er vedtatt at skolene drives videre hver for seg. Sak om endrede kretsgrenser fremmes i november 2012. Felles ledelse og administrasjon i skolen er under utredning.
24. Fritt brukervalg (oppdrag/tiltak 2.16)	Utredning av brukervalg på hjemmetjenester og institusjon pågår.
25. Alternativ drift og finansiering av Lierhallen (oppdrag/tiltak 2.19)	Utredning er gjennomført. Åpningstider er redusert. Innsparing i henhold til vedtatt mål.
26. Alternativ drift sykehjem (oppdrag/tiltak 2.20)	Drøftingssak er fremmet.

Spesielle omstillings-/innsparingsoppdrag i HP 2012 – 2015

27. Redusert sykefravær/reduerte Personalkostnader (oppdrag/tiltak 2.3, 2.5, og 2.7)	Pågående arbeid med sykefravær styrkes gjennom ny HMS/IA-plan 2012 – 2015. Forsøk med økt grunnbemanning startes på Liertun fra januar 2013. Virksomhetsstørrelse er under vurdering.
28. Felles skoleadministrasjon i ungdomsskolekretsene (oppdrag/tiltak 2.8)	Under utredning. Sak fremmes når beslutning er fattet i sak om kretsgrenser. (pkt. 23 ovenfor)

Vedlegg 3 - Vedtatte investeringer HP 2012-2015 med endringer

Det er lagt inn prisjustering på prosjektene. Periodeforskyvninger og nye prosjekter er med rød skrift.

Tall i 1000 kr. Prosjekter merket * er avgiftsfinansiert

Utvalg / Område / Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	Bevilget HP				
				13-16	2013	2014	2015	2016
Tjenesteutvalget								
Skolebygg								
8503 Hegg skole inkl. mva	avsl.	350 000		350 000	87 500	175 000	87 500	
- Periodeforskyvning	avsl.			0	-27 500	27 500		
8497 Sylling Barneskole, nytt ventilasjonsanlegg	avsl.	1 100		1 100		1 100		
- Prisjustering				50		50		
xxxx Heia skole, ekstratiltak ifbm brann	avsl.	2 000		2 000	2 000			
xxxx Opprusting av uteområdene på Hennummarka skole og b	avsl.	2 500		2 500	1 000	1 500		
Sykehjem								
9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.			800	200	200	200	200
- Prisjustering				40	10	10	10	10
9486 Erstatning for Frogner	avsl.	265 300	74 800	190 500	122 800	67 700		
- Periodeforskyvning	avsl.			0	-100 000	85 000	15 000	
- Prisjustering	avsl.	8 000		8 000	960	6 410	630	
Idrett								
8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.			2 000	500	500	500	500
- Prisjustering				80	20	20	20	20
9494 Tranbyhallen - Nytt lysesanlegg og eltavle	avsl.	1 000		1 000		1 000		
- Prisjustering		40		40		40		
8501 Heiahall Inkl. mva	avsl.	37 500	18 750	18 750	18 750			
- Prisjustering				790	790			
- Heiahall forskuttering av tippemidler	avsl.	0		0	9 000			-9 000
9489 Forskuttering av tippemidler Lierhallen	avsl.	0		0	3 000		-3 000	
Kultur								
8437 Kulturinvesteringer	løp.			2 000	500	500	500	500
- Prisjustering				80	20	20	20	20
Biblioteket								
8500 Automatisk utlånssystem. Utlånsautomat, Lierbyen bibliotek	avsl.	130		130	130			
Kirke/gravlunder								
8409 Kirkeinvesteringer	løp.			9 600	2 400	2 400	2 400	2 400
- Prisjustering				400	100	100	100	100
8438 Kirkegårder	løp.			3 200	800	800	800	800
- Prisjustering				120	30	30	30	30
- Utvidelse Frogner kirkegård				1 000		1 000		
Sum tjenesteutvalget				594 180	123 010	370 880	104 710	-4 420
Miljøutvalget								
Vann								
* 9000 Mindre anlegg vann	løp.			8 800	2 200	2 200	2 200	2 200
- Prisjustering				360	90	90	90	90
* 9712 Sanering Reistadlia	avsl.	14 200		14 200	7 100	7 100		
- Periodeforskyvning	avsl.	0		0	-3 000	3 000		
- Prisjustering		600		600	170	430		
* 9719 Lierkroa / Husebysletta	avsl.	3 900		3 900	1 700	2 200		
- Periodeforskyvning	avsl.	0		0	-1 200	1 200		
- Prisjustering				160	20	140		
* 9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl.	13 700		13 700		500	6 600	6 600
- Prisjustering	avsl.	580		580		20	280	280
* 9740 Vannledning Sylling - Tronstad	avsl.	7 200		7 200	7 200			
- Prisjustering	avsl.	300		300	300			
* 9730 Hovedplan vann, lekkasjetap/beredskap/priv.	avsl.	38 600	10 300	28 300	1 500	3 700	8 100	15 000
- Prisjustering	avsl.	1 190		1 190	60	160	340	630
Avløp								
* 9100 Mindre anlegg avløp	løp.			17 600	4 400	4 400	4 400	4 400
- Prisjustering				720	180	180	180	180
* 9712 Sanering Reistadlia	avsl.	31 300	500	30 800	15 400	15 400		
- Periodeforskyvning	avsl.			0	-7 000	7 000		
- Prisjustering		1 300		1 300	360	940		
* 9719 Lierkroa / Husebysletta	avsl.	7 100		7 100	3 300	3 800		
- Periodeforskyvning	avsl.			0	-2 300	2 300		
- Prisjustering		300		300	40	260		
* 9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl.	24 200		24 200		500	13 200	10 500
- Prisjustering		1 010		1 010		20	550	440
* 9739 Tiltak overvann Sjøstad	avsl.	3 800		3 800		500	3 300	
- Prisjustering		160		160		20	140	
* 9734 Klimaendringer/brukerinteresser/vannkval	avsl.	30 500	6 300	24 200	3 300	3 300	3 300	14 300
- Prisjustering		1 020		1 020	140	140	140	600
* 9735 Linnes renseanlegg, oppgradering	avsl.	16 500	10 500	6 000	500	5 500		
- Prisjustering		250		250	20	230		
* 9737 Sjøstad renseanlegg, oppgradering	avsl.	6 600		6 600	6 600			
- Prisjustering		280		280	280			
Miljøutvalget forts neste side								

Miljøutvalget forts							
Trafikksikkerhet							
9254 Trafikksikringstiltak	løp.			1 200	400	400	400
<i>9255 Trafikksikringstiltak, oppjustering</i>	<i>løp.</i>			<i>4 800</i>	<i>1 100</i>	<i>1 100</i>	<i>1 100</i>
Veg							
9509 Refusjon fra St. vv for Nordal	avsl.	0	8 100	-8 100		-8 100	
9253 Fast dekke løpende investering	løp.			5 500	1 500	1 000	1 500
- <i>Prisjustering</i>				220	60	40	60
9290 Veg og gatelys	løp.			2 000	500	500	500
- <i>Prisjustering</i>				80	20	20	20
9504 Sanering Reistadlia	avsl.	2 200		2 200	1 100	1 100	
- <i>Periodeforskyvning</i>	<i>avsl.</i>	<i>0</i>			<i>-1 100</i>	<i>1 100</i>	
- <i>Prisjustering</i>		100		100		100	
9508 Sanering Nøste Oppgradering vei	avsl.	1 650		1 650			1 650
<i>9508 Sanering Nøste, periodeforskyvning</i>	<i>avsl.</i>	<i>0</i>		<i>0</i>			<i>-1 650</i>
- <i>Prisjustering</i>	<i>avsl.</i>	<i>70</i>		<i>70</i>			<i>70</i>
9305 Veilysoppgradering	avsl.	17 000	4 000	13 000	4 000	4 000	5 000
- <i>Veilysoppgradering, periodeforskyvning</i>	<i>avsl.</i>			<i>0</i>	<i>-4 000</i>		<i>4 000</i>
- <i>Prisjustering</i>				550	0	170	210
9309 Utbedrig S.Eggevei og Baneveien	avsl.	7 900	3 100	4 800	1 200	1 200	1 200
- <i>Prisjustering</i>				200	50	50	50
9273 Mindre anlegg vei	løp.			4 000	1 000	1 000	1 000
- <i>Prisjustering</i>				160	40	40	40
<i>9233 Eikseterveien, ferdigstillelse av parkeringsplasser</i>	<i>avsl.</i>	<i>500</i>		<i>500</i>	<i>500</i>		
<i>xxxx Jensvollveien, senking av veibane under E-18</i>	<i>avsl.</i>	<i>3 000</i>		<i>3 000</i>	<i>2 000</i>	<i>1 000</i>	
<i>xxxx Gml.Jensvollvei/atkomst Stoppen skole</i>	<i>avsl.</i>	<i>820</i>		<i>820</i>	<i>820</i>		
<i>xxxx Oppryddingsprosjekt i forhold til grenser / eier</i>	<i>avsl.</i>	<i>1 200</i>		<i>1 200</i>		<i>600</i>	<i>600</i>
<i>xxxx Transport planleggingsmidler</i>		<i>300</i>		<i>300</i>	<i>300</i>		
Felles maskinpark				0			
9530 Maskiner og kjøretøy (just KS vedtak)	løp.			1 600	400	400	400
- <i>Maskiner og kjøretøy oppjustering</i>	<i>løp.</i>			<i>10 400</i>	<i>2 600</i>	<i>2 600</i>	<i>2 600</i>
Sum miljøutvalget				254 880	53 850	73 550	57 500
Planutvalget							
Kart og oppmåling							
9520 Kartverk	løp.			1 500	375	375	375
9522 Utstyr planseksjon	løp.			400	100	100	100
Sum planutvalget				1 900	475	475	475
Formannskapet							
IKT-tjenester							
8200 IKT handlingsplanen	løp.			16 000	4 000	4 000	4 000
- <i>Prisjustering</i>				560	140	140	140
Bygg felles							
9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.			36 550	8 400	8 150	10 000
<i>9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan</i>	<i>løp.</i>			<i>10 000</i>			<i>5 000</i>
- <i>Prisjustering</i>				1 530	350	340	420
9238 Enøk-tiltak iht utredninger (ikke videreført i påvente av n	avsl.	10 700	6 500	4 200	1 400	1 400	1 400
- <i>Prisjustering</i>	<i>avsl.</i>	<i>180</i>		<i>180</i>	<i>60</i>	<i>60</i>	<i>60</i>
9239 Miljøtiltak, omlegging fra fyringsolje til varmepumpe / bid	avsl.	3 200	200	3 000	2 000	0	1 000
<i>9239 Miljøtiltak, omlegging fra fyringsolje til varmepumpe / bid</i>	<i>avsl.</i>	<i>0</i>		<i>0</i>	<i>-1 500</i>	<i>2 500</i>	<i>-1 000</i>
- <i>Prisjustering</i>	<i>avsl.</i>	<i>130</i>		<i>130</i>	<i>20</i>	<i>110</i>	
9228 Videre utbygging av SD-anlegg	avsl.	8 300	3 500	4 800	1 600	1 600	1 600
<i>9228 Videre utbygging av SD-anlegg, avrente kost/mytte analys</i>	<i>avsl.</i>	<i>0</i>		<i>-1 600</i>			<i>-1 600</i>
- <i>Prisjustering</i>	<i>avsl.</i>	<i>140</i>		<i>140</i>	<i>70</i>	<i>70</i>	
Administrasjonslokaler							
<i>xxxx Rådhuset - Oppgradering undertavler</i>	<i>avsl.</i>	<i>2 000</i>		<i>2 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Annet							
<i>xxxx Boligpolitiske virkemidler</i>				<i>20 000</i>	<i>5 000</i>	<i>5 000</i>	<i>5 000</i>
<i>xxxx Egenkapital KLP</i>	<i>løp.</i>			<i>6 800</i>	<i>1 700</i>	<i>1 700</i>	<i>1 700</i>
Sum formannskapet				104 290	23 240	25 070	27 720
Totalt alle utvalg				955 250	200 575	469 975	190 405
Mva inntekt (regelendring fra 2014)	-	-		-146 413		-100 920	-36 312
KS Salg virksomheter (KS vedtak)				-25 000	0	-5 000	-10 000
Bruk av lån	-	-		-688 323	-150 061	-349 055	-129 093
Overføring fra drift	-	-		-95 514	-50 514	-15 000	-15 000
Totalt alle utvalg				0	0	0	0

Vedlegg 4 – Aktuelle Investeringsprosjekter som ikke er finansiert i rådmannens forslag:

Ny kulturscene ved ny Hegg skole eller gamle Hegg skole.

Kommunestyret vedtok i november 2011 at rådmannen skulle utrede samordningsmuligheter for kulturscene, mellom ny Hegg skole og Hegg gamle skole. Denne utredningen er fullført, og innarbeides i sak for politisk behandling etter at handlingsprogrammet har gått i trykken. I saken vil plasseringen av en slik kultursal avklares. Alternativene er å bygge integrert i nye Hegg skole eller som tilbygg ved Hegg gamle skole. Investeringskostnadene er avhengig av lokalisering. Vedtatt bevilgning for bygging av ny Hegg skole ser foreløpig ut til å være tilstrekkelig også til å omfatte merkostnaden for arealutvidelse til integrering av kulturscene. Skulle plasseringen av kultursalen vedtas å bli ved Hegg gamle skole vil kostnaden for utbygging og oppgradering beløpe seg til ca. 20,0 mill kr. Da er mindrekostnaden ved nye Hegg skole fratrukket. Gamle Hegg skole trenger oppgradering uansett om det vedtas tilbygd kulturscene eller ikke. Tilstandsanalysen anslo i 2009 det bygningsmessige oppgraderingsbehovet til å utgjøre kr 11,0 mill.

Utvikling/Nybygg Eiksetra

I forbindelse med reguleringsplanarbeidet for Eiksetraområdet, og etter tett dialog med DOT, har det fremkommet et behov for både bygging av liten frittliggende bestyrerbolig, flere overnattingsplasser og utvikling av de utendørs aktivitetsområdene for friluftsliv. Det bør evt. gjøres en utredning som avklarer grad av fremtidig satsing og arbeids- og kostnadsdeling mellom kommunen og leietaker. Man kan muligens påregne noe eksterne tilskudd, men foreløpig er det antydning en kostnadsramme på kr 5 mill.

Eikseterveien – Trafikksikkerhetstiltak mellom Vestsidveien og Sønderhellene.

Strekningen ble prioritert av Miljøutvalget i 2012 som det viktigste trafikksikkerhetstiltaket i kommunen. I 2012 ble hele den løpende bevilgningen til trafikksikkerhetstiltak benyttet til strakstiltak på strekningen. Det er tidligere regulert inn fortau langs strekningen, men det er ikke gjort nødvendige grunnverv. Det foreligger også innsigelse på løsningen, og dermed må det gjennomføres ny reguleringsplan. Tiltaket kan deles inn i to etapper:

Etappe 1, strekningen Vestsidveien-Sognaveien (600 m, inkl. bro 1 over Sogna), 2,8 mill kr. inkl. gatelys.

Etappe 2, strekningen Sognaveien-Sønderhellene (300m, inkl. bro 2 over Sogna), 1,8 mill kr. inkl. gatelys.

Det utredes også å oppgradere gamle Eikseterveien fram til Saggata for gående og syklende.

Oppgradering av Gamle Heggbro til møtesenter

Det er behov for en generell oppgradering av hele bygningen både teknisk og bygningsmessig for å etablere et funksjonelt møte- og konferanselokale. Dette må også ses i sammenheng med bedre utnyttelse av arealene i rådhuset og Fosskvartalet. Omfanget er ikke utredet slik at kostnadsestimater ikke foreligger på dette tidspunkt.

Ervervelse og utvikling av tilleggsarealer ved Lier Sykehus

Områdereguleringsplan legger opp til et utvidet område regulert for offentlig virksomhet i forbindelse med etablering av nytt sykehjem. Det må forventes å avsette midler til kjøp av tilleggsarealer fra Helse Sørøst på bakgrunn av dette. Aktuelt område er på ca. 15 mål, og foreløpige kostnadsantagelser er i størrelsesorden 20 mill kr. inkl. rivning av gammel bebyggelse.

Utvidelse av Lierbyen seniorsenter

Lierbyen pensjonistforening har signalisert behov for utvidelse av eksisterende lokaler i Meierigården for å ha egnede lokaler til den virksomhet som det er ønske om å drive i lokalene.

Det har vært kontakt med eier av bygget som er positiv til at de eksisterende lokalene kan knyttes sammen med et tilleggsareal som ligger i samme plan og i umiddelbar nærhet. Disse utgjør ca. 90 m² og ligger vegg i vegg med dagens lokaler. Antatt kostnad for standardheving til akseptabelt nivå kr 150'. Det vil likevel etter en oppgradering være tilgjengelighetsproblemer på grunn av store høydeforskjeller på eksisterende golv. Ved ytterligere behov vil lokalene som tidligere huset Lierposten være tilgjengelige fra 2015. Disse utgjør et areal på 80 m². Det vil også her måtte påregnes en kostnad på ca. 150' i standardheving. Økning i husleie og driftskostnader er beregnet til ca. kr 1500.- per m², dvs. en merkostnad på hhv Kr. 135' og 120' for de to tilleggsarealene.

Vedlegg 5 – Handlingsrommet

Det er krevende ut fra dokumentet å se hvilket reelt handlingsrom man har for omprioriteringer. Dette ønsker rådmannen å synliggjøre for å gi politikerne valgmulighet ved å synliggjøre elementer man kan justere.

Reduksjon av rammene på tjenesteområdene

Dersom man velger å kutte i rammene til tjenesteområdene vil dette kunne brukes innenfor andre tjenesteområder eller til finanskostnader. Det er allerede foretatt reduksjoner i rammene for perioden 2011-2013 med 60 mill. kr Det er fortsatt ikke funnet tiltak på hele beløpet, og risikoen ved ytterligere kutt vil være at det ikke lar seg gjennomføre innen gitt tid. Det kan også være en konsekvens knyttet til omfanget i tjenestene og kvaliteten. I hvert tjenestekapittel er det en oversikt over nettoramme på hvert tjenesteområde.

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Nettorammer på tjenesteområdene	1 015 739	1 016 697	1 014 297	1 013 137
1% ytterligere reduksjon utgør	10 157	10 167	10 143	10 131
Netto driftsresultat	1 025 896	1 026 864	1 024 440	1 023 268

Avdragsprofilen

Ved å justere avdrag på lånene til minimum kan det frigjøres midler til bruk i driften. Det være seg innenfor tjenesteområdene eller til finanskostnader. Konsekvensen er at økonomien i kommunen på sikt vil bli mer presset ved at fremtidige avdrag og renter øker.

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Avdrag ordinær nedbetaling	67 191	78 841	88 404	92 188
Minimumsavdrag	41 736	48 279	57 114	58 546
Differanse	25 455	30 561	31 290	33 641

De budsjetterte avdragene følger ordinær nedbetalingsplan. Minimumsavdraget er hva kommunen minimum må betale etter kommuneloven.

Reduksjon netto driftsresultat

Det er mål om et netto driftsresultat over tid på minst 1,5 % dersom vi ser bort fra merverdiavgiftsinntektene på investeringene.

Netto driftsresultat (ekskl. refusjon fra merverdiavgift fra investering) i perioden:

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Overføring til investeringer	11 185	15 000	15 000	15 000
Avsetninger til disposisjonsfond	8 436	10 000	10 000	10 000
Fond VA området	-757	-817	0	1 467
Netto driftsresultat	18 864	24 183	25 000	26 467
Nett driftsresultat i % av inntekter*	1,4 %	1,7 %	1,8 %	1,9 %

* År 2013er justert for mva fra investering

Å fjerne handlingsrommet er å redusere netto driftsresultat til 0. Konsekvensen er at vi ikke får sette av midler til disposisjonsfondet og vi må lånefinansiere investeringene.

Reduserte overføringer til investeringer

Konsekvensen av å bruke egenkapitalen vi skulle brukt på investeringer til drift er ytterligere låneopptak som medfører høyere renter og avdrag. Økte renter og avdrag vil presse økonomien ytterligere i årene fremover.

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Mva fra investering som kan brukes i drift	7 866			
Overføring til investeringer utover mva	11 185	15 000	15 000	15 000
Sum	19 051	15 000	15 000	15 000

I 2013 er det krav om at 80 % av refusjon for merverdiavgiften fra investeringene skal overføres til investering. Fra 2014 føres refusjon for merverdiavgiften fra investeringene i investeringsregnskapet og inntekten bortfaller helt i driftsregnskapet.

Redusert avsetning til disposisjonsfondet

Konsekvensene av ikke å sette av midler til disposisjonsfondet er mindre handlingsrom når uforutsette ting skjer i kommuneøkonomien. Det kan eksempelvis være høyere rente i perioden enn vi har budsjettert. Anbefalt størrelse på disposisjonsfondet er 3 % av inntektene.

Ved utgangen av 2012 vil Lier ha et disposisjonsfond på rundt 19 mill kr. En stor del av fondet er koblet til konkrete formål, bla utgjør avsetninger for å ivareta forpliktelsens ved over- og underskuddsordningen på 13 mill kr. Av fondet er det 5 mill kr. som ikke er knyttet til konkrete formål.

Tall i hele tusen	2012	2013	2014	2015	2016
Avsetning til disposisjonsfond		8 436	10 000	10 000	10 000
Disposisjonsfond totalt	19 397	27 833	37 833	47 833	57 833
I % av inntekter	1,5 %	2,0 %	2,7 %	3,4 %	4,2 %
Disposisjonsfond uten bindinger	5 338	13 774	23 774	33 774	43 774
I % av inntekter	0,4 %	1,0 %	1,7 %	2,4 %	3,1 %

Konsekvens ved 1 % høyere rente enn estimert

Tall i hele tusen	2013	2014	2015	2016
Dagens rente	52 533	63 151	68 091	66 786
En % høyere rente hvert år	59 246	71 683	77 126	75 187
Differanse	6 713	8 532	9 034	8 402

Vedlegg 6 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger

Type	Betalingssatser 2012	Betalingssatser 2013
1. Heldagsbarnehage	Satser pr måned	Satser pr måned
Inntektskategori:		
0 – 205305*	kr 699,-	kr 699,-
205306 – 328488*	kr 1 165,-	kr 1 165,-
328488– og over*	kr 2 330,-	kr 2 330,-
Kostpenger**	kr 230,-	kr 240,-
Gebyr deltids plass	kr 100,-	kr 100,-
Dagplass**	kr 180,-	kr 180,-
*Iht. fastsatte kriterier		
**Justeringen trer i kraft fra 01.02 aktuelt år pga. forskuddsbetaling		
Betaling 11 måneder pr. år.		
2. Skolefritidsordning for elever fra 1. - 10. trinn	Priser pr. mnd	Priser pr. mnd
Kost - full plass	kr 180,-	kr 185,-
1 dag	kr 550,-	kr 570,-
2 dager	kr 1 105,-	kr 1 140,-
3 dager	kr 1 655,-	kr 1 710,-
4 dager	kr 2 210,-	kr 2 280,-
5 dager	kr 2 375,-	kr 2 455,-
Før skoletid	kr 615,-	kr 635,-
Etter skoletid	kr 2 085,-	kr 2 155,-
Dagsats	kr 175,-	kr 180,-
3. Kulturskolen	Pr halvår	Pr halvår
Individuell undervisning 100 %	kr 1 445,-	kr 1 493,-
Skolekorps 100 %	kr 1 445,-	kr 1 493,-
Gruppeundervisning i tegning/maling og forming i leire	kr 1 445,-	kr 1 493,-
Dans barn - 45 min/uke	kr 930,-	kr 961,-
Dans ungdom - 60 min/uke	kr 1 185,-	kr 1 224,-
Kurs og prosjekter (ny)	Pr. kurs 360-1550	Pr. kurs 360-1550
4. Hjemmehjelp for eldre og uføre	Makspris pr. mnd.	Makspris pr. mnd.
Under 1G	kr 0,-	kr 0,-
1G – 2G	kr 170,-	kr 175,-
2G - 3G	kr 850,-	kr 878,-
3G - 4G	kr 1 275,-	kr 1 317,-
4G - 5G	kr 1 984,-	kr 2 049,-
5G - 6G	kr 2 551,-	kr 2 635,-
6G - 7G	kr 3 117,-	kr 3 220,-
7G - 8G	kr 3 401,-	kr 3 513,-
8G -	kr 3 969,-	kr 4 100,-
Timespris beregnes til selvkost (Forskrift til Lov om sosiale tjenester). Selvkost er gjennomsnittlig timelønn inkl. sosiale utg. + administrasjonsutgifter (10 % av lønnskost). Selvkost er beregnet til 300 kr. timen	Timesats: kr 276,-	Timesats: kr 296,-
Injeksjoner	kr 93,-	kr 96,-

Type	Betalingssetter 2012	Betalingssetter 2013
5. Trygghetsalarmer, månedsleie	Pris leie pr. mnd:	Pris leie pr. mnd:
Under 1 G	kr 0,-	kr 0,-
1-2 G	kr 100,-	kr 103,-
2-3 G	kr 295,-	kr 305,-
Over 3 G	kr 320,-	kr 331,-
6. Kjøkkendrift		
Middagsmat til eldre og uføre		
Pr. porsjon middag	kr 54,-	kr 56,-
Pr. porsjon dessert	kr 12,-	kr 13,-
Full kost boliger Nøstehagen, serviceboliger Liertun	kr 3 058,-	kr 3 159,-
Kantinene	Egne lister øker med 2,8 %	Egne lister øker med 3,3%
7. Korttidsopp. unntatt avlastning		
Forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v., per døgn Prisene endrer seg iht. endringer i forskriften	kr 129,- pr. døgn	kr 137,-
Ved korttidsopphold mer enn 60 døgn i løpet av et kalenderår gjelder satsene for langtidsopphold. Pr. dag/nattopphold	kr 68,- pr. dag/nattopph	kr 72,-
Lier kommune følger statens maksimale satser, og endrer satsene i henhold til gjeldende regelverket.		
8. Kjøring til/fra Lier arbeidssenter		
Egenandel taxi kjøring etter kontrakt	kr 49,-	kr 50,-
9. Institusjon – langtidsopphold		
Følger nå rammen i Sosialdepartementets forskrifter jfr. rundskriv I- 47/98		
Fribeløp	kr 6 600,-	kr 6 800,-
For inntekt G - 6.800	75 %	75 %
For overskytende inntekt	85 %	85 %
Lier kommune tar statens maksimale satser, og følger endringer i regelverket.		
10. Vaksinasjon for reise til utlandet		
Vaksine voksne (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 243,-	kr 251,-
Vaksine barn (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 122,-	kr 126,-
Oppfølging	kr 122,-	kr 126,-
Malariaresept pr. familie	kr 243,-	kr 251,-
Ny helsebok/helsekort	kr 122,-	kr 126,-
11. Norskkurs - Voksenopplæring		
Undervisningsmateriell per person		kr 500,-
Lærerutgifter per time for en hel gruppe		kr 800,-

Type	Betalingssetter 2012	Betalingssetter 2013
12. Kunnskapsprøve for å åpne spisested		
Fastsatt i "Forskrift om etableringsprøve for styrer av Etableringsprøve for serveringsvirksomhet	kr 400,-	kr 400,-
13. Gebyr for salg og skjenking av alkoholholdige drikker		
Følger "Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv." og justeres ved endringer i forskriften * <i>Satser fra forskrift av 05.12.2012 gjelder fra 01.01.2013</i> Bevillingsgebyret fastsettes på grunnlag av forventet omsatt mengde alkoholholdig drikk:		
Salg av øl *	kr 0,17 pr. vareliter og minimum 1300,-	kr 0,18 pr. vareliter og minimum 1370,-
Skjenking *	Gruppe 1: 0,34,- kr pr. liter Gruppe 2: 0,94,- kr pr. liter Gruppe 3: 3,07,- kr pr. liter Minimum 3800,-	Gruppe 1: 0,36,- kr pr. liter Gruppe 2: 1,00,- kr pr. liter Gruppe 3: 3,28,- kr pr. liter Minimum 4050,-
* Kapittel 6 i forskriften fastsettes for ett kalenderår om gangen, og forventes fastsatt for 2013 iløpet av desember 2012.		
Ambulerende skjenkebevilling * Kunnskapsprøve i alkoholloven	kr 250,- pr. gang kr 300,- pr. gang	kr 280,- pr. gang kr 300,- pr. gang
14. Fellesutgifter i boliger på Liertun og Nøstehagen		
Egenbetaling for fellesutgifter pr. mnd Egenbetaling for dekning av telefon pr. mnd	kr 413,- kr 174,-	kr 427,- kr 180,-
15. Landbruksplaner		
Utarbeidelse av plan for tekniske tiltak og miljøtiltak i landbruket kr. pr time, eks.mva.	kr 549,-	kr 567,-
Utarbeidelse av gjødselplan kr. pr plan, eks.mva. + skifte, eks.mva.	kr 748,- kr 30,-	kr 773,- kr 31,-
16. Konesjonsgebyr		
Gebyr for behandling av: konesjonsaker	3 promille av den første millionen gebyrpliktig kjøpe- eller leiesum og 2 promille av det overskytende beløp. Min. kr. 750,- maks. kr.	kr 5 000,-
Delingssaker etter Jordloven	kr 750,-	kr 2 000,-
Gebyrene er fastsatt i forskrift (Landbruks- og matdepartementet)		

Type	Betalingssetter 2012	Betalingssetter 2013
17. Byggesak, planer, oppmåling m.v.		
<i>Gebyrregulativ og prisliste for planseksjonen behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet. Her er en oversikt over de mest vanlige gebyrene/prisene:</i>		
Timespris for gebyr som beregnes etter medgått tid	kr 920,00	kr 950,00
Reguleringsplaner		
Reguleringsplaner i strid med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 56 800,00	kr 58 670,00
Areargebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 5,20	kr 5,35,-
Areargebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 3,65	kr 3,75,-
Reguleringsplaner i tråd med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 56 800,00	kr 58 670,00
Areargebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 4,15	kr 4,30,-
Areargebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 2,40	kr 2,50,-
Søknadsaker uten ansvarsrett		
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på under 2,5 timer	kr 2 600,00	kr 1 900,00
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på over 2,5 timer	kr 4 000,00	kr 4 130,00
Dispensasjon (§19-2)		
- dispensasjon som behandles administrativt	kr 2 200,00	kr 2 270,00
- dispensasjon som behandles politisk	kr 9 000,00	kr 9 300,00
Boligbygging (NS 3457)		
Tiltaksklasse 1	kr 21 700,00	kr 22 420,00
Tiltaksklasse 2	kr 27 200,00	kr 28 100,00
Tiltaksklasse 3	kr 43 400,00	kr 44 830,00
Opprettelse av grunneiendom mv (delingssøknad)		
Søknad i regulert område	kr 7 300,00	kr 7 540,00
Søknad i uregulert område	kr 9 000,00	kr 9 300,00
Oppretting av grunneiendom og festegrunn (matrikelloven)		
Fra 0 m2 til 500 m2	kr 12 800,00	kr 13 220,00
Fra 501 m2 til 2000 m2	kr 17 000,00	kr 17 560,00
Arealer over 2 000 m2 betales i tillegg gebyr pr. påbegynt 1 000 m2	kr 1 600,00	kr 1 650,00
Utslipp avløpsvann		
Behandling av søknader etter forurensningsloven kap 12 og 13		
Utslipp mindre enn 50 pe (kap 12)	kr 6 518,-	kr 6 733,-
Utslipp større enn 50 pe (kap 13)	Medgått tid og utgifter til sakkyndig bistand	Medgått tid og utgifter til sakkyndig bistand
Kart		
Situasjonskart m/matrikelbrev, reguleringsplan og naboliste	kr 1 200 eks mva	kr 1 550 eks mva
Plassering og andre oppmålingstjenester		
Oppmålingstjenester betales pr. time (eks. mva)	kr 920 eks mva	kr 950 eks mva
Minimumsgebyr		
Plassering og beliggenhetskontroll av søknadspliktige tiltak hvor kommunen har ansvarsrett (pr. besøk)	kr 4 600 eks mva	kr 4 750 eks mva
Plassering og beliggenhetskontroll av søknadspliktige tiltak hvor kommunen ikke har ansvarsrett (pr. besøk)	kr 3 400 eks mva	kr 3 510 eks mva
For andre gebyrer se eget gebyr- og prisregulativ. Behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet		

Type	Betalingssetser 2012	Betalingssetser 2013
18. Lier bibliotek		
For bøker og utlånsmateriell		
a. Voksne og barn fra fylte 15 år, pr. purring	kr 30,-	kr 30,-
b. Barn under 15 år, pr. purring	kr 15,-	kr 15,-
Det kreves erstatning for bøker og annet materiell som etter 2 puringer ikke er tilbakelevert		
19. Husleier, utleie m.v.		
a. Satser for husleie i kommunens boliger, satser for utleie av kommunens lokaler og anlegg.	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks
b. Billettpriser i Lierhallen		
Enkeltillett voksen	kr 70,-	kr 70,-
Enkeltillett barn	kr 40,-	kr 40,-
Enkeltillett pensjonist/funksjonshemmet med ledsagerbevis	kr 40,-	kr 40,-
Klippekort voksen 12 klipp	kr 700,-	kr 700,-
Klippekort barn/pensjonist/funksjonshemmet 12 klipp	kr 400,-	kr 400,-
c. Baneleie ved Lier stadion, Tranby idrettspark og Sylling		
Vi benytter følgende leiepriser for bruk av kommunale anlegg:		
· Aldersbestemte lag på liten bane	kr 50,- pr. kamp	kr 50,- pr. kamp
· Aldersbestemte lag på stor bane	kr 100,- pr. kamp	kr 100,- pr. kamp
· Senior bedriftslag uten garderobe	kr 300,- pr. kamp	kr 300,- pr. kamp
· Senior bedriftslag med garderobe	kr 400,- pr. kamp	kr 400,- pr. kamp
· Pr garderobe Lier Stadion	kr 150,- pr. gang	kr 150,- pr. gang
· St. Hallvard videregående skoles bruk av gress	kr 500,- pr. time	kr 500,- pr. time
· St. Hallvard videregående skoles bruk av kunstgressbane m/undervarme	kr 1 000,- pr. time	kr 1 000,- pr. time
· St.Hallvard videregående skoles bruk av kunstgressbane m/undervarme	kr 500,- pr time for halv bane	kr 500,- pr time for halv bane
· Andre brukere på naturgress/kunstgress	kr 500,- pr. time	kr 500,- pr. time
· Andre brukere kunstgress med undervarme	kr 1 000,- pr. time	kr 1 000,- pr. time
· Kretslag kamper/trening inkl. garderober	kr 500,- pr. time	kr 500,- pr. time
· Cup/turnering med garderober	kr 2 000,- pr. dag	kr 3 000,- pr. dag
· Cup/turnering uten garderober	kr 1 000,- pr. dag	kr 1 500,- pr. dag
Arr. teknisk vogn	kr 500,- pr. gang	kr 500,- pr. gang
· Garderobebygget Lier stadion - sal m/kjøkken	kr 600,- pr. gang	kr 600,- pr. gang
· Garderobebygget Lier stadion - møterom	kr 300,- pr. gang	kr 300,- pr. gang
· Garderobebygget kioskleie	kr 6 000,- pr. år	kr 6 000,- pr. år

Type	Betalingssetter 2012	Betalingssetter 2013
d. Utleiepriser for flerbrukslokaler/haller		
Voksne organisasjonsleietakere:		
Fast leie Lierhallen gymsal helgedager		kr 300,-
Stor idrettshall, pr. skoleår		
For lokale organisasjoner		kr 8 000,- pr. time i et år
Utenbys lag/kommersielle		kr 13 000,- pr. time i et år
For lokale organisasjoner		kr 6 000,- pr. time i et år
Utenbys lag/kommersielle		kr 10 000,- pr. time i et år
Gymsal/kantine/aula, pr. skoleår		
For lokale organisasjoner		kr 4 400,- pr. time i et år
Utenbys lag/kommersielle		kr 7 000,- pr. time i et år
Helgeleie og enkeltarrangementer:		
Stor idrettshall med garderobes og aula/kantine - pr helgedag, lørdag eller søndag		
For lokale organisasjoner		kr 2 300,- pr.dag
Utenbys lag/kommersielle		kr 3 500,- pr.dag
Stor idrettshall med garderobes og aula/kantine - både lørdag og søndag		
For lokale organisasjoner, inkl.ev.rigg fredag		kr 3 500,- lørdag-søndag
Utenbys lag/kommersielle, inkl.ev.rigg fredag		kr 5 500,- lørdag-søndag
Liten idrettshall med garderobes - en helgedag		
For lokale organisasjoner		kr 1 700,- pr.dag
Utenbys lag/kommersielle		kr 2 500,- pr.dag
Liten idrettshall med garderobes - både lørdag og søndag		
For lokale organisasjoner, inkl.ev.rigg fredag		kr 2 400,- lørdag-søndag
Utenbys lag/kommersielle, inkl.ev.rigg fredag		kr 4 000,- lørdag-søndag
Gymsal, garderobeanlegg, pr helgedag, lørdag eller søndag		
For lokale organisasjoner		kr 1 200,- pr dag
Utenbys lag/kommersielle		kr 2 000,- pr dag
Gymsal, garderobeanlegg, både lørdag og søndag		
For lokale organisasjoner, inkl.ev.rigg fredag		kr 1 800,- lørdag-søndag
Utenbys lag/kommersielle, inkl.ev.rigg fredag		kr 3 000,- lørdag-søndag
Kantine/aula/auditorium, pr helgedag, lørdag eller søndag		
For lokale organisasjoner		kr 1 200,- pr dag
Utenbys lag/kommersielle		kr 2 000,- pr dag
Kantine/aula/auditorium, både lørdag og søndag		
For lokale organisasjoner, inkl.ev.rigg fredag		kr 1 800,- lørdag-søndag
Utenbys lag/kommersielle, inkl.ev.rigg fredag		kr 3 000,- lørdag-søndag
Arrangementer / kamper ukedager (man - fre)	Normalt gratis for lokale foreninger	Normalt gratis for lokale foreninger
Kommersielle leietakere betaler kr 5.000 mer pr. fastleietime enn organisasjoner, og kr 1.000 mer pr. enkeltarrangement		
Lierhallen svømmehall - lokale handicaporg.	kr 450,- pr. time	kr 450,- pr. time
Lierhallen svømmehall - andre lokale org. tilbud til voksne og kurs/arr. i helgene	kr 450,- pr. time	kr 450,- pr. time
Lierhallen svømmehall - andre leietakere	kr 800,- pr. time	kr 800,- pr. time

Type	Betalingssetter 2012	Betalingssetter 2013
20. Inkassovarsler og gebyrer		
Gebyrer med hjemmel i lov og forskrift etter forsinkelsesrenteloven §3, oppdateres omkring nyttår.		
Rettsgebyr	kr 860,-	kr 860,-
Purregebyr	kr 61,-	kr 61,-
Betalingsoppfordring	kr 183,-	kr 183,-
Saksbehandlingsgebyr ved forlikrådsbehandling	kr 860,-	kr 860,-
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om utleggk	kr 860,-	kr 860,-
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om tvangssalg	kr 860,-	kr 860,-
For alle fakturakrav påløper forsinkelsesrenter med 8,5% p.a. fra forfall til betaling skjer.	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket
21. Gebyrer for gravplass		
Feste av gravsted for 5 år	kr 1 250,-	kr 1 275,-
Pr. år	kr 250,-	kr 255,-

Type	Betalingssatser 2012		Betalingssatser 2013	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
22. Vannforsyning				
Årsavgift:				
Fastledd	kr 360,-	kr 450,-	kr 380,-	kr 475,-
Mengdeavhengig del pr. m ³	kr 11,35	kr 14,19	kr 11,84	kr 14,80
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 6 362,-	kr 7 953,-	kr 6 572,-	kr 8 215,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Purregebyr avlesningskort	kr 60,-		kr 2,-	
Avlesningsgebyr	kr 435,-		kr 16,-	
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 24 timer	kr 280,-	kr 350	kr 9,-	kr 12,-
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 8 timer, 3 g./år eller flere	kr 280,-	kr 350	kr 9,-	kr 12,-
Gebyrreduksjon – varslede kokepåbud	kr 280,-	kr 350	kr 9,-	kr 12,-
1. gangs test av vannmåler				
2. gangs test av vannmåler etter krav fra abonnent og resultat innenfor feilmargin	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
Stenging/gjenåpning	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
23. Avløp				
Årsavgift:				
Fastledd	kr 360,-	kr 450,-	kr 380,-	kr 475,-
Mengdeavhengig del pr. m ³	kr 20,30	kr 25,38	kr 20,67	kr 25,84
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 6 362,-	kr 7 953,-	kr 6 572,-	kr 8 215,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Tømming av slamavskiller, septiktanker, tette tanker, mv for sanitære avløpsvann:				
Tømming av septiktanker mv.				
Årlig tilsyn av avløpsanlegg	750 ikke mva pliktig		kr 750,- ikke mva pliktig	
Tilsynskontorets personell, arbeid etter medgått tid jf. Gebyrregulativets punkt 1.2	869 ikke mva pliktig		kr 920,- ikke mva pliktig	
Beløpsgrense for overføring av utestående beløp jf gebyrregulativets punkt 1.8			kr 500,- pliktig	
Tankvolum mindre enn 3 m ³			kr 1 368,-	kr 1 710,-
Tankvolum fra og med 3 m ³ til og med 6 m ³			kr 2 218,-	kr 2 773,-
Tankvolum fra og med 6 m ³ til og med 12 m ³			kr 3 476,-	kr 4 345,-
Gråvannsrenseanlegg, uansett størrelse			kr 1 368,-	kr 1 710,-
Ekstraarbeid ved tømming, pris per time			kr 1 072,-	kr 1 340,-
Utedo/tørtoalett, pris per tømming			kr 2 552,-	kr 3 190,-
Oppmøte uten å få tømt, pris per gang			kr 952,-	kr 1 190,-

Type	Betalingssatser 2012		Betalingssatser 2013	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
24. Feiing (*Betalingsbetingelser se pkt 24)				
Vanlig pipeløp (pr. gang)	kr 436	kr 545	kr 436,-	kr 545,-
Redusert pris for feiing av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr. stk)	kr 220	kr 275	kr 220,-	kr 275,-
Tillegg for eier av boligenheten som ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget ikke har vært tilgjengelig ved første fremmøte	kr 280	kr 350	kr 280,-	kr 350,-
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenheten ved 2. gangs fremmøte av feier ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget fortsatt ikke er tilgjengelig	kr 436	kr 545	kr 436,-	kr 545,-
Skorsteinsløp tilknyttet større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 760	kr 950	kr 760,-	kr 950,-
Skorsteinsløp i fabrikkkorstein (pr. løpemeter)	kr 94	kr 117	kr 94,-	kr 118,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter)	kr 86	kr 108	kr 86,-	kr 108,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter, i tillegg pr. løpemeter)	kr 58	kr 73	kr 58,-	kr 73,-
Røykrør/røykkanal fra større fyringsanlegg (pr. løpemeter)	kr 128	kr 160	kr 128,-	kr 160,-
Røykrør/røykkanal tilknyttet fabrikkkorstein	kr 211	kr 264	kr 211,-	kr 264,-
Fjerning av beksot – fresing av skorsteinsløp (pr. time)	kr 480	kr 600	kr 480,-	kr 600,-
25. Tilsyn med fyringsanlegg	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Vanlig fyringsanlegg (pr. stk)	kr 1 120	kr 1 400	kr 1 120,-	kr 1 400,-
Redusert pris for tilsyn av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr. stk)	kr 566	kr 708	kr 566,-	kr 708,-
Tillegg for eier av boligenhet som ikke gir melding om at tilsyn ikke passer ved første fremmøte (uavhengig av fyringsanlegg)	kr 380	kr 475	kr 380,-	kr 475,-
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenhet ved 2. gangs fremmøte også møter ”stengt dør”, faktureres det fullt ut	kr 1 120	kr 1 400	kr 1 120,-	kr 1 400,-
Større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 2 400	kr 3 000	kr 2 400,-	kr 3 000,-
Fabrikkfyringsanlegg (pr. stk)	kr 3 786	kr 4 733	kr 3 786,-	kr 4 733,-
Betalingsbetingelser				
Hvis eier/bruker av fyringsanlegg som er varslet om feiing/tilsyn ikke er tilstede, eller det er tekniske eller andre forhold som feieren ikke kan lastes for som gjør at feiing/tilsyn ikke kan utføres, må eier betale for det utførte arbeidet som er reisetid, rapport og administrative tillegg.				
Hvis eier/bruker ønsker å flytte varslet tidspunkt (dag) for feiing/tilsyn, kan dette avtales med feierseksjonen som kan kontaktes enten ved personlig fremmøte, telefon, telefax eller e-post. Beboere som har vært på ferie, sykehusopphold og lignende kan avtale ny tid da de kommer tilbake til boligenheten.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn utenom feierens rute, betales det vanlige satser.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn etter endt arbeidstid, på vanlige ukedager, betales et pristillegg på 50 %.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn på lørdager, betales et pristillegg på 100 %.				

Type	Betalingssatser 2012		Betalingssatser 2013	
	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
26. Handel med fyrverkeri				
Gebyr for behandling av søknad (inkl. adm.utg. ved første tilsyn)	kr 1 720,-	kr 2 150,-	kr 1 770,-	kr 2 213,-
Gebyr første gangs tilsyn (reisetid, kjøring og tilsyn)	kr 384,-	kr 480,-	kr 395,-	kr 494,-
Gebyr andre gangs tilsyn	kr 984,-	kr 1 230,-	kr 1 015,-	kr 1 269,-
27. Renovasjon				
Standard abonnement	kr 2 808,-	kr 3 510,-	kr 2 415,-	kr 3 019,-
Fellesløsning	kr 2 246,-	kr 2 808,-	kr 1 932,-	kr 2 415,-
Stor familie	kr 3 650,-	kr 4 563,-	kr 3 139,-	kr 3 924,-
Stor familie m/hjemmekompostering	kr 3 350,-	kr 4 188,-	kr 2 839,-	kr 3 549,-
Standardløsning m/hjemmekompostering	kr 2 508,-	kr 3 135,-	kr 2 115,-	kr 2 644,-
Fellesløsning m/hjemmekompostering	kr 1 946,-	kr 2 433,-	kr 1 632,-	kr 2 040,-
Hytterrenovasjon standard sommer	kr 2 106,-	kr 2 633,-	kr 1 570,-	kr 1 963,-
Hytterrenovasjon fellesløsning sommer	kr 1 685,-	kr 2 106,-	kr 1 256,-	kr 1 570,-
Hytterrenovasjon standard helårs	kr 2 808,-	kr 3 510,-	kr 2 415,-	kr 3 019,-
Hytterrenovasjon fellesløsning helårs	kr 2 246,-	kr 2 808,-	kr 1 932,-	kr 2 415,-
Gangtillegg standard renovasjon, pr 10 m	kr 380,-	kr 475,-	kr 380,-	kr 475,-
Gangtillegg storfamilie renovasjon, pr 10 m	kr 380,-	kr 475,-	kr 380,-	kr 475,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon, pr 5 m			kr 190,-	kr 238,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon, pr 10 m	kr 190,-	kr 238,-	kr 190,-	kr 238,-
Tillegg for nedgravd/brannsikret løsning			kr 500,-	kr 625,-
Ekstrasekk, pr stk.	kr 60,-	kr 75,-	kr 60,-	kr 75,-

Vedlegg 7- Gebyrgrunnlag vann og avløp

Selvkost vann		Økonomiplan			
	2013	2014	2015	2016	
Driftsutgifter	24 601 696	25 002 462	25 416 148	25 843 208	
Aktivitetsendring driftsutgifter (nominelt)	-105 000	95 000	95 000	95 000	
Sum direkte kostnader	24 496 696	25 097 462	25 511 148	25 938 208	
Avskrivningskostnad	3 871 322	4 183 624	4 567 576	4 511 089	
Kalkulatorisk rente	2 975 097	3 234 461	3 315 784	3 204 741	
Sum Direkte kapitalkostnader	6 846 418	7 418 085	7 883 360	7 715 829	
Indirekte driftsutgifter (netto)	1 920 296	1 968 943	2 018 823	2 069 967	
Indirekte avskrivningskostnad	13 547	11 872	7 445	2 592	
Indirekte kalkulatorisk rente	1 500	1 189	952	830	
Sum indirekte kostnader	1 935 342	1 982 004	2 027 220	2 073 388	
Sum kostnader - Vann	33 278 456	34 497 551	35 421 728	35 727 425	
Årsavgifter - 1650	25 428 509	26 994 367	28 767 134	30 017 405	
Tilknytnings-/Engangsavg. - 1651	822 000	822 000	822 000	822 000	
Øvrige salgsinntekter	5 163 180	5 163 180	5 163 180	5 163 180	
Overføringer med krav til motytelse	372 916	372 916	372 916	372 916	
Overføringer uten krav til motytelse					
Sum direkte inntekter	31 786 605	33 352 463	35 125 229	36 375 500	
+/- Vedtatt bruk av/avsetning til selvkostfond	1 454 312	1 139 271	308 389	-640 244	
+/- Kalkulert renteinntekt/rentekostnad selvkostfond	37 539	5 817	-11 890	-7 831	
+/- Gevinst/tap ved salg/utrangering av anleggsmiddel					
Sum inntekter fra fond mv.	1 491 851	1 145 088	296 499	-648 075	
Sum inntekter - Vann	33 278 456	34 497 551	35 421 728	35 727 425	

Gebyrberegning Vann		2012	2013	2014	2015	2016
Andel av kostnader som skal dekkes av et fastledd			14 %	14 %	14 %	14 %
Fastleddandel av gebyrinntektene			3 521 080	3 756 400	3 996 720	4 242 040
Antall kunder			9 266	9 391	9 516	9 641
Fast del av årsgebyr (per kunde)	360,00	380,00	400,00	420,00	440,00	440,00
Variabel andel av gebyrinntektene	23 200 400	21 907 429	23 237 967	24 770 414	25 775 365	
Variabel mengde levert eller produsert (m ³)	2 043 581	1 850 000	1 874 957	1 899 914	1 924 870	
Variabel del av årsgebyr (per m³)	11,35	11,84	12,39	13,04	13,39	
Endring i årsgebyr fra året før	5,9 %	5,6 %	5,3 %	5,0 %	4,8 %	
Endring i variabelt gebyr fra året før	9,7 %	4,3 %	4,6 %	5,2 %	2,7 %	

Selvkost avløp		Økonomiplan			
	2013	2014	2015	2016	
Driftsutgifter	24 805 734	25 469 921	26 154 561	26 860 340	
Aktivitetsendring driftsutgifter (nominelt)	525 000	475 000	225 000	225 000	
Sum direkte kostnader	25 330 734	25 944 921	26 379 561	27 085 340	
Avskrivningskostnad	8 958 719	9 696 076	10 294 895	10 160 158	
Kalkulatorisk rente	6 392 089	6 776 703	6 825 739	6 575 548	
Sum Direkte kapitalkostnader	15 350 809	16 472 779	17 120 634	16 735 706	
Indirekte driftsutgifter (netto)	1 786 773	1 832 038	1 878 449	1 926 037	
Indirekte avskrivningskostnad	12 513	10 991	6 968	2 558	
Indirekte kalkulatorisk rente	1 421	1 133	913	797	
Sum indirekte kostnader	1 800 706	1 844 162	1 886 331	1 929 392	
Sum kostnader - Avløp	42 482 249	44 261 862	45 386 525	45 750 438	
Årsavgifter - 1650	33 261 114	34 531 320	35 674 288	37 367 234	
Tilknytnings-/Engangsavg. - 1651	887 000	887 000	887 000	887 000	
Øvrige salgsinntekter	7 513 283	7 513 283	7 513 283	7 513 283	
Overføringer med krav til motytelse	527 285	527 285	527 285	527 285	
Overføringer uten krav til motytelse	1 627	1 669	1 711	1 754	
Sum direkte inntekter	42 190 309	43 460 557	44 603 566	46 296 556	
+/- Vedtatt bruk av/avsetning til selvkostfond	228 664	750 000	750 000	-576 960	
+/- Kalkulert renteinntekt/rentekostnad selvkostfond	63 276	51 306	32 959	30 842	
+/- Gevinst/tap ved salg/utrangering av anleggsmiddel					
Sum inntekter fra fond mv.	291 940	801 306	782 959	-546 118	
Sum inntekter - Avløp	42 482 249	44 261 862	45 386 525	45 750 438	

Gebyrberegning Avløp		2012	2013	2014	2015	2016
Andel av kostnader som skal dekkes av et fastledd			10 %	10 %	10 %	11 %
Fastleddandel av gebyrinntektene			3 283 580	3 510 400	3 742 620	3 980 240
Antall kunder			8 641	8 776	8 911	9 046
Fast del av årsgebyr (per kunde)	360,00	380,00	400,00	420,00	440,00	440,00
Variabel andel av gebyrinntektene	29 977 534	31 020 920	31 931 668	33 386 994		
Variabel mengde levert eller produsert (m ³)	1 450 000	1 472 654	1 495 307	1 517 961		
Variabel del av årsgebyr (per m³)	20,30	20,67	21,06	21,35	21,99	
Endring i årsgebyr fra året før	5,9 %	5,6 %	5,3 %	5,0 %	4,8 %	
Endring i variabelt gebyr fra året før	6,4 %	1,8 %	1,9 %	1,4 %	3,0 %	

Vedlegg 8 – Kommunale tilskuddssatser for ikke-kommunale barnehager

Foreløpige satser for kommunalt tilskudd 2013	Per heltidsplass		
	Drift inkl. adm.	Kapital	Totalt
Ordinære barnehager, små barn	159 400	7 600	167 000
Ordinære barnehager, store barn	75 700	7 600	83 300
<i>Familiebarnehager, små barn</i>	<i>138 000</i>	<i>12 000</i>	<i>150 000</i>
<i>Familiebarnehager, store barn</i>	<i>105 300</i>	<i>12 000</i>	<i>117 300</i>

Tall i kursiv er nasjonale satser for 2012. Satser for 2013 er ikke fastsatt per dato.

Vedlegg 9 – Obligatoriske oversikter**Hoved oversikt drift 2013-2016**

1000 kr.	R2011	B2012	B2013	B2014	B2015	B2016
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	47 431	46 746				
Andre salgs- og leieinntekter	96 857	90 643				
Overføringer med krav til motytelse	153 796	80 057				
Rammetilskudd	389 680	453 707				
Andre statlige overføringer	37 266	27 621	Spesifiseres etter vedtak			
Andre overføringer	1 614	50				
Skatt på inntekt og formue	591 251	617 883				
Eiendomsskatt	0	0				
Andre direkte og indirekte skatter	0	0				
Sum driftsinntekter	1 317 895	1 316 707	1 423 486	1 387 108	1 389 721	1 390 769
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	589 687	567 057				
Sosiale utgifter	158 384	172 946				
Kjøp av varer og tj som inngår i produksjon	186 018	181 022				
Kjøp av varer og tj erstatter egenproduksjon	262 631	281 922	Spesifiseres etter vedtak			
Overføringer	73 386	51 966				
Avskrivninger	55 655	0				
Fordelte utgifter	-53 461	-52 820				
Sum driftsutgifter	1 272 301	1 202 094	1 263 164	1 238 528	1 225 821	1 222 923
Brutto driftsresultat	45 594	114 613	160 322	148 580	163 900	167 846
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	23 425	27 514	24 195	24 195	24 195	24 195
Mottatte avdrag på utlån	0	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansinntekter	23 425	27 514	24 195	24 195	24 195	24 195
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	52 715	58 064	59 133	69 751	74 691	73 386
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	60 382	62 990	67 191	78 841	88 404	92 188
Utlån	0	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansutgifter	113 097	121 054	126 324	148 592	163 095	165 574
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-89 672	-93 540	-102 129	-124 397	-138 900	-141 379
Motpost avskrivninger	55 655	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	11 577	21 073	58 193	24 183	25 000	26 467
Interne finanstransaksjoner						
Bruk av udisponert fra tidligere år (overskudd)	0	1 576	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	4 378	700	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	2 108	3 631	757	817	0	0
Bruk av likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0
Sum bruk av avsetninger	6 486	5 907	757	817	0	0
Overført til investeringsregnskapet	10 750	14 569	50 514	15 000	15 000	15 000
Avsatt til dekning fra tidligere års underskudd	0	0	0	0	0	0
Avsatt til disposisjonsfond	0	12 411	8 436	10 000	10 000	10 000
Avsatt til bundne fond	5 737	0	0	0	0	1 467
Avsatt til likviditetsreserven	0	0	0	0	0	0
Sum avsetninger	16 487	26 980	58 950	25 000	25 000	26 467
Resultat etter interne finanstransaksjoner	1 576	0	0	0	0	0
Udisponert (overskudd)	0	0	0	0	0	0
Til inndekning senere år (underskudd)	0	0	0	0	0	0

Hovedoversikt investering 2012-2015

1000 kr.	R2011	B2012	B2013	B2014	B2015	B2016
Inntekter						
Salg av driftsmidler og fast eiendom	581	0	0	5 000	10 000	10 000
Andre salgsinntekter	0	0	0	0	0	0
Refusjoner	1 817	0	0	100 920	36 312	9 181
Statlige overføringer	0	0	0	0	0	0
Andre overføringer	0	0	0	0	0	0
Renteinntekter og utbytte	111	0	0	0	0	0
Sum inntekter	2 509	0	0	105 920	46 312	19 181
Utgifter						
Lønnsutgifter	2 964	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	52	0	0	0	0	0
Varer og tjenester i komm. egenproduksjon	53 632	270 363	197 245	465 645	187 075	90 965
Kjøp av tjenester som erstatter egenprod.	0	0	0	0	0	0
Overføringer	8 704	3 536	3 330	4 330	3 330	3 330
Renteutgifter og omkostninger	0	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
Sum utgifter	65 351	273 899	200 575	469 975	190 405	94 295
Finanstransaksjoner						
Avdrag på lån	21 937	0	0	0	0	0
Utlån	18 892	22 650	25 000	25 000	25 000	25 000
Kjøp av aksjer og andeler	192	0	0	0	0	0
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0	0	0
Avsatt til ubundne investeringsfond	1 103	1 622	0	0	0	0
Avsatt til bundne fond	16 201	0	0	0	0	0
Avsatt til likviditetsreserven	0	0	0	0	0	0
Sum finanstransaksjoner	58 324	24 272	25 000	25 000	25 000	25 000
Finansieringsbehov	121 166	298 170	225 575	389 055	169 093	100 114
Dekket slik:						
Bruk av lån	71 353	276 996	187 440	374 055	154 093	85 114
Mottatte avdrag	0	0	0	0	0	0
Salg av aksjer og andeler	18 526	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert	10 750	19 894	0	0	0	0
Overført fra driftsregnskapet	1 103	977	38 135	15 000	15 000	15 000
Bruk av disposisjonsfond	88	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	323	304	0	0	0	0
Bruk av likviditetsreserve	20 000	0	0	0	0	0
	0	0				
Sum finansiering	122 143	298 170	225 575	389 055	169 093	100 114
Udekket/udisponert	977	0	0	0	0	0

Vedlegg 10 Leserveiledning for dokumentet

Tre i ett - om dokumentet

Rådmannens beslutningsgrunnlag er tre forskjellige dokumenter i ett.

- *Økonomiplanen* er obligatorisk og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen, men det er formannskapet som former forslaget til vedtak som etter hvert blir innstilling overfor kommunestyret.

Denne gang er det foretatt en del endringer i handlingsprogrammet for å gjøre det lettere tilgjengelig for leseren. I tillegg er det utarbeidet en virksomhetskatalog som viser alle kommunens virksomheter, deres økonomiske rammer og budsjettinnspill til handlingsplan prosessen. Rådmannen bistår også partigruppene med simulering av økonomiske disposisjoner og grunnlag for forslag til vedtak.

Kommuneplanen er kommunens viktigste strategiske styringsdokument, og inneholder overordnede målsetninger og retningsvalg for kommunens utvikling. Handlingsprogrammet skal bidra til å realisere kommuneplanens målsetninger og inneholder mål, tiltak og økonomiske rammer for kommende fireårsperiode, samt budsjett for kommende år.

Handlingsprogrammet for Lier kommune omfatter fire strategiske fokusområder:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

Fokusområdene er omtalt i hvert sitt kapittel med sentrale utfordringer og arbeidet med disse. Under de enkelte tjenestene fremkommer mål og driftsbudsjettet for tjenesteområdene.

For hvert tjenesteområde er det utarbeidet to økonomiske oversikter som viser:

- *Driftsbudsjett* - regnskap og økonomiske budsjettammer
- *Rammeendringer* - forslag til endringer i rammene i handlingsprogramperioden

Driftsbudsjett

Eksempel	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2013-kroner			
	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
10 Utgifter	1 000	1 000	1 020	1 580	1 680	1 580	1 580
30 Inntekter	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100
Netto ramme	900	900	920	1 480	1 580	1 480	1 480
			<i>Endring pr. år</i>	580	100	-100	0
			<i>% endring fra forrige år</i>	64,44 %	6,76 %	-6,33 %	0,00 %

Alle tall er oppgitt i 1000 kr. Venstre side av tabellen viser regnskap forrige år, vedtatt handlingsprogram og justert budsjett for inneværende år. Høyre side viser de økonomiske rammene i henhold til rådmannens beslutningsgrunnlag.

Rammeendringer

Eksempel	Endringer i 2013 kr.				
	2013	2014	2015	2016	Sum
<u>Konsekvensjusteringer</u>					
1 Overføring mellom ansvar	100	0	0	0	100
2 Pris- og lønnsvekst	30	0	0	0	30
<i>Sum konsekvensjusteringer</i>	<i>130</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>130</i>
<u>Nye tiltak</u>					
Ett nytt årsverk	500	0	0	0	500
Prosjekt	0	100	-100	0	0
<i>Sum nye tiltak</i>	<i>500</i>	<i>100</i>	<i>-100</i>	<i>0</i>	<i>500</i>
<u>Innsparing/omstilling</u>					
Strukturtiltak					
6 Flatt kutt	-50	0	0	0	-50
<i>Sum innsparing/omstilling</i>	<i>-50</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-50</i>
Sum Eksempel	580	100	-100	0	580

Oversikten viser

- Konsekvensjusteringer – Flytting av rammer mellom ansvar (1) lønns-/prisvekst (2), konsekvens av fattede vedtak osv.
- Nye tiltak – tiltak utover det som tidligere er vedtatt
- Innsparing/omstilling – krav til innsparing/omstilling

Summene på de ulike tiltakene viser hvordan rammene endrer seg i forhold til året før. Eksempelen viser

- I 2013 øker rammene totalt med 580, denne økningen ligger inne i alle årene.
- I 2014 er det lagt inn et prosjekt med 100 som kun gjelder 2012. Dette medfører at rammen økes med 100 i 2014 (i forhold til 2013), og reduseres med 100 i 2015 (i forhold til 2014).

Under tjenesteområdene er det et avsnitt med fakta/underlag, dette er i hovedsak et utvalg av KOSTRA-tall (KOMMUNE- STAT- RAPPORTERING). Flere grunnlagstall finnes på

www.kostrano.no

Forkortelser – definisjoner i dokumentet:

HP	Handlingsprogrammet
KOSTRA	KOMMune-STat-RApportering
KG13	I tabeller som inneholder KOSTRA tall er kommunegruppe 13 (KG13) kommunegruppen SSB har plassert Lier i for sammenligning. KG 13 består av 45 kommuner og er betegnet som «Store kommuner utenom de fire største byene»
Saml. Kom.	I tabeller som inneholder KOSTRA tall er det en egen kommunegruppe som Lier bruker for sammenligning i tillegg til KG 13. Dette er kommuner med tilsvarende innbyggertall, inntektsnivå, utgiftsnivå, lånegjeld, andel i tettsted og behovsprofil. Kommunene i gruppen er: Kongsberg, Øvre Eiker, Ski, Nesodden, Gjøvik, Askøy og Os
KS	Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon
KVU	Konseptvalgutredning
BPA	Brukerstyrt Personlig Assistanse/Assistent
PIF	Park, idrett og fritid
VA	Vann og avløp
GVD	Godt Vann Drammensregionen
DRUM	Lederverdiene i Lier kommune – Dialog, Resultatskaping, Utvikling og Motivasjon
RfD	Renovasjonsselskapet for Drammensregionen